

Elżbieta Tokarska
Jolanta Kopała

KALENDARZ PRZEDSZKOLAKA

Program wychowania przedszkolnego

WYDAWNICTWO
SZKOLNE
PWN

Projekt okładki:
Ewa Poklewska-Koziello

Redaktor prowadzący:
Małgorzata Astrau

Redaktor graficzny:
Konrad Klee

Redaktor techniczny:
Maryla Broda

Copyright © by Wydawnictwo Szkolne PWN Sp. z o.o.
Warszawa 2012

ISBN 978-83-262-1785-2

Wydawnictwo Szkolne PWN Sp. z o.o.
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
Wydanie pierwsze
Arkuszy drukarskich: 11,5
Skład i łamanie: Pracownia Obrazu – Anna Sandecka-Ląkocy
Druk ukończono w kwietniu 2012 r.
Druk i oprawa: Grafmar, Kolbuszowa Dolna

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
Założenia programu	5
Cele programu	6
Wychowanie i nauczanie w przedszkolu	9
Metody i formy pracy	9
Zakres wychowania przedszkolnego	10
Treści programowe	19
Poziom umiejętności i wiadomości dzieci młodszych	19
Poziom umiejętności i wiadomości dzieci kończących przedszkole	36
Praca z programem	58
Organizacja i planowanie pracy	58
Sposoby realizacji	59
Obserwacje przedszkolne	67
Prowadzenie obserwacji dzieci młodszych	67
Diagnoza przedszkolna	68
Indywidualizacja wychowania i nauczania	71
Wspomaganie rozwoju dziecka	71
Organizacja działań dzieci zdolnych	76
Praca w grupach zróżnicowanych wiekowo	80
Bibliografia	82
Załączniki	84
Załącznik nr 1. Plan pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi młodszymi	84
Załącznik nr 2. Plan pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi starszymi	86
Załącznik nr 3. Informacja o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej	89

WSTĘP

Opracowanie programu KALENDARZ PRZEDSZKOLAKA jest wynikiem licznych spotkań z nauczycielami, którzy dzielili się z nami swoimi uwagami oraz doświadczeniami w pracy z programem „Zanim będę uczniem”. Nowy program jest wyjściem naprzeciw ich oczekiwaniom i uwzględni układ treści z podziałem na okresy rozwojowe dzieci, sposoby realizacji treści, działania wspomagające. Ma pomóc nauczycielowi w organizacji i planowaniu procesu wychowawczo-dydaktycznego, aby poprzez świadomie podejmowane działania doskonił on jakość swojej pracy.

Nauczyciel wychowania przedszkolnego zobowiązany jest do pracy z dziećmi zgodnie z *Podstawą programową wychowania przedszkolnego* wskazaną w *Rozporządzeniu MEN z dnia 23 grudnia 2008 r.* Na wszystkich poziomach wychowania i nauczania powinien dobrze orientować się w wymaganiach kolejnego etapu edukacji. Zatem nauczyciel przedszkola musi zaznajomić się z *Podstawą programową edukacji wczesnoszkolnej*. W myśl założeń ogólnego kształcenia dzieci, szkoła będzie stanowiła kontynuację działań podejmowanych w przedszkolu.

Proponowany program uszczegółowi treści opracowane w *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego* i określa umiejętności, którymi powinno odznaczać się dziecko kończące przedszkole.

Program KALENDARZ PRZEDSZKOLAKA wskaże nauczycielowi, jakie wiadomości i sprawności należy kolejno wprowadzać w toku działań wychowawczo-dydaktycznych. Układ programu ułatwi integrację wybranych treści w ramach realizowanych tematów kompleksowych. Będzie lepiej służył działaniom edukacyjnym i je wzbogacał, będzie ułatwiał rozpoznanie indywidualnych potrzeb dziecka. W obrębie każdego z 15 obszarów ujętych w *Podstawie programowej* podano oczekiwane osiągnięcia dzieci. Ważnym sposobem pozyskiwania informacji o dziecku będą obserwacje pedagogiczne i diagnoza przedszkolna, a opisem posiadanych kompetencji do „bycia uczniem” stanie się informacja przygotowana dla rodziców zgodnie z *Rozporządzeniem MEN z dnia 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych* (DzU nr 97, poz. 624). Rozpoznanie indywidualnych potrzeb dziecka w przeprowadzonych obserwacjach pomoże w dokonaniu oceny, które z wiadomości i umiejętności zostały dobrze opanowane przez wychowanka. Na tej podstawie nauczyciel zdecyduje, od którego poziomu treści zawartych w programie rozpoczyna swoje działania z dziećmi.

Zadaniem nauczyciela realizującego program będzie aktywizowanie każdego dziecka tak, aby zdobywało ono coraz to nowe umiejętności w toku proponowanych zabaw i innych działań. Miarą jego sukcesu będzie osiągnięcie pożądaných kompetencji, wskazanych w *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego*.

Dziecko przekraczające próg przedszkolny wnosi ze sobą różne doświadczenia, wiadomości i umiejętności. Rolą nauczyciela jest rozpoznanie indywidualnych predyspozycji każdego wychowanka, zarówno w celu wspomagania jego rozwoju, jak i z myślą o rozwijaniu jego talentów. Nauczyciel określający możliwości psychoruchowe dzieci powinien wziąć pod uwagę to, że pochodzą one z różnych środowisk społecznych, a rozwój każdego wychowanka przebiega w indywidualnym tempie. Poprzez planowaną i systematyczną pracę, a także dzięki dostosowaniu różnych form i metod pracy do potrzeb i zainteresowań przedszkolaków, pomoże on im osiągnąć stan gotowości do podjęcia nauki w szkole.

Bardzo często wśród naszych wychowanków znajdują się dzieci wymagające pomocy specjalistów, np. logopedy, psychologa, terapeuty, w celu stymulowania rozwoju, zarówno w sferze umysłowej, emocjonalnej, jak i motorycznej – zgodnie z określonymi potrzebami. Według *Rozporządzenia MEN z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (DzU. z 2010 r. nr 228, poz. 1487) taką pomoc przedszkole jest zobowiązane zapewnić dzieciom.

Istotnym elementem w przygotowaniu dzieci do nauki w szkole jest przemyślana i dobrze organizowana współpraca z rodzicami. Należy zadbać o to, aby wspólnym działaniom towarzyszyła dobra atmosfera. Nauczyciel pozyska sobie zaufanie rodziców, jeśli w sposób rzeczowy, przychylny i systematyczny będzie ich informował o postępach dzieci, wskazywał trudności, na które powinno się zwrócić szczególną uwagę, czy uzdolnienia i sprawności warte są rozwijania.

Wspólnym dążeniem wychowawców, rodziców i specjalistów powinno być utwierdzenie dziecka w przekonaniu, że może ono liczyć na zrozumienie i wsparcie dorosłych. Pomoże mu to uwierzyć we własne możliwości, okaże się cenne i niezbędne w odważnym dążeniu poznawczym, w staraniach o zdobywanie nowych i doskonaleniu posiadanych umiejętności.

Autorki

ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Przekroczenie progu przedszkola przez dzieci wiąże się z ogromnymi emocjami wywołanymi przez nieznaną dotąd przeżycia. Większość przyszłych przedszkolaków cieszy się z zapoznania nowych kolegów i możliwości wspólnej zabawy. Są jednak wśród nich i takie, które odczuwają niepokój i niechęć do zmiany dotychczasowego trybu życia. Funkcjonowanie dzieci w pierwszych dniach pobytu w przedszkolu zależy od ich indywidualnych cech charakteru, wcześniejszych doświadczeń, a także wyobrażeń o nieznanym miejscu. W domu rodzinnym, otoczone troskliwą opieką, czuły się bezpiecznie, były szczęśliwe, w obcym otoczeniu pojawiają się inne, czasami wręcz trudne sytuacje, z którymi muszą one sobie poradzić. Nauczyciel respektujący potrzeby dzieci oraz pomagający im w procesie adaptacji może sprawić, że dobrze poczują się w nowym środowisku i staną się bardziej samodzielne.

Zgodnie z propozycjami programu indywidualne podejście do wychowanka, stopniowe kształtowanie określonych umiejętności i zachowań oraz systematyczne przekazywanie rodzicom wiadomości o postępach dziecka będą sprzyjały właściwemu przygotowaniu go do edukacji szkolnej. Dziecko mające własne przyzwyczajenia, nawyki i określone umiejętności zetknie się w szkole z innymi wymaganiami oraz obowiązkami. Szansę na odniesienie sukcesów w nauce ma pierwszoklasista chętny do podejmowania nowych zadań, wypełniający stawiane mu oczekiwania, pewny siebie, rozumiejący i wyrażający swoje potrzeby, panujący nad emocjami.

Treści zawarte w programie KALENDARZ PRZEDSZKOLAKA skierowane są do wszystkich dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, bez podziału wiekowego, i przewidują stopniowe przyswajanie przez dziecko określonych umiejętności – od najłatwiejszych do tych, które powinno ono reprezentować w chwili pójścia do szkoły. Program może być również wykorzystany w pracy w grupach zróżnicowanych wiekowo oraz w oddziałach integracyjnych – pod warunkiem, że dzieci z dysfunkcjami zostaną otoczone opieką specjalistów.

Ważnym zadaniem nauczyciela będzie zapoznanie się ze strukturą programu, a zwłaszcza z zakresem treściowym poszczególnych obszarów edukacyjnych. Przemysłana organizacja procesu wychowawczo-dydaktycznego będzie sprzyjała kształtowaniu pozytywnego nastawienia dzieci do otaczającego je świata oraz powstawaniu między nimi serdecznej i przyjacielskiej atmosfery. Nauczyciel powinien odwoływać się do przeżyć wychowanków, ich doświadczeń, wiadomości i zainteresowań, jak również tworzyć sytuacje umożliwiające dzieciom poznawanie swoich możliwości.

Podejmowane działania ukierunkowane na dobro dziecka i jego rytmiczny rozwój wymagają systematyczności, dlatego też program KALENDARZ PRZEDSZKOLAKA zakłada następujące zadania wyznaczające kierunek pracy nauczyciela z dziećmi:

- dążenie do rozwoju wychowanków zgodnego z ich możliwościami i zdolnościami;
- rozbudzanie ciekawości poznawczej;
- monitorowanie i stymulowanie rozwoju psychofizycznego;
- kształtowanie postaw moralnych poprzez uczenie wartości uniwersalnych;
- propagowanie wzorców, norm i zachowań społecznie akceptowanych, w tym kształtowanie umiejętności rozróżniania dobra od zła;
- rozbudzanie poczucia sensu i wartości życia;
- umożliwianie odnoszenia sukcesów i prezentowania własnej indywidualności;
- tworzenie warunków do odczuwania radości z podejmowanej aktywności umysłowej i ruchowej;
- wspomaganie rozwoju;
- dbanie o zdrowie fizyczne i psychiczne dzieci oraz uczenie rozpoznawania i unikania zagrożeń;
- organizowanie dobrej współpracy z rodziną, sprzyjającej spójnym oddziaływaniom wychowawczym;
- budowanie poczucia tożsamości narodowej;
- zainteresowanie rolą ucznia poprzez sumienne przygotowanie do obowiązku nauki w szkole.

Podstawową formą działalności dzieci jest zabawa. Zadania przyjęte w programie powinny być realizowane poprzez organizowanie w przedszkolu warunków do podejmowania zabaw swobodnych i umożliwianie ich rozwoju: od prostego manipulowania do rozbudowanych zabaw konstrukcyjnych i tematycznych. Ciekawe propozycje nauczyciela wspólnych zajęć nie tylko wzbogacą i poszerzą zakres wiadomości i umiejętności, lecz także będą inspiracją dla dzieci do samodzielnego podejmowania działań. W zabawie odtwarzają one i przetwarzają zdobyte doświadczenia, utrwalają nabyte umiejętności i wiadomości, uczą się planowania i zgodnego współdziałania w grupie.

CELE PROGRAMU

Program KALENDARZ PRZEDSZKOLAKA wskazuje drogę dochodzenia do konkretnych umiejętności, kształtowania postaw, rozwijania mowy i myślenia, zdobywania ogólnej wiedzy o środowisku społeczno-przyrodniczym oraz określa kierunek pracy, zapewniający osiągnięcie przez dzieci pełnego rozwoju fizycznego i intelektualnego. Pozwala nauczycielowi uwzględniać różnice rozwojowe dzieci i dostosować aktywność poznawczą do indywidualnych predyspozycji wychowanków. Zadaniem nauczyciela jest stworzenie warunków umożliwiających dzieciom zdobywanie nowych sprawności i wiedzy zgodnie z ich naturalnym potencjałem.

Treści zawarte w programie, a także ich układ i wskazówki dotyczące organizacji pracy z dziećmi, zapewniają realizację głównych celów wychowania przedszkolnego oraz celów wynikających z podstawy programowej.

Główne cele wychowania przedszkolnego to:

- ukierunkowanie rozwoju dziecka zgodnie z jego wrodzonymi możliwościami, w kontakcie ze środowiskiem społecznym, przyrodniczym i technicznym, poprzez bezpośrednie doświadczanie i przeżywanie;
- wspomaganie uzdolnień i stymulowanie rozwoju dzieci w przygotowaniu do podjęcia obowiązku szkolnego.

Ogólne cele wychowawcze i dydaktyczne w odniesieniu do zapisu podstawy programowej:

OBSZAR 1. Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i sytuacjach zadaniowych

- kształtowanie pozytywnego wizerunku samego siebie poprzez poznawanie swoich mocnych i słabych stron;
- uczenie postawy asertywnej w wyrażaniu własnego zdania i emocji;
- poznanie sposobów racjonalnego radzenia sobie w sytuacjach życiowych i zadaniowych;
- budowanie systemu wartości uniwersalnych akceptowanych społecznie;
- wyrobienie nawyku używania zwrotów grzecznościowych;
- kształtowanie postawy empatycznej poprzez dostrzeganie potrzeb innych, akceptowanie kolegów takimi, jakimi oni są;
- wdrażanie do podporządkowania się regułom obowiązującym w grupie;
- nauka zgodnego współdziałania w zespole i nabywanie umiejętności negocjacji w rozwiązywaniu konfliktów.

OBSZAR 2. Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych. Wdrażanie dzieci do utrzymywania ładu i porządku

- rozwijanie samodzielności w zakresie czynności higienicznych i samoobsługowych;
- uczenie dbania o estetykę własnego wyglądu;
- przyzwyczajanie do utrzymania w porządku rzeczy osobistych;
- wdrażanie do zachowania ładu w najbliższym otoczeniu;
- doskonalenie umiejętności planowania i organizowania działań poprzez dobór odpowiednich materiałów i utrzymywanie porządku w miejscu pracy.

OBSZAR 3. Wspomaganie rozwoju mowy dzieci

- nauka układania zdań i budowania dłuższych wypowiedzi;
- doskonalenie mowy w zakresie poprawności artykulacyjnej, gramatycznej i leksykalno-semantycznej oraz płynności wypowiedzi;
- kształtowanie zdolności wypowiadania się w sposób zrozumiały dla innych oraz zwracania się wprost do rozmówcy;
- uczenie sprawnego porozumiewania się z otoczeniem za pomocą werbalnych i pozawerbalnych środków wyrazu;
- doskonalenie umiejętności opowiadania treści utworów literackich;
- zachęcanie do podejmowania prób tworzenia własnych opowiadań.

OBSZAR 4. Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują w poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia

- kształtowanie postawy gotowości do poznawania i działania;
- rozwijanie czynności umysłowych, takich jak porównywanie, klasyfikowanie, tworzenie pojęć;
- nauka rozumienia przyczyn i podejmowania prób przewidywania skutków sytuacji obserwowanych w otoczeniu lub przedstawionych na ilustracjach;

- nabywanie umiejętności przewidywania skutków własnych działań;
- wdrażanie do wykorzystywania zdobytych wiadomości i umiejętności w podejmowanych działaniach.

OBSZAR 5. Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci

- kształtowanie nawyków zdrowego trybu życia, w tym prawidłowego odżywiania się;
- doskonalenie sprawności ruchowej;
- wyrabianie nawyku aktywności ruchowej i odczuwania potrzeby podejmowania wysiłku fizycznego.

OBSZAR 6. Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych

- uczenie bezpiecznego zachowania w przedszkolu i poza jego terenem;
- rozwijanie właściwej postawy wobec świata roślin i zwierząt;
- wdrażanie do dbałości o bezpieczeństwo własne i innych oraz odpowiedzialności za własne postępowanie;
- zapoznanie z podstawowymi przepisami ruchu drogowego.

OBSZAR 7. Wychowanie przez sztukę – dziecko widzem i aktorem

- stwarzanie okazji do uczestniczenia w przedstawieniach teatralnych, pokazach filmowych i koncertach muzycznych;
- doskonalenie umiejętności dzielenia się wrażeniami z obejrzanego spektaklu;
- rozwijanie umiejętności wypowiadania się poprzez małe formy teatralne, odgrywania ról w scenkach i przedstawieniach;
- wdrażanie do właściwego zachowania się w miejscach publicznych.

OBSZAR 8. Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, pąsy i taniec

- kształtowanie wrażliwości oraz ekspresji muzycznej;
- dostarczanie pozytywnych emocji w kontaktach z muzyką oraz stwarzanie okazji do przeżywania muzyki;
- rozwijanie poczucia rytmu i poruszania się zgodnie z muzyką oraz nauka prostych układów tanecznych;
- nauka praktycznych umiejętności, takich jak śpiewanie i granie na instrumentach perkusyjnych.

OBSZAR 9. Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne

- kształtowanie wrażliwości oraz ekspresji plastycznej;
- wdrażanie do szanowania pracy kolegów i ich wytworów;
- doskonalenie umiejętności wypowiadania się za pomocą różnych technik plastycznych;
- rozwijanie poczucia estetyki i wrażliwości na piękno.

OBSZAR 10. Wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci poprzez zabawy konstrukcyjne, budzenie zainteresowań technicznych

- szanowanie pracy ludzi wykonujących różne zawody;
- rozwijanie zainteresowania zdobyczami techniki;
- wdrażanie do przestrzegania zasad bezpieczeństwa podczas korzystania z narzędzi i urządzeń elektrycznych;
- pogłębianie zainteresowania światem społecznym i technicznym.

OBSZAR 11. Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń

- rozbudzanie zainteresowań przyrodniczych;
- kształtowanie umiejętności obserwowania zjawisk występujących w przyrodzie, wyciągania i formułowania wniosków;
- nabywanie umiejętności właściwego zachowania się podczas występowania różnych zjawisk atmosferycznych i ubierania się stosownie do pogody.

OBSZAR 12. Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt

- kształtowanie opiekuńczej postawy wobec świata zwierząt i roślin;
- uświadamianie roli przyrody w życiu człowieka;
- wyjaśnianie podstawowych zasad ochrony przyrody;
- wyrabianie poczucia odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze.

OBSZAR 13. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną

- nauka posługiwania się liczebnikami głównymi i porządkowymi;
- doskonalenie umiejętności poprawnego liczenia w zakresie własnych możliwości oraz ustalania wyniku dodawania i odejmowania w konkretnym działaniu;

- kształtowanie umiejętności tworzenia zbiorów według cech jakościowych i ilościowych, poznawanie i określanie równoliczności zbiorów;
- nabywanie orientacji w schemacie ciała, różnicowanie strony lewej i prawej;
- doskonalenie orientacji w przestrzeni, oraz umiejętności określania położenia przedmiotów i wskazywania kierunku.

OBSZAR 14. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania

- doskonalenie percepcji słuchowej i wzrokowej;
- rozwijanie sprawności manualnej i koordynacji wzrokowo-ruchowej;
- nauka rozumienia informacji przedstawionych w formie symbolu oraz kodowania wybranych treści za pomocą umownych znaków;
- rozbudzanie zainteresowania książką oraz czytaniem i pisanem.

OBSZAR 15. Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne

- wzmacnianie więzi emocjonalnej z rodziną i przywiązania do najbliższych;
- budowanie poczucia przynależności regionalnej i narodowej, odnoszenie się z szacunkiem do symboli narodowych;
- przybliżanie historii i tradycji regionu;
- stwarzanie okazji do kontaktu z wytworami kultury i sztuki ludowej.

Systematyczna i planowana realizacja celów pomoże nauczycielowi w osiągnięciu pozytywnych efektów w pracy wychowawczo-dydaktycznej. Organizując warsztat pracy, powinien on jednak pamiętać, że dziecku należy umożliwić operowanie i manipulowanie przedmiotami oraz badanie rzeczy i zjawisk wszystkimi zmysłami. Dziecko najlepiej poznaje, trwale zapamiętuje i zdobywa doświadczenia wtedy, kiedy pobudzi się jego aktywność, stworzy mu warunki do dokonywania obserwacji i bezpośredniego działania.

WYCHOWANIE I NAUCZANIE W PRZEDSZKOLU

Proces wychowania towarzyszy człowiekowi przez całe życie i oznacza wszelkie zamierzone oddziaływania. Wychowanie odbywa się w sposób naturalny w rodzinie poprzez samowychowanie oraz instytucjonalnie, np. w przedszkolu, w szkole. Celem wychowania jest wspomaganie naturalnego i spontanicznego rozwoju, a w konsekwencji przygotowanie dziecka do samowychowania i samorealizacji w dorosłym życiu. Zgodnie z najnowszymi tendencjami wychowanie oznacza wspieranie dziecka w rozwoju i pobudzanie do aktywności z uwzględnieniem indywidualnych możliwości i uzdolnień.

Dla nauczyciela wychowanie będzie celowym działaniem ukierunkowanym na zmianę zachowań i postaw dzieci. Dokonuje on tego, zapoznając wychowanków z zasadami życia społecznego, podstawowymi wartościami, ucząc odpowiednich ról społecznych i funkcjonowania w grupie społecznej, dostarczając dzieciom przeżyć i wrażeń estetycznych w kontakcie z przyrodą, sztuką i techniką. Działaniom tym towarzyszy wyzwalanie u dzieci ciekawości poznawczej i motywowanie ich do własnej aktywności.

Nauczyciel w przedszkolu ma za zadanie zachęcać, mobilizować, wspomagać, a przy tym traktować swojego wychowanka jak partnera, z którym współpracuje, wspólnie cieszy się z jego sukcesów i wspiera go w porażkach. Dziecko powinno umieć odnaleźć się w otaczającym świecie, rozumieć, jaki wpływ mają ludzie na dokonywanie w nim zmian oraz zauważać korzyści płynące z poszanowania środowiska przyrodniczego, społecznego, kulturowego i technicznego.

Metody i formy pracy

Aby osiągnąć wytyczony cel, nauczyciel może stosować różne metody jako sposoby postępowania wywierające wpływ na aktywność dzieci. Przez metodę nauczania rozumie się „celowo i systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami, umożliwiający im opanowanie wiedzy wraz z umiejętnością posługiwania się nią w praktyce, a także rozwijanie zdolności i zainteresowań poznawczych” (W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1987, s. 174).

Współcześnie wyróżnia się dwie grupy **metod oddziaływania wychowawczego**: bezpośrednie i pośrednie; obie mogą być stosowane indywidualnie i grupowo.

Metody bezpośrednie:

- **nagroda** stanowi wzmacnianie pozytywne, ale przyzwyczaja do oczekiwania na kolejne korzyści;
- **kara** jest wzmacnianiem negatywnym, wywołującym bunt i zachowania przekorne;
- **perswazja** polega na tłumaczeniu dziecku norm i zasad postępowania, wyjaśnianiu błędów w jego postępowaniu, błędów w postępowaniu osób mu bliskich, a jest skuteczna wtedy, gdy komunikaty przekazywane są w sposób spokojny, przekonujący o naszych racjach na podstawie przykładów.

Metody bezpośrednie oddziałują na świadomość. Zostały uznane za mało skuteczne, gdyż nagroda kształtuje postawy konsumpcyjne, a kara wyzwala mechanizmy obronne. Jeżeli zastosujemy metodę perswazji, to możemy łatwo doprowadzić do konfliktu, np. gdy o swoich racjach będziemy przekonywać krzykiem, zapewne sprowokujemy u wychowanka postawę buntu.

Metody pośrednie:

- **metoda modelowania** odnosi największy skutek, kiedy jest stosowana u dzieci w wieku przedszkolnym; polega ona na umożliwieniu obserwacji zachowań innych, co prowadzi do naśladowania określonych postaw i ról społecznych, przyswajania sobie prezentowanych wzorców w sposób nieświadomy;
- **metoda zadaniowa** opiera się na stwarzaniu celowych sytuacji do podejmowania konkretnych zadań, wymagających od dziecka zaangażowania i samodzielnego ich wykonania, daje też sposobność do dokonania obiektywnej oceny działalności dziecka;
- **metoda organizowania działalności zespołowej** odnosi się do współdziałania w grupie rówieśniczej, co sprzyja zmianom zachowań i postaw poprzez bycie i działanie z innymi osobami.

Metody pośrednie wpływają na podświadomość i polegają na czynnym uczestniczeniu dzieci w procesie wychowania. Skuteczność metody modelowania zależy od trafności decyzji nauczyciela w wyborze wzoru wychowania. Na powodzenie metody zadaniowej ma wpływ umiejętne formułowanie problemu, dostosowanie stopnia trudności do możliwości dzieci, pozostawienie samodzielności w działaniu. Działalność zespołowa, chociaż uczy współpracy, jednocześnie może powodować konflikty między dziećmi, a podporządkowanie się grupie – osłabić aktywność wychowanków.

W dydaktyce **metody nauczania** oznaczają sposoby pracy z dziećmi, stosowane świadomie, celowo i systematycznie. Sposoby te ułatwiają dzieciom opanowanie wiedzy, uczyć umiejętności posługiwania się nią w praktyce, służą rozwijaniu zdolności oraz zainteresowań poznawczych. Metody odnoszą się zarówno do działań wynikających z organizacji pracy nauczyciela, jak i do działań dziecka związanych z procesem uczenia się.

Do metod stosowanych w pedagogice, wynikających z koncepcji wielostronnego nauczania należą:

- **metody podające**, których zadaniem jest przekazywanie wiedzy w sposób usystematyzowany; polegają na podawaniu gotowego materiału, np. poprzez opowiadanie, rozmowę, opis, wyjaśnienia;
- **metody praktyczne** oparte na działaniu, służą odtwarzaniu i utrwalaniu czynności; umożliwiają samodzielne działanie; do tej grupy metod zaliczamy pokaz, ćwiczenia, prowadzenie doświadczeń, metody projektowania;
- **metody problemowe** wywołują aktywność poznawczą, pomagają w zdobywaniu nowych wiadomości w toku omawiania problemów, rozwiązywania przez dziecko zadań według własnego pomysłu, samodzielnego odkrywania i poszukiwania rozwiązań; należą do nich metody sytuacyjne, metoda przypadków, burza mózgów, giełda pomysłów, gry dydaktyczne;
- **metody ekspozycyjne** sprowadzają się do pobudzania aktywności emocjonalnej i artystycznej, pomagają rozwijać wrażliwość uczuciową i estetyczną; gdy stosujemy pokaz, dostarczamy dzieciom wrażeń połączonych z przeżywaniem, np. w kontakcie ze sztuką, podczas oglądania przedstawień teatralnych, filmów;
- **metody programowane** polegają na wykorzystaniu programów komputerowych; w przedszkolu rzadko są stosowane z powodu braku odpowiedniego sprzętu i oprogramowania.

Warunkiem spełnienia zamierzeń wychowania i nauczania jest odpowiedni dobór **form** organizacyjnych pracy z dziećmi. Formy organizacyjne odpowiadają sytuacjom naturalnym i celowo planowanym, powtarzającym się w rozkładzie dnia pracy przedszkola. Powinny służyć skutecznej realizacji celów i zadań podjętych przez nauczyciela. Wśród form pracy stosowanych w przedszkolu, organizujących czynności nauczyciela i dzieci wyróżnia się działalność:

- indywidualną
- zespołową
- z całą grupą.

Nauczyciel osiągnie pozytywne efekty w pracy wychowawczo-dydaktycznej, jeśli będzie dbał o stosowanie różnorodnych form i metod. Dobierając metody, powinien pamiętać, że wśród jego wychowanków są zarówno dzieci zdolne, jak i dzieci, które mają trudności w przyswajaniu wiedzy. Korzystanie z metod rozbudzających zainteresowanie, dostarczających przeżyć, oraz właściwe dostosowanie form do potrzeb i możliwości dzieci pozwolą na odniesienie przez nie indywidualnego sukcesu.

Nauczyciel planujący swoje działania powinien zawsze pamiętać o tym, że podstawową formą aktywności dziecka w wieku przedszkolnym jest zabawa, pozwalająca mu na odtworzenie i przetworzenie zdobytych doświadczeń, utrwalenie nabywanych umiejętności, naukę planowania działań czy zgodnego współdziałania w grupie.

Zakres wychowania przedszkolnego

Przez wychowanie rozumie się złożony proces kształtujący rozwój dziecka na poszczególnych etapach jego życia, przygotowujący do funkcjonowania w społeczeństwie i obejmujący różne formy oddziaływań. Działalność przedszkolna odnosi się do wielu zagadnień z różnych obszarów wychowania i nauczania, ściśle ze sobą powiązanych i wzajemnie się przenikających. Dzieci przygotowują się do właściwego funkcjonowania w środowisku szkolnym, zdobywają umiejętności i wiedzę, którą wykorzystają i poszerzą, np. na lekcjach matematyki czy geografii.

Nauczyciele w przedszkolu, żeby zaplanować działania, stosują zasadę integrowania treści programowych, a w realizacji tematów kompleksowych uwzględniają zagadnienia z różnych dziedzin wychowania.

Ważnym zadaniem przedszkola jest **wychowanie społeczno-moralne** dzieci, czyli kształtowanie cech osobowości i postaw pozwalających w przyszłości na aktywne uczestnictwo w życiu społecznym. W przedszkolu dzieci po raz pierwszy znajdują się w sytuacji pełnienia roli członka określonej zbiorowości. Chętnie bawią się z rówieśnikami, dzięki czemu zdobywają nowe jakościowo doświadczenia społeczne i emocjonalne, a także zaspokajają potrzebę kontaktu z innymi przedszkolakami.

Poprzez funkcjonowanie w grupie dzieci uczą się określonych form zachowania, przestrzegania ustalonych zasad i reguł współpracy, dzielenia się z innymi, nawiązywania przyjaznych kontaktów rówieśniczych. Najwięcej doświadczeń zdobywają w trakcie zabawy, w czasie której nabywają umiejętności panowania nad własnymi emocjami, zgodnego współdziałania, podporządkowania się regułom obowiązującym w zabawie, wypełniania roli przyjętej przez siebie. Normy postępowania, w ten sposób przyswojone i utrwalone, z czasem samodzielnie stosują w indywidualnych kontaktach społecznych. W zabawach zespołowych uczą się wspólnego dążenia do celu, uzgadniania i planowania ich przebiegu.

Uspołecznienie dzieci wymaga również organizowania odpowiednich sytuacji wychowawczych, takich jak spotkania z ludźmi różnych zawodów, opieka nad roślinami czy zwierzętami. Mają one na celu kształtowanie pozytywnych uczuć

oraz pokazanie dzieciom, które zachowania społeczne są oczekiwane i powszechnie akceptowane. Pomagają zrozumieć, co według dorosłych jest słuszne, a co okazuje się niewłaściwe. Uzmysławiają, że poznawane zasady i normy postępowania umożliwiają wypełnianie ról społecznych. Poprzez tworzenie określonych sytuacji, takich jak czytanie utworów literackich, umożliwianie udziału w przedstawieniach teatralnych, budujemy u dzieci system wartości. Kiedy oddziałujemy emocjonalnie na wychowanków, dostarczamy im przeżyć i wzruszeń, pomagamy w rozpoznawaniu pozytywnych wartości moralnych, w odróżnianiu dobra od zła, pracowitości od lenistwa, odwagi od tchórzostwa.

Nauczyciel kierujący się w życiu zasadami moralnymi stanowi dla dzieci doskonały wzór i gwarantuje przekazywanie im właściwych postaw społeczno-moralnych.

Dziecko kończące przedszkole powinno umieć nawiązywać kontakty z rówieśnikami, liczyć się z ich potrzebami, być zdolne do podejmowania i wykonywania do końca określonych działań, starać się panować na swoimi emocjami, potrafić również prezentować otwartą postawę wobec otaczającej je rzeczywistości społecznej.

Istotnym zadaniem wychowania przedszkolnego jest kształtowanie u dzieci elementarnych przyzwyczajzeń **higieniczno-kulturalnych**, czyli wdrażanie do świadomej dbałości o higienę osobistą, estetyczny wygląd, porządek oraz ogólną kulturę zachowania.

Czynności samoobsługowe, pielęgnacyjne, kulturalne zachowanie się podczas spożywania posiłków powinny z czasem stać się stałym przyzwyczajeniem, nawykiem. Pokaz, zabawy dydaktyczne i tematyczne pomogą w nauce kolejności zakładania elementów garderoby, wiązania sznurowadeł, zapinania guzików. W podobny sposób przyzwyczajamy dzieci do wykonywania czynności higienicznych, pamiętając o tym, żeby stosowane metody uświadamiały im konieczność zachowania określonego porządku, np. przed myciem rąk podwijamy rękawy, po skorzystaniu z toalety myjemy ręce.

Kształtowaniu nawyków kulturalnego zachowania się podczas spożywania posiłków musi towarzyszyć dbanie o estetykę otoczenia. Uporządkowana sala, starannie nakryte stoły, spokojna atmosfera będą wdrażały do prawidłowego korzystania z naczyń i poprawnego posługiwania się sztucami oraz sprzyjały wpojeniu dzieciom zasady, że podczas jedzenia nie prowadzi się ze sobą zbyt głośnych rozmów.

Zadaniem nauczyciela będzie również przyzwyczajenie wychowanków do troski o ład w najbliższym otoczeniu. Jeżeli wprowadzamy dyżury, to włączamy dzieci do aktywnego udziału w utrzymywaniu najbliższego otoczenia w porządku: w rzeczach osobistych – szafki na ubrania, półki indywidualne; w sali zabaw – odkładanie zabawek na ich stałe miejsce; w miejscu pracy – np. sprzątanie stołów po zajęciach plastycznych. Egzekwując sumienne wypełnianie przez dzieci zadań dyżurnego, wskazujemy im znaczenie czynności porządkowych, przyzwyczajamy do stałych obowiązków, uczymy odpowiedzialności i wywiązywania się z zadań przyjętych na siebie.

Dziecko kończące przedszkole powinno być samodzielne i samowystarczalne w ubieraniu się, wykonywaniu czynności higienicznych, znać i przestrzegać zasad kulturalnego zachowania przy stole, dbać o własne rzeczy i porządek w swoim otoczeniu.

Wychowanie intelektualne polega na wspieraniu dzieci w rozwoju takich procesów umysłowych, jak percepcja, uwaga, pamięć i myślenie. Procesy poznawcze służą do nabywania wiedzy, kształtowania zachowań, odbioru i przetwarzania informacji w celu lepszego przystosowywania się do zmieniającego się otoczenia. Odbywają się poprzez zdobywanie przez dzieci doświadczeń, które kształtują pierwsze wyobrażenia o rzeczach, zjawiskach i ich właściwościach, oraz pod wpływem działań edukacyjnych.

Dzieci dokonują spostrzeżeń w poznawaniu zmysłowym. Gdy określają cechy przedmiotów czy zjawisk, ujmują je w sposób globalny i opisują ogólnikowo, podając tylko te cechy, które związane są z działaniem i mają znaczenie podczas wykonywanych czynności. W miarę rozwoju spostrzeganie ich staje się bardziej uporządkowane.

Uwaga dzieci w wieku przedszkolnym ma charakter mimowolny. Małe dzieci często zmieniają zainteresowania, łatwo nudzą się podjętą zabawą i szybko przechodzą do następnej czynności. Rozbudzenie ich ciekawości oraz wykorzystanie naturalnego dążenia do łączenia nowych treści z posiadaną wiedzą i doświadczeniem sprzyja dłuższemu skupianiu uwagi i koncentrowaniu się na określonym działaniu.

Podobnie kształtuje się pamięć u dzieci. Zapamiętują one w sposób dowolny, w wyniku bezpośredniego działania, któremu towarzyszą określone emocje. Z czasem pojawia się pamięć odroczonej i logicznej, dzięki której potrafią one odtworzyć wiadomości i wykorzystać je w działaniu, łącząc fakty w całość.

Dla wieku przedszkolnego charakterystyczne jest myślenie sensoryczno-motoryczne i konkretno-wyobrażeniowe. Pod koniec okresu przedszkolnego może się pojawić u dzieci myślenie słowno-logiczne.

- **Myślenie sensoryczno-motoryczne** rozwija się u małych dzieci pod wpływem bezpośredniego spostrzegania połączonego z działaniem, kiedy to podczas dotykania i manipulowania przedmiotami poznają ich cechy. Zdobywają w ten sposób nowe wiadomości, poszerzają zasób doświadczeń, wzbogacają zakres pojęć.
- **Myślenie konkretno-wyobrażeniowe** polega na wykorzystywaniu wiadomości czy doświadczeń zdobytych w toku działania i zapamiętywaniu ich w formie konkretnych wyobrażeń.

- **Myślenie słowno-logiczne** wymaga odwoływania się do symboli i pojęć ogólnych, bez operowania konkretnymi przedmiotami. W okresie przedszkolnym mogą pojawić się początki tego rodzaju myślenia, które w pełni rozwinię się u dzieci w wieku szkolnym.

Myślenie dzieci podporządkowane zadaniom praktycznym związane jest z ich dążeniem do uzyskania oczekiwanego efektu. Obserwujemy to w sposobie rozwiązywania przez nie problemów podczas zabaw organizowanych samodzielnie. Zabawy w początkowym okresie rozwoju dzieci są chaotyczne, potem stają się działalnością celową i zorganizowaną. Dzieci wykorzystują w nich systematycznie zdobywane doświadczenia. Zaczynają zauważać również elementy działalności własnej i innych, na które składają się cel, środki i sposoby, oraz rozumieć, jak je stosować, aby uzyskać pożądane rezultaty.

W trakcie własnej aktywności dzieci zdobywają informacje o swoich możliwościach wprowadzania zmian w otoczeniu, zaczynają orientować się, które zmiany są odwracalne, a które – nie. Wraz z rozwojem myślenia potrafią wyobrazić sobie te zmiany i przewidzieć, co się stanie w wyniku ich dokonywania.

Wspomaganie rozwoju umysłowego wychowanków powinno polegać na stwarzaniu im okazji do wielozmysłowego poznawania cech przedmiotu i wykorzystania wiedzy w praktycznym działaniu. Doświadczenia nabywane przez dzieci w czasie zabaw indywidualnych czy organizowanych, poprzez wykonywanie czynności samoobsługowych, prac porządkowych, twórczość plastyczną, w kontaktach z otoczeniem społecznym, przyrodniczym i technicznym, będą sprzyjały lepszej orientacji w otoczeniu, zdobywaniu nowych umiejętności i tworzeniu ogólnych wyobrażeń o świecie.

Przyszłe sukcesy szkolne dzieci warunkuje poziom rozwoju czynności umysłowych, takich jak porównywanie, klasyfikowanie, tworzenie pojęć, dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych.

Mowa traktowana jest na równi z procesami poznawczymi. Na wspomaganie rozwoju mowy składa się uczenie dzieci prawidłowego artykułowania, wypowiadania się zdaniami, przyzwyczajanie do jasnego wyrażania własnych poglądów i umiejętności ustosunkowania się do cudzej wypowiedzi. Od procesu kształtowania prawidłowej mowy zależy prawidłowy rozwój dzieci.

Największy wpływ na rozwój mowy dziecka mają rodzice i najbliższe otoczenie. Dzieci naśladują sposób wypowiadania się i porozumiewania dorosłych, dlatego do wychowanków należy zwracać się bezpośrednio, formułować logiczne, jasne komunikaty słowne, pamiętać przy tym o zachowaniu spokojnego i naturalnego tonu głosu.

Nauczyciel powinien dbać o to, by jego wychowankowie w toku świadomie organizowanych zabaw i ćwiczeń nabrali nawyku prawidłowej wymowy głosek, wysławiali się poprawnie pod względem gramatycznym i leksykalno-semantycznym.

Najmłodsze przedszkolaki mogą mieć trudności z wypowiadaniem niektórych dźwięków mowy, np. *s, z, c, dz* zamieniają na *ś, ź, ć, dź*; głoskę *r* zastępują *j*, a potem *l*. Starsze dzieci powinny już twardo wymawiać *s, z, c, dz.*, wśród wymawianych głosek zacznie pojawiać się *r*. Starszaki kończące przedszkole artykułują głoski *sz, ż, cz, dż* i poprawnie wypowiadają głoski dźwięczne, utrwała się również prawidłowa wymowa *r*.

Bardzo ważne w edukacji przedszkolnej jest wypracowanie umiejętności budowania zdań. Wyrazy stosowane w wypowiedziach powinny być zgodne z kontekstem sytuacyjnym. Przedszkolaki poznają znaczenie słów w trakcie manipulowania przedmiotami, w kontakcie z literaturą, podczas zabaw dydaktycznych i badawczych oraz w różnych okolicznościowych sytuacjach.

Bogate słownictwo, umiejętność układania dłuższych wypowiedzi, rozumienie tekstów słownych, swobodne wypowiadanie myśli i wyrażanie własnych przeżyć i uczuć mają znaczenie w nawiązywaniu prawidłowych relacji w kontaktach społecznych, poznawaniu i rozumieniu świata przyrodniczego, społecznego i technicznego.

W **edukacji matematycznej**, ze względu na obowiązującą zasadę stopniowania trudności, nauczyciel powinien uwzględniać poziom rozwoju intelektualnego dzieci. Wszystkie pojęcia matematyczne kształtują się w określonej kolejności w trakcie bezpośredniego działania, połączonego z wielozmysłowym poznawaniem i słowem.

Łączenie metod czynnościowych z werbalnymi rozwija wyobrażenia i pomaga w tworzeniu i rozumieniu pojęć. Dzięki temu dzieci poszerzają zasób słownictwa, ćwiczą umiejętność spostrzegania i abstrahowania, doskonałą takie procesy umysłowe, jak wnioskowanie czy uogólnianie.

Edukacja matematyczna w przedszkolu obejmuje orientację w przestrzeni, zauważanie przemijalności czasu, rozpoznawanie kształtów figur geometrycznych, nabywanie umiejętności liczenia, poznawanie jakościowych i ilościowych właściwości zbiorów przedmiotów oraz dodawanie i odejmowanie na konkretnych.

Kształtowanie orientacji przestrzennej rozpoczynamy od uświadomienia dzieciom, co i w jakim miejscu znajduje się dookoła ich osoby. Potem można przejść do wskazywania położenia przedmiotów względem siebie, a następnie – do wyznaczania kierunku w przestrzeni względem ustalonego punktu odniesienia. Umiejętności samodzielnego określania kierunku w przestrzeni dzieci nabywają zgodnie z kolejnymi etapami, które powinny być zachowane w działaniach planowanych przez nauczyciela.

Dzieci podejmujące stałe czynności zauważają, że wykonanie ich przebiega w czasie i można to wyrazić zwrotami: *długo, krótko, szybko, wolno* itp. Ustalanie dzięki obserwacjom i działaniom w połączeniu z wypowiedziami słownymi

na temat tego, co dzieje się najpierw, a co potem, jest wstępem do zrozumienia regularności w przemijaniu czasu (dni, tygodni, lat), następstwa czasu (pór dnia, dni i nocy, dni tygodnia, pór roku i miesięcy w roku).

Poznanie i klasyfikowanie zbiorów przedmiotów pod względem ich cech jakościowych, takich jak wielkość, kształt czy przeznaczenie, powinno odbywać się w trakcie czynności na konkretnych przedmiotach lub obrazkach przedstawiających te przedmioty. Dzieci podczas działania mają sposobność słownego wyrażania przyjętego kryterium klasyfikacji. Wykonywanie czynności na konkretnych przedmiotach leży także u podstaw nabywania umiejętności dokonywania działań na liczbach. W trakcie poznawania stosunków ilościowych dzieci łatwiej spostrzegają, że nie jest ważna przestrzeń, jaką zajmują przedmioty tworzące zbiory, ani wielkość przedmiotów; ważna jest tylko liczba elementów porównywanych zbiorów. Łączenie elementów zbiorów jednorodnych i różnorodnych w pary pozwoli im zrozumieć pojęcie odpowiedniości wzajemnie jednoznacznej dwóch zbiorów oraz dostrzec, czy w danym zbiorze jest mniej, więcej, czy – tyle samo elementów. Porównywanie ilościowe zbiorów i porządkowanie ich według malejącej i wzrastającej liczby elementów winno być poprzedzone wieloma zabawami. Ułatwimy w ten sposób dzieciom poznanie pojęcia liczby w aspekcie kardynalnym – oznaczającym moc zbioru, czyli liczbę jego elementów, oraz porządkowym – ustalającym kolejność przedmiotu w danym szeregu.

Posługiwanie się liczebnikami głównymi i porządkowymi w sytuacjach codziennych, w zabawie i zajęciach, wykonywanie czynności porządkowych, układanie historyjek obrazkowych i wiele innych działań podejmowanych w przedszkolu – to wszystko ma zasadniczy wpływ na kształtowanie logicznego myślenia i rozumienie pojęć.

Wychowanie zdrowotne realizowane w przedszkolu obejmuje rozwijanie sprawności ruchowej dzieci, wdrażanie do zdrowego trybu życia i dbałości o zdrowie oraz kształtowanie czynnych postaw wobec bezpieczeństwa swojego i innych.

Wiek przedszkolny to czas wzmożonej aktywności nie tylko poznawczej, lecz także ruchowej. Zdrowe dziecko w czasie swobodnej zabawy często wybiera zajęcia wymagające wysiłku fizycznego, żeby w ten sposób zaspokoić naturalną potrzebę ruchu. Plac zabaw to ulubione miejsce przedszkolaków, ponieważ mogą one tam zdobywać nowe doświadczenia i umiejętności, poznawać zakres swojej sprawności fizycznej. Wraz z rozwojem ruchowym dziecko nabywa pewności siebie i wiary we własne siły, co mobilizuje je do dalszego działania. Zabawy ruchowe doskonałą motorykę i wpływają na dojrzewanie układu nerwowego, pobudzają funkcje fizjologiczne, takie jak przemiana materii, oddychanie, krążenie, a przede wszystkim wzmacniają układ mięśniowy dziecka. Aktywność fizyczna wpływa także na rozwój procesów poznawczych, w tym wyobraźni i pamięci ruchowej.

W przedszkolu obok swobodnych zabaw ruchowych ważną rolę odgrywają zabawy i ćwiczenia prowadzone przez nauczyciela. Działalność ta, odbywająca się często przy muzyce z wykorzystaniem przyborów, w formie zabaw naśladowczych, ma na celu kształtowanie świadomości własnego ciała, doskonalenie koordynacji ruchowej oraz naukę bezpiecznego poruszania się w przestrzeni. Dzieci uczestniczą w ćwiczeniach porannych i zajęciach gimnastycznych, które kształtują ogólną sprawność, zręczność, koordynację ruchową oraz prawidłową postawę ciała. Proponowane zabawy i ćwiczenia powinny uwzględniać różne formy ruchu, takie jak bieg, podskoki, chodzenie na czworakach, skłony, przysiady, wspinanie się, rzucanie i łapanie przyborów, turlanie piłek itp. w zależności od wieku dzieci i ich ogólnej sprawności ruchowej. Pomocne dla nauczycieli w prowadzeniu zajęć są gotowe zestawy zabaw i ćwiczeń, opracowane przez specjalistów w dziedzinie wychowania fizycznego. Ćwiczenia nieumiejętnie dobrane do możliwości dzieci mogą być przyczyną powstawania złych nawyków ruchowych, a w konsekwencji prowadzić do wad postawy. Zabawy rozwijające sprawność ruchową powinny dostarczać wychowankom dużo radości i satysfakcji z osiągniętych umiejętności.

Przy sprzyjającej pogodzie dobrze jest, aby zajęcia ruchowe odbywały się na powietrzu. Dzieci powinny przebywać na dworze 2–3 godziny dziennie bez względu na porę roku. Ma to wpływ na hartowanie ich organizmu i zwiększa odporność na choroby. Wyrobienie nawyku aktywności ruchowej na powietrzu jest podstawą zdrowego trybu życia, którego zasady dzieci poznają w przedszkolu. Uczą się także dbania o higienę, zapoznają się z zasadami prawidłowego odżywiania oraz poznają rolę, jaką pełni personel medyczny.

Przygotowanie dzieci do samodzielnego funkcjonowania wiąże się także z przyswojeniem przez nie podstawowych **zasad bezpieczeństwa**. Konieczna jest tu ścisła współpraca z rodzicami, ponieważ kształtowanie czynnych postaw, wykazujących dbałość o bezpieczeństwo własne i innych, oparte jest na obserwacji przykładowych sposobów postępowania osób dorosłych przebywających w najbliższym otoczeniu. Wprowadzenie ograniczeń w swobodnym zachowaniu rozpoczyna się w chwili, kiedy dziecko zaczyna samodzielnie chodzić. Rodzice w trosce o bezpieczeństwo wprowadzają szereg zakazów, które konsekwentnie egzekwują.

W przedszkolu cały personel troszczy się o to, aby otoczenie było bezpieczne. Dzieci uczą się prawidłowego poruszania się w budynku przedszkolnym, właściwego sposobu korzystania z zabawek i sprzętu. Nauczyciel razem z nimi ustala zasady bezpiecznej zabawy, co sprzyja przestrzeganiu wspólnie opracowanych norm. Wychowankowie zaczynają rozumieć, że istnieją przepisy obowiązujące także w świecie ludzi dorosłych. Chętnie poznają zasady poruszania się po drogach i korzystania z urządzeń elektrycznych, odkrywają w swoim otoczeniu wiele znaków wskazujących, jak należy postępować.

Zakres samodzielności dzieci rozpoczynających naukę w szkole znacznie się zwiększa. Mogą one się znaleźć w zupełnie nowych, trudnych dla nich sytuacjach. Ważne jest, aby były na to przygotowane i potrafiły samodzielnie podjąć mądre decyzje.

Podstawą stosowania zasad bezpiecznego zachowania jest umiejętność rozpoznania i unikania zagrożeń. Rolą osób dorosłych bliskich dzieciom jest zwrócenie uwagi, na jakie niebezpieczeństwa mogą one być narażone, i wskazywanie sposobów radzenia sobie w tych sytuacjach. Konieczne jest kształtowanie w nich umiejętności przewidywania biegu wydarzeń, uświadamianie, z jakimi konsekwencjami mogą wiązać się podejmowane działania, oraz uczenie odpowiedzialności za własne postępowanie.

Wdrażanie dzieci do zachowań warunkujących bezpieczeństwo swoje oraz innych odbywa się poprzez poznawanie i przestrzeganie zasad bezpiecznej zabawy w przedszkolu, w domu i na powietrzu, nabywanie umiejętności bezpiecznego poruszania się po drogach i korzystania ze środków komunikacji, naukę obsługi niektórych urządzeń gospodarstwa domowego, uwrażliwienie na zachowanie ostrożności wobec obcych ludzi oraz w stosunku do nieznanymi roślin i zwierząt.

Dzieci znające podstawowe zasady bezpieczeństwa nie będą obawiały się nowych sytuacji, a w razie potrzeby śmiało zwrócą się o pomoc do dorosłych.

Jednym z zadań **wychowania przez sztukę** jest wprowadzanie dzieci w świat wartości estetycznych, zaszczepienie potrzeby kontaktu ze sztuką oraz budzenie wiary we własne możliwości i umiejętności twórcze. Dziecko rozwija się nie tylko w wyniku tego, że ogląda dzieła sztuki i słucha utworów muzycznych, lecz także dzięki temu, że samodzielnie wykonuje prace plastyczne, śpiewa, konstruuje, przedstawia treść poznanych utworów literackich za pomocą gestu, mimiki, ruchu. Pod wpływem przeżyć w kontaktach z teatrem, muzyką, dziełami sztuki lub własnymi wytworami plastycznymi rozwija się u dzieci zdolność spostrzegania rzeczywistości, koncentracji uwagi, następuje rozwój pamięci wzrokowej, wyobraźni i myślenia twórczego.

Wprowadzenie dzieci w wieki przedszkolnym w świat sztuki to organizowanie bliskiego kontaktu z **teatrem** i przygotowanie do roli widza i aktora. Poprzez spektakle teatralne dzieci stykają się z normami społecznymi, wartościami moralnymi, poznają pozytywnych i negatywnych bohaterów oraz zauważają, jakie są skutki ich zachowań. W czasie przedstawień dziecko reaguje emocjonalnie na to, co dzieje się na scenie – cieszy się i smuci, przeżywając losy bohaterów. Utożsamiając się z postaciami, dokonuje oceny ich postępowania, rozróżnia dobro od zła.

Nauczyciel przed planowanym wyjściem na przedstawienie powinien wyjaśniać dzieciom, na czym polega poprawne zachowanie w teatrze, dlaczego nie prowadzimy głośnych rozmów czy nie szeleścimy papierkami po słodyczach. We wspólnych zabawach, takich jak inscenizacje, może uczyć, w jaki sposób zajmujemy miejsca, kiedy nagradzamy aktorów oklaskami, a gdy towarzyszy dzieciom w spektaklach teatralnych, obserwuje ich reakcje.

W przedszkolu ważną rolę odgrywają dziecięce zabawy w teatr, stanowiące naturalne przygotowanie wychowanków nie tylko do bycia widzów, lecz także do roli aktora. Należą do nich między innymi: zabawy tematyczne, inscenizacje, teatryki kukielkowe, teatryki cieni, drama. Zabawy teatralne, zarówno organizowane z udziałem nauczyciela, jak i podejmowane spontanicznie przez dzieci, rozwijają wyobraźnię, doskonałą mowę, która staje się wyrazistsza i bardziej melodyjna, kształtują płynność ruchów, zwiększają poczucie własnej wartości. Nauka treści utworu i przygotowywanie przedszkolnego przedstawienia ćwiczą pamięć, sprzyjają skupianiu uwagi na określonej działalności, stanowią wzór piękna mowy ojczyściej, wzbogacają zasób słownictwa o nowe wyrazy związane z teatrem, np. *rekwizyty, dekoracja, kostiumy*. Zapoznanie z utworem literackim pomaga w zrozumieniu treści, prowokuje do spontanicznego wypowiedzania się na jego temat, umożliwia dokonanie wyboru postaci, w którą dziecko chciałoby się wcielić. Przygotowując swoją rolę, dzieci uczą się umiejętności prowadzenia dialogu, planowania kolejnych scen, współdziałania z kolegami. Zaangażowanie przedszkolaków w wykonanie dekoracji, wspólne przygotowanie strojów, pomoc w reżyserowaniu będą dla nich równie ważne i satysfakcjonujące, jak bycie aktorem. Umiejętne wykorzystanie indywidualnych predyspozycji i zdolności wychowanków sprawi, że każdy z nich będzie doceniony, zauważony, i tym samym osiągnie sukces.

Formy teatralne są elementem wspomagającym ogólny rozwój, a ich stosowanie dostarczy dzieciom wiele radości i pozytywnych przeżyć z podejmowanej działalności artystycznej.

W szczególny sposób na ogólny rozwój dzieci wpływa **muzyka**, która przyczynia się do kształtowania emocjonalnego i poznawczego stosunku do otaczającego świata, uspołecznia, przeciwdziała uczuciu samotności i sprzyja przyswajaniu zasad współdziałania. Muzyka ma również działanie terapeutyczne, gdyż obcowanie z nią rozładowuje napięcie emocjonalne, łagodzi niepokoje i lęki.

Żeby wprowadzić przedszkolaki w świat dźwięków, korzystamy z takich form kształcenia, jak śpiewanie, ruch przy muzyce, słuchanie muzyki, gra na instrumentach, tworzenie muzyki.

Naturalną formą aktywności dzieci od najwcześniejszego okresu życia jest śpiewanie. Poprzez piosenkę kształcą one słuch, poczucie rytmu, pamięć muzyczną, rozwijają aparat głosowy. Nauka piosenki wpływa na rozwój procesów poznawczych, takich jak uwaga, wyobraźnia, pamięć, sprzyja rozwojowi prawidłowej wymowy, dostarcza wiedzy o świecie.

Ruch przy muzyce jako gimnastyka ciała poprawia krążenie, dotlenia organizm, stanowi źródło radości i odprężenia, kształci orientację i refleks oraz pobudza aktywność.

Takim ruchem dla dzieci jest taniec, który rozwija zdolność poruszania się zgodnie z muzyką, uczy zapamiętywania prostych układów ruchowych. W przedszkolu przygotowanie tańców okolicznościowych oraz tańców regionalnych powiązane jest zazwyczaj z inscenizacją bajek, opowiadań, wierszy czy organizowaniem uroczystości przedszkolnych.

W tańcu regionalnym uczymy określonych figur, a pozostałe tańce sprzyjają rozwijaniu pomysłowości zarówno nauczyciela, jak i dzieci. Przy nauce tańca muzyka w połączeniu z krokami i figurami powinna być wprowadzana stopniowo, aby ułatwić wychowankom zapamiętanie kolejności układu. Odtwarzaniu całego układu tanecznego powinno towarzyszyć doskonalenie estetyki ruchu.

Ciekawą dla dzieci formą działania są zajęcia muzyczno-ruchowe, które rozwijają ekspresję ruchowo-muzyczną, kształcą swobodę poruszania się w rytmie muzyki i zgodnie z jej charakterem. Przykładami ćwiczeń muzyczno-ruchowych stosowanych w przedszkolu są metody twórcze: opowieści ruchowej R. Labana, K. Orffa, A. i M. Kniessów, w ogólnym zarysie polegające na nieustannym poszukiwaniu nowych form i rodzajów ruchu, wymagające od dzieci ruchowego interpretowania usłyszanych treści w powiązaniu z muzyką i słowem.

Słuchając muzyki, uczymy dzieci rozpoznawania nastroju utworu, wyrabiamy poczucie rytmu. Kontakt z utworami muzycznymi wpływa na rozwój zdolności intelektualnych, gdyż przyczynia się do doskonalenia spostrzegawczości, umiejętności koncentracji, porównywania, dokonywania analizy i syntezy. Głównym zadaniem kontaktów dziecka z muzyką, jakie spełnić ma przedszkole, jest przyzwyczajanie do słuchania muzyki, co z czasem będzie stanowiło podstawę właściwego odbioru utworów muzycznych.

Dużo radości sprawia dzieciom muzykowanie jako forma zabawy. Nauka gry na instrumentach rozwija muzikalność, zdolności estetycznego i emocjonalnego przeżywania muzyki. Dzieci doskonałą poczucie rytmu, wrażliwość na barwę muzyczną, uczą się różnicowania wysokości dźwięku oraz rozpoznawania linii melodycznej. Do tego celu wykorzystujemy przede wszystkim instrumenty perkusyjne oraz różne przybory wykonane wspólnie z wychowankami. Umiejętność korzystania z instrumentów, ich dostępność oraz organizowanie sytuacji sprzyjających improwizacjom będą zachęcały dzieci do tworzenia prostych melodii.

Muzyka jest bardzo ważnym elementem w życiu każdego człowieka, a doświadczenia muzyczne nabyte w dzieciństwie przyczynią się do kształtowania jej dojrzałego odbiorcy.

Działalność *plastyczna*, podobnie jak zabawa, stanowi ważną formę aktywności dzieci w wieku przedszkolnym. Za pomocą różnych technik plastycznych kształtujemy u wychowanków umiejętność wypowiedzania się, rozwijamy ich poczucie estetyki i wrażliwość na piękno. Kiedy stwarzamy okazje do dziecięcej ekspresji twórczej, pobudzamy emocje, procesy poznawcze, mowę, doskonalimy koordynację wzrokowo-ruchową i sprawność manualną. Twórczość plastyczna zaspokaja naturalną potrzebę aktywności, daje sposobność przetworzenia zdobytych informacji o świecie i wyrażania emocji towarzyszących poznawaniu.

Poziom wykonywanych prac plastycznych zależy od posiadanego przez dzieci zasobu spostrzeżeń, od znajomości i umiejętności stosowania technik plastycznych oraz od dostępności potrzebnych materiałów i związany jest w dużym stopniu z poziomem ich indywidualnych uzdolnień. Działalność najbardziej lubiana i najczęściej samodzielnie wybierana przez przedszkolaków to rysowanie, lepienie, wycinanie. Nauczyciel ma możliwość nauczania stosowania różnych technik plastycznych, takich jak wydrapywanka na podkładzie świecówek, woskowe obrazki, kolaż, malowanie na gazie, dzięki czemu będzie rozbudzał zainteresowania wychowanków tego rodzaju aktywnością, zachęci do twórczego działania i ekspresji.

Dzieci zauważają związek między podejmowaną twórczością a jej rezultatem i zaczynają podejmować celowe działania, a także udoskonalają wykonywane prace, nadają nazwy swoim wytworom. Wartością samą w sobie jest akt twórczy, w czasie którego angażują one wszystkie procesy poznawcze. Prace plastyczne powstające w toku samodzielnie podejmowanej działalności są podstawą do określenia poziomu intelektualnego i stanu emocjonalnego dzieci.

Przemyślane sytuacje, w których dzieci mają kontakt z wytworami artystycznymi, mają na celu kształtowanie zdolności obcowania ze sztuką. W muzeum dzieci będą obserwowały techniki malarskie, takie jak obraz olejny, akwarela, grafika, oraz uczyły się rozpoznawania wśród gatunków malarskich pejzażu, portretów, martwej natury. W czasie spacerów i wycieczek mamy sposobność zwrócić ich uwagę na pomniki, zabytki czy budowle o ciekawej architekturze. Obcowanie przedszkolaków ze sztuką ludową, która bliska jest ich rozumieniu świata, wywiera na nich duże wrażenie. Wynika to z tego, że wytwory sztuki ludowej dzięki prostocie wyrazu, bogatej kolorystyce i przedstawianej tematyce przypominają twórczość dziecięcą. Tak jak w sztuce ludowej, dzieci najchętniej przedstawiają w swoich pracach plastycznych treści zaczerpnięte z najbliższego otoczenia.

Oglądanie, przeżywanie i rozumienie obrazu malarskiego, grafiki, fotografii, rzeźby, budowli architektonicznej, wytworów sztuki ludowej czy artystycznie wykonanych przedmiotów codziennego użytku będzie inspirowało dzieci do wyrażania doświadczeń w swobodnych wypowiedziach oraz za pomocą plastycznych środków wyrazu.

Bardzo duży wpływ na wszechstronny rozwój ma *wychowanie techniczne*, gdyż dzieci wznoszą w otoczeniu techniki, codziennie się z nią stykają w domu, na ulicy, w przedszkolu. Tworzenie warunków do podejmowania zabaw konstrukcyjnych oraz zaspokajanie zainteresowań technicznych szczególnie oddziałuje na ich rozwój umysłowy i społeczny.

Pierwsze doświadczenia dzieci nabywają w zabawach manipulacyjnych. W trakcie operowania przedmiotami odkrywają ich cechy i właściwości, takie jak wielkość, kształt, ciężar, struktura powierzchni. Poznają przedmiot, oglądając i dotykając go, a gdy to nie wystarcza, próbują, jak on smakuje oraz jakie wydaje dźwięki przy zgniataniu lub uderzaniu. Zmysły dla dzieci są źródłem podstawowych wrażeń i dostarczają informacji o otaczającym je świecie.

Wraz z rozwojem dzieci oraz w wyniku stosowania zdobytych umiejętności zmienia się charakter zabawy: od prostych czynności manipulacyjnych do konstruowania, polegającego na składaniu całości z różnych materiałów za pomocą rozmaitych sposobów łączenia elementów. Wymaga to większej koncentracji uwagi oraz zaczyna być poprzedzone projektowaniem i planowaniem. Najlepszym materiałem konstrukcyjnym dla dzieci są klocki. Początkowo układają one z nich proste budowle dwuwymiarowe, np. pociągi, wieże, a następnie pojawiają się bardziej skomplikowane struktury, np. garaże, domy. Budowanie rozbudza wyobraźnię dzieci, zaspokaja potrzebę tworzenia i kształci postawę twórczą, rozwija operacje umysłowe, takie jak porównywanie, różnicowanie czy przewidywanie. Uzyskiwanie ciekawych efektów podjętych działań zachęca je do kolejnych prób z wykorzystaniem doświadczeń zdobytych uprzednio.

Konstruowanie sprzyja również nawiązywaniu kontaktów społecznych i przyczynia się do rozwoju mowy. Wspólna zabawa wymaga przestrzegania ustalonych zasad, podziału zadań, zaplanowania etapów pracy. Przedszkolaki w naturalny sposób wymieniają się doświadczeniami, uczą się uważnie słuchać kolegów i precyzyjnie formułować wypowiedzi, próbują prowadzić negocjacje. Radość z uzyskanego efektu i poczucie trudu włożonego w jego osiągnięcie kształtują pozytywny stosunek i szacunek do pracy.

Wykonywanie prac konstrukcyjnych według przedstawionego wzoru rozwija umiejętności obserwacji, analizy i syntezy w trakcie kolejnych etapów pracy i porównywania otrzymanego wytworu z określonym wzorem. Dzieci poznają właściwości materiałów, takich jak glina, papier, materiał przyrodniczy itp., oraz sposoby łączenia ich w celu uzyskania spodziewanego efektu.

Realizując treści wychowania technicznego, nauczyciel pomaga dzieciom poznać zastosowanie przedmiotów codziennego użytku i narzędzi oraz sposoby ich wykorzystania. Bezpośrednia obserwacja pracy ludzi różnych zawodów rozbudza zainteresowanie urządzeniami, którymi się oni posługują, oraz wytworami powstającymi w wyniku pracy. Uwagę dzieci przyciągają maszyny, pojazdy, urządzenia techniczne używane przez człowieka. Ciekawią je sposoby ich wykorzystania, zasady funkcjonowania i zakres możliwości. Rozbudzona wyobraźnia inspirowana je do planowania, majsterkowania i konstruowania.

Warto podtrzymywać zainteresowania wychowanków przez dostarczanie im nowych materiałów do zabaw konstrukcyjnych, wskazywanie możliwości pokonywania trudności w łączeniu materiałów i okazywanie akceptacji dla ich działalności twórczej.

Pobyty na powietrzu jest okazją do obserwacji zarówno zmian zachodzących w przyrodzie wraz z przemijającymi porami roku, jak i towarzyszących temu *zjawisk atmosferycznych*, które interesują dzieci i rozbudzają ich wyobraźnię. Prowadzenie obserwacji pogody sprzyja zauważeniu zjawisk atmosferycznych charakterystycznych dla danej pory roku. Poznanie tych zjawisk i zrozumienie, jakie mają one znaczenie dla ludzi i otaczającego ich środowiska społeczno-przyrodniczego, kształtuje zachowania dzieci wobec własnego zdrowia i bezpieczeństwa.

Pod kierunkiem nauczyciela przedszkolaki zaczynają rozpoznawać zależność między pogodą a sposobem ubierania się i dostrzegać, jakie mogą być zdrowotne konsekwencje źle dobranego stroju. Już najmłodsze dzieci wiedzą, że kiedy pada deszcz, trzeba zabrać z domu parasol, aby nie zmoknąć. Starsi wychowankowie uczą się zasad bezpiecznego zachowania w czasie burzy i porywistego wiatru, poznają sposoby przeciwdziałania marznięciu i przegrzaniu.

Wstępem do zrozumienia i wyciągania wniosków z informacji przekazywanych w prognozach pogody jest systematyczne prowadzenie przedszkolnego kalendarza pogody. Dzieci mają wtedy codziennie sposobność do określania i nazywania cech obserwowanej pogody, a następnie do zaznaczania jej w kalendarzu prostymi symbolami. W zrozumieniu zjawisk atmosferycznych pomogą proste doświadczenia ukazujące takie procesy zachodzące w przyrodzie, jak parowanie i skraplanie wody, wprawianie przedmiotów w ruch pod wpływem strumienia powietrza, topnienie lodu. Dzieci wykazujące zainteresowanie tymi zagadnieniami mogą nauczyć się odczytywania temperatury na skali termometru – powyżej i poniżej zera. Działania podejmowane przez nauczyciela powinny mieć na celu uwrażliwienie wychowanków na niebezpieczeństwa związane z trudnymi warunkami pogodowymi, nauczanie, jak w takich sytuacjach należy postępować: np. jakie środki ochrony stosujemy w czasie upalnego lata czy dotkliwym mrozem.

W przedszkolu jest wiele okazji do obcowania z *przyrodą* i rozbudzania wrażliwości na jej piękno. Poprzez kontakt z przyrodą zaznajamiamy wychowanków ze światem roślin i zwierząt, z przyrodą nieożywioną, a także uświadamiamy dzieciom potrzebę ochrony naturalnego środowiska.

Codziennie spacerowanie i pobyt na powietrzu dostarczają im wielu przeżyć estetycznych, wzbogacają i uściślają ich wiadomości, kształcą procesy myślowe. Są okazją do słuchania szelestu liści, szumu wiatru, odgłosów wydawanych przez ptaki przylatujące do ogrodu przedszkolnego oraz obserwowania przemian zachodzących w świecie roślin i zwierząt, a wywołanych następującymi po sobie porami roku. W naturalnych warunkach dzieci zauważają charakter pogody występującej w danej porze roku, odczuwają siłę wiatru, temperaturę powietrza, intensywność opadów deszczu i śniegu. Podczas zabaw dostrzegają również fizyczne właściwości elementów przyrody nieożywionej, np. kamieni, piasku, ziemi splekanej słońcem lub wilgotnej od deszczu.

Poznanie środowiska naturalnego i odkrywanie tajemnic przyrody wywołuje w dzieciach pozytywne emocje. Przeżycia związane z obserwacją zjawisk przyrodniczych czy prowadzonymi doświadczeniami pobudzają je do myślenia, dociekania, sprzyjają wiązaniu faktów i wnioskowaniu, prowokują do zadawania pytań i ułatwiają zapamiętywanie nowych treści.

Nauczyciel jest dla dzieci przewodnikiem w poznawaniu świata przyrody, nazywa i pomaga zrozumieć obserwowane zjawiska przyrodnicze, kształtuje opiekuńcze postawy wobec roślin i zwierząt, zwraca uwagę na harmonię panującą w przyrodzie, a także uświadamia znaczenie jej w życiu człowieka. Opieka nad zwierzętami, hodowla roślin w kąci przyrody oraz sezonowe prace w ogrodzie przedszkolnym sprzyjają wyrabianiu odpowiedzialnych zachowań dzieci wobec przyrody. Obserwując efekty swoich działań, zauważają, że ich starania były ważne i użyteczne. Podejmowane czynności zmierzają do rozbudzenia w dzieciach uczuć podziwu i szacunku dla przyrody oraz do uświadomienia, jaką odpowiedzialność ponosi człowiek za środowisko naturalne.

Wyrabianiu troski o otoczenie przyrodnicze sprzyja włączanie wychowanków w akcje mające na celu edukację ekologiczną społeczeństwa, np. obchody Dnia Ziemi, zbiórka makulatury i baterii. Przedszkolaki dowiadują się, że wszystko to, co jest potrzebne człowiekowi do życia, pochodzi z naturalnego środowiska i dlatego należy racjonalnie korzystać z jego zasobów i je chronić. Poznanie zasad ochrony przyrody i wdrażanie do segregacji odpadów już w wieku przedszkolnym pozwala mieć nadzieję, że dzieci, gdy dorosną, będą odpowiedzialnymi mieszkańcami planety, korzystającymi z technologii przyjaznych światu roślin i zwierząt.

Kształtowanie gotowości do podjęcia nauki w szkole odbywa się w przedszkolu podczas realizacji treści programowych z różnych obszarów edukacyjnych. Powodzenie dziecka w szkole zależy nie tylko od posiadania określonych sprawności i umiejętności, ale także od poziomu rozwoju emocjonalno-społecznego.

Działania nauczyciela zmierzają między innymi do wyrobienia w wychowankach pozytywnego nastawienia do nauki i książek jako źródła wiedzy. Większość dzieci bardzo lubi oglądanie książeczek i słuchanie opowiadań lub wierszy czytanych przez dorosłego. Obcowanie z książką rozwija wrażliwość i ciekawość wychowanków, pobudza ich wyobraźnię. Odpowiedni dobór literatury, organizowanie kąci książek zawierających pozycje popularnonaukowe kierowane do dzieci, podtrzymuje i rozwija ich zainteresowania czytelnicze.

Spostrzegawcze dzieci zauważają różne napisy w najbliższym otoczeniu, takie jak nazwy sklepów, urzędów, punktów usługowych i z czasem zaczynają się orientować, co one oznaczają. W przedszkolu nauczyciel wprowadza zapis graficzny wybranych treści w formie napisów do globalnego czytania. Już najmłodsze przedszkolaki rozpoznają swoje imiona umieszczone na krzeselkach. Starsze dzieci, korzystając ze słownika obrazkowo-wyrazowego, potrafią odczytywać wyrazy w powiązaniu z konkretnym przedmiotem lub jego rysunkiem, mimo nieznaności pojedynczych liter. Zapamiętywanie całościowego obrazu wyrazu w przyszłości bardzo ułatwi naukę czytania.

Oprócz pozytywnego nastawienia do nauki czytania i pisania ważne jest, aby dzieci osiągnęły odpowiedni poziom rozwoju percepcji wzrokowej i słuchowej, koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz orientacji przestrzennej. Zabawy i ćwiczenia proponowane przez nauczyciela mają na celu doskonalenie spostrzegawczości i pamięci wzrokowej, rozwijanie sprawności manualnej i koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz nabywanie umiejętności określania miejsca na kartce papieru. W przedszkolu wiele uwagi poświęca się wyrabianiu wrażliwości i pamięci słuchowej oraz słuchu fonematycznego. Gry planszowe i zabawy dydaktyczne pomagają dzieciom rozumieć informacje zapisane w formie uproszczonych rysunków i symboli oraz stwarzają okazję do podejmowania prób kodowania wybranych treści za pomocą umownych znaków.

Dzieci dobrze przygotowane do szkoły wykazują zainteresowanie otaczającym światem, przejawiające się w dociekliwości, zadawaniu pytań i szukaniu odpowiedzi na nurtujące je tematy. Wiedzą, że umiejętność czytania i pisania ułatwia zdobywanie wiedzy i stwarza możliwość przekazywania informacji.

Wychowanie patriotyczne polega na kształtowaniu postawy szacunku do własnej narodowości i kraju ojczystego, przy czym znaczącą funkcję pełnią przeżycia i doświadczenia z okresu dzieciństwa.

Rozwój postaw patriotycznych rozpoczyna się w najbliższym środowisku, czyli w rodzinie. Dziecko przyjmuje na siebie obowiązki wynikające z życia rodzinnego, np. opiekuje się młodszym rodzeństwem, odwzajemnia uczucia miłości i przywiązania do najbliższych.

Hołdowanie tradycjom, takim jak obchody świąt Bożego Narodzenia, Wielkanocy, Wszystkich Świętych, sprzyja zacieśnianiu więzi rodzinnych i tworzeniu kultury ojczystej. W przedszkolu dzieci mają możliwość przygotowania okolicznościowych przedstawień (np. jasełka), poznają symbole i zwyczaje świąteczne, np. umieszczanie sianka pod obrusem, dzielenie się opłatkiem, śpiewanie kolęd, malowanie pisanek czy topienie marzanny.

Ojczyzną dla małego dziecka są: krajobraz najbliższej okolicy, piękno przyrody, obiekty kultury, sztuka ludowa. Uczucia przywiązania do kraju ojczystego umacniają się pod wpływem rozwoju mowy, coraz szerszych kontaktów z przyrodą i kulturą, dzięki słuchaniu opowiadań, legend oraz poznaniu symboli i tradycji narodowych.

W pracy wychowawczo-dydaktycznej poprzez celowe tworzenie sytuacji edukacyjnych będzie się kształtował u wychowanków szacunek i uczucie przywiązania do ojczyzny, będą się wzmacniały postawy, które z czasem przerodzą się w świadomość przynależności narodowej. Podczas wycieczek i spacerów mamy okazję do pokazania piękna i różnorodności ojczystego krajobrazu. Rozbudzimy zainteresowania dzieci otaczającą rzeczywistością przyrodniczą, społeczną i kulturową, jeśli zapoznamy je z miejscowością, w której żyją, przybliżymy im historię i tradycje regionu, damy sposobność do kontaktu z wytworami kultury i sztuki ludowej, zorganizujemy spotkania z interesującymi postaciami.

Gdy dostarczymy przedszkolakom wzorów zachowania i właściwego reagowania w sytuacjach, w których stykamy się z symbolami narodowymi (herby miast, godło Polski, barwy państwowe, hymn narodowy), przyczynimy się do budowania tożsamości narodowej. Ważnym zadaniem nauczyciela jest uświadomienie dzieciom, że symbole te są nierozdzielnie związane z pojęciem *ojczyzna* – trzeba je szanować i zachowywać się wobec nich z należytą powagą.

Istotne w pracy z dziećmi jest również uświadomienie im, że obok nas żyją ludzie innych narodowości, mający swoją historię i kulturę, a nawet odmienną religię. Przykładem życia w harmonii i przyjaźni z różnymi narodami jest wspólnota krajów Unii Europejskiej. Na temat edukacji europejskiej nauczyciel powinien przekazywać informacje podstawowe, oparte na literaturze, fotografii, filmie, ułatwiające zrozumienie pojęcia *Unia Europejska*, uświadomienie roli i znaczenia Polski w Europie. Jeżeli przybliżymy wychowankom wybrane elementy kultury i zwyczaje niektórych krajów europejskich, umocnimy ich w poczuciu wspólnoty europejskiej, polegającej na przyjaźni z innymi narodami, współpracy i wzajemnej pomocy.

Dzieci kończące przedszkole powinny świadomie powtarzać w ślad za Władysławem Bełzą, wielkim piewcą polskości:

- *Kto ty jesteś?*
- *Polak mały.*
- *Jaki znak twój?*
- *Orzeł biały.*
- *Gdzie ty mieszkasz?*
- *Między swymi.*
- *W jakim kraju?*
- *W polskiej ziemi.*
- *Czym ta ziemia?*
- *Mą ojczyzną. [...]*

TREŚCI PROGRAMOWE

Poziom umiejętności i wiadomości dzieci młodszych

OBSZAR 1. Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i sytuacjach zadaniowych		
Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Świadomość własnej osoby	<ul style="list-style-type: none"> – reaguje na swoje imię i nazwisko – ma świadomość swojego wyglądu – wskazuje i określa niektóre części ciała: nogi, ręce, głowę, brzuch <ul style="list-style-type: none"> • pokazuje i nazywa części głowy: włosy, uszy, nos, buzię, usta, oczy – potrafi powiedzieć, czym chce się bawić, np. rysować, lub co lubi jeść, np. owoce – zauważa różnice w wyglądzie kolegów <ul style="list-style-type: none"> • używa określeń: <i>chłopiec, dziewczynka</i> • zwraca się do dzieci po imieniu – wskazuje miejsce zamieszkania – wie, że nie wolno oddalać się z obcymi osobami 	<ul style="list-style-type: none"> – posługuje się swoim imieniem i nazwiskiem – opowiada o tym, jak wygląda <ul style="list-style-type: none"> • wie, że dziecko z czasem urośnie i stanie się osobą dorosłą • zauważa, że z każdym rokiem jest starsze i się zmienia – potrafi określić zgodnie ze swoimi zainteresowaniami, co lubi robić najbardziej – dostrzega różnice w wyglądzie chłopców i dziewczynek – nazywa miejscowość i ulicę miejsca zamieszkania – wie, że nie należy opowiadać o sobie osobom obcym – rozumie, kiedy można zwracać się o pomoc do nieznanym osobom lub udzielać im o sobie informacji: za zgodą bliskich osób lub w sytuacjach trudnych, np. gdy się zgubi, albo czegoś przestraszy
Kontakty i postawy społeczne	<ul style="list-style-type: none"> – stara się bawić zgodnie z innymi dziećmi <ul style="list-style-type: none"> • prosi o zabawkę • nie niszczy wytworów kolegów, np. rysunków, budowli – wykazuje zainteresowanie zabawami i zajęciami organizowanymi przez nauczyciela – reaguje na polecenia – komunikuje swoje potrzeby – zgłasza napotymane trudności w czasie zabaw i podczas wykonywania czynności – potrafi słuchać dorosłych z uwagą – wykonuje ze zrozumieniem proste polecenia <ul style="list-style-type: none"> • podchodzi na wezwanie nauczyciela • ustawia się wspólnie z dziećmi w pary i w kole – zwraca się o pomoc do osób dorosłych w sytuacjach wymagających rozstrzygnięcia – stosuje się do zawartych umów <ul style="list-style-type: none"> • stara się przestrzegać obowiązujących nakazów i zakazów • potrafi przeprosić, gdy sprawi komuś przykrość – próbuje pomagać dorosłym w codziennych czynnościach – wie, kiedy należy używać zwrotów grzecznościowych, i stara się o tym pamiętać – potrafi zwracać się grzecznie do domowników, kolegów i innych osób – respektuje wymagania dorosłych w sytuacjach nowych i wymagających zachowania szczególnej ostrożności 	<ul style="list-style-type: none"> – bawi się zgodnie z innymi dziećmi <ul style="list-style-type: none"> • dzieli się zabawkami • podejmuje zabawy tematyczne z podziałem na role • próbuje organizować zabawy z kolegami według swojego pomysłu – panuje nad agresywnymi zachowaniami w sytuacjach konfliktowych – stara się aktywnie uczestniczyć w zabawach i zajęciach organizowanych przez nauczyciela – określa własne potrzeby – próbuje zwracać się bezpośrednio do rozmówcy, zadając pytania i informując o swoich potrzebach – stosuje się do wymagań nauczyciela <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje kierowane do siebie próby i polecenia – słucha uważnie innych i nie przerywa wypowiedzi – podejmuje próby radzenia sobie w trudnych sytuacjach – rozumie konieczność przestrzegania ustalonych zasad postępowania <ul style="list-style-type: none"> • spełnia oczekiwania nauczyciela i rodziców dotyczące sposobu zachowania się w określonej sytuacji • nie bierze cudzych rzeczy bez pozwolenia • wie, że zawsze trzeba mówić prawdę – umie wypełniać rolę dyżurnego <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje sumiennie powierzone obowiązki – szanuje prace dorosłych i innych dzieci – rozpoznaje akceptowane formy zachowania <ul style="list-style-type: none"> • używa zwrotów grzecznościowych: <i>Dzień dobry, Do widzenia, Proszę, Dziękuję, Przepraszam</i> wobec dzieci i dorosłych – stara się zachowywać kulturalnie w miejscach publicznych – rozumie, że nie należy chwalić się posiadaniem rzeczami i sprawiać tym przykrość dzieciom wychowującym się w trudniejszych warunkach – rozumie, co oznaczają pojęcia: <i>dobro i zło</i>

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
<i>Rozpoznawanie i wyrażanie emocji</i>	<ul style="list-style-type: none"> – próbuje nazywać własne uczucia: radość, smutek, złość – reaguje emocjonalnie adekwatnie do sytuacji <ul style="list-style-type: none"> • cieszy się, gdy ktoś lub coś sprawi mu przyjemność • płacze, gdy je coś boli – rozumie, że należy panować nad negatywnymi emocjami <ul style="list-style-type: none"> • stara się pohamować złość • nie egzekwuje swoich potrzeb płaczem i krzykiem 	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia uczucia i nastroje oraz łączy je z określonymi sytuacjami <ul style="list-style-type: none"> • reaguje odpowiednio do sytuacji, np. cieszy się z otrzymanego upominku, jest smutne, kiedy zepsuje się zabawka – rozpoznaje emocje pozytywne i negatywne – nazywa uczucia <ul style="list-style-type: none"> • rozumie własne uczucia i próbuje je charakteryzować • przedstawia poprzez mowę ciała (gest, mimikę, ruchy ciała) – radość, smutek, zadowolenie, gniew, złość
OBSZAR 2. Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych.		
Wdrażanie dzieci do utrzymywania ładu i porządku		
<i>Nawyki higieniczno-kulturalne</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wie, w jaki sposób należy korzystać z przyborów służących do wykonywania czynności higienicznych – umie prawidłowo wykonać podstawowe czynności higieniczne <ul style="list-style-type: none"> • stara się zachowywać ich kolejność, np. myje ręce po wyjściu z toalety – rozumie, dlaczego należy dbać o higienę <ul style="list-style-type: none"> • poddaje się zabiegom czesania i obcinania paznokci • stara się samodzielnie korzystać z chusteczek higienicznych – korzysta samodzielnie z toalety 	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje czynności higieniczne, zachowując ich poprawną kolejność <ul style="list-style-type: none"> • wie, jak korzystać z przyborów toaletowych • umie prawidłowo umyć zęby – przestrzega zasady mycia rąk: przed każdym posiłkiem, po wyjściu z toalety – rozumie, że trzeba dbać o swój wygląd <ul style="list-style-type: none"> • stara się samodzielnie czesać – wie, że konieczne jest codzienne mycie całego ciała – potrafi poprawnie korzystać z chusteczek higienicznych – zachowuje kolejność i prawidłowo wykonuje czynności samoobsługowe w toalecie – umie korzystać w sposób właściwy z urządzeń sanitarnych
<i>Czynności samoobsługowe i kulturalne</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jak należy zachowywać się przy stole w czasie posiłku <ul style="list-style-type: none"> • nie przynosi do stołu zabawek • zachowuje prawidłową pozycję, siedząc przy stole, np. nie opiera głowy na rękach • umie jeść łyżką i pić z kubka – utrzymuje czystość w miejscu jedzenia – stara się pamiętać o korzystaniu z serwetek po posiłku – potrafi włożyć samodzielnie niektóre elementy ubrania – pamięta o zakładaniu ich we właściwej kolejności – zgłasza napotymane trudności przy wykonywaniu czynności samoobsługowych <ul style="list-style-type: none"> • umie prosić o pomoc 	<ul style="list-style-type: none"> – uczestniczy w nakrywaniu do stołu i sprzątanii po posiłku <ul style="list-style-type: none"> • próbuje samodzielnie nakładać potrawy na talerz – wie, jak należy kulturalnie zjeść posiłek przy stole <ul style="list-style-type: none"> • nie prowadzi głośnych rozmów podczas jedzenia i nie kręci się na krześle • umie posługiwać się łyżką i widelcem • stara się cicho odstawiać krzeselko do stołu – zachowuje kolejność przy wkładaniu garderoby <ul style="list-style-type: none"> • zasuwa zamek błyskawiczny, próbuje samodzielnie odpinać i zapinać guziki • umie przebrać się w pidżamę do leżakowania i pozostawić ubrania w należyтым porządku – układa ubrania na swojej półce w szatni – śmiało zwraca się do dorosłych o pomoc w sytuacji, kiedy nie radzi sobie z jakimiś czynnościami
<i>Kultura życia codziennego, dbanie o porządek</i>	<ul style="list-style-type: none"> – rozumie, że należy dbać o zabawki i książki <ul style="list-style-type: none"> • korzysta z zabawek zgodnie z ich przeznaczeniem • ogląda książki przy stoliku – pomaga we wspólnym porządkowaniu zabawek w sali – próbuje układać swoje rzeczy w domu i w przedszkolu <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje własne rzeczy – wie, że należy utrzymywać porządek w swoim otoczeniu <ul style="list-style-type: none"> • stara się chować ubranie i stawiać buty w swojej szafce w szatni • pamięta o wyrzucaniu śmieci do kosza 	<ul style="list-style-type: none"> – respektuje ustalone zasady korzystania z zabawek, książek i innych przedmiotów <ul style="list-style-type: none"> • szanuje wspólne zabawki i inne rzeczy – odkłada na miejsce zabawki po skończonej zabawie – dba o samodzielnie wykonane prace, starannie gromadząc je w ustalonym miejscu – uczestniczy w sprzątanii swojego najbliższego otoczenia: miejsca pracy po zajęciach plastycznych, swoich rzeczy na półkach indywidualnych – pomaga w domu w prostych czynnościach porządkowych – wie, że należy dbać o rzeczy osobiste, pilnować ich, a w razie potrzeby pozostawiać pod opieką osób dorosłych, aby się nie zgubiły

OBSZAR 3. Wspomaganie rozwoju mowy dzieci		
Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Porozumiewanie się	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi uczestniczyć w rozmowach prowadzonych przez nauczyciela i w zabawach dziecięcych – umie wyrażać w sposób spontaniczny swoje przeżycia i odczucia – chętnie nawiązuje kontakt słowny, opowiadając o tym, co się wydarzyło lub co w tym momencie robi – stara się, zadając pytania, zwracać się bezpośrednio do rozmówcy – umie udzielić odpowiedzi na konkretne pytania: <i>Co teraz robisz?, W co się bawisz?</i> – próbuje w zrozumiały sposób mówić o aktualnych potrzebach i odczuciach – zadaje pytania w celu uzyskania informacji ułatwiających podejmowanie działania 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi uczestniczyć w rozmowie z dorosłymi i rówieśnikami <ul style="list-style-type: none"> • umie dostosować wypowiedź do określonej sytuacji – wypowiada się swobodnie na bliskie mu tematy, np. wyjazd do babci, obchody urodzin – tworzy wypowiedzi na określony temat <ul style="list-style-type: none"> • wyraża odważnie swoje myśli i odczucia – stara się aktywnie uczestniczyć we wspólnych działaniach <ul style="list-style-type: none"> • zadaje pytania w czasie wycieczki, aby zaspokoić ciekawość • dzieli się swoimi spostrzeżeniami • uzgadnia z dziećmi zasady i przebieg wspólnej zabawy – podejmuje próby budowania dłuższych wypowiedzi na określony temat – potrafi w sposób zrozumiały udzielać odpowiedzi na pytania typu: <i>Co narysujesz?, W co chcesz się bawić?</i> – formułuje konkretne pytania, aby zrozumieć ogólne prawa i zasady
Artykulacja	<ul style="list-style-type: none"> – próbuje w naturalnych sytuacjach wypowiadać się spokojnym tonem <ul style="list-style-type: none"> • zwraca się umiarkowanym głosem do kolegów i osób dorosłych • stara się regulować siłę głosu w zależności od sytuacji – bierze udział w zabawach ortofonicznych doskonalących aparat mowy – powtarza głosem słyszane dźwięki, np. „mowę” zwierząt: krowa – <i>mu</i>, kura – <i>ko</i>, kaczka – <i>kwa</i>, odtwarza odgłosy przyrody: szum wiatru – <i>szu</i>, padający deszcz – <i>plum</i> – potrafi mówić na przemian cicho i głośno, szeptać i krzyczeć 	<ul style="list-style-type: none"> – rozumie, że należy regulować natężenie głosu w zależności od sytuacji i stanu emocjonalnego <ul style="list-style-type: none"> • mówi spokojnie w czasie rozmów z kolegami i z osobami dorosłymi – uczestniczy aktywnie w ćwiczeniach ortofonicznych utrwalających prawidłowy sposób oddychania i wymowę głosek – bierze udział w zabawach dźwiękonaśladowczych, np. odtwarza poprawnie odgłosy zwierząt (sowa – <i>hu-hu, uhu-uhu</i>) – stara się wypowiadać wyraźnie słowa, w których występują trudne do wymówienia głoski i połączenia głosek
Poprawność gramatyczna wypowiedzi	<ul style="list-style-type: none"> – używa w mowie potocznej poprawnych nazw poznanych przedmiotów, osób i zwierząt – posługuje się w mowie czynnej określonym zasobem słów – rozumie polecenia, które zawierają w swojej treści przyimki: <i>na, pod, do, w, przed, za, obok</i> – używa w mowie potocznej poprawnych form fleksyjnych, np. <i>dziewczynko, pobaw się ze mną</i>, a nie: <i>dziewczynka, pobaw się ze mną</i> – potrafi wypowiadać się w odniesieniu do aktualnie wykonywanej czynności <ul style="list-style-type: none"> • używa czasowników, aby określać wykonywane czynności – posługuje się w wypowiedziach prostymi zdaniami zgodnie z regułami gramatyki – powtarza dokładnie wyliczanki i rymowanki 	<ul style="list-style-type: none"> – stosuje w wypowiedziach nowo poznawane wyrazy dotyczące osób, rzeczy i zjawisk zgodnie z ich znaczeniem – rozumie i zawiera w wypowiedziach przyimki <i>na, pod, do, w, przed, za, obok</i> – używa poprawnych form fleksyjnych rzeczowników, czasowników i przymiotników, np. <i>samochody jechały</i>, a nie: <i>samochody jechali</i> – potrafi opisać słownie cechy charakterystyczne przedmiotów, osób i zwierząt, stosując przymiotniki w formie zgodnej z rzeczownikami, np. <i>biały kotek</i>, a nie: <i>biała kotek</i> – umie wypowiadać się o konkretnie wykonywanej czynności lub podejmowanych działaniach – konstruuje prawidłowo wypowiedzi w czasie przeszłym i przyszłym <ul style="list-style-type: none"> • stosuje właściwe czasowniki, opowiadając o zdarzeniach, które miały miejsce, i o tym, co może nastąpić – umie budować dłuższe wypowiedzi składające się ze zdań o prostej konstrukcji <ul style="list-style-type: none"> • stara się układać zdania rozwinięte – rozróżnia i moduluje głosem zdania oznajmujące, pytające, wykrzyknikowe – układa rymy do podanych wyrazów, np. <i>kot – płot, bombka – trąbka</i> – tworzy skojarzenia do podanych wyrazów, np. <i>samochód – jezdnia, klucz – zamek, śnieg – zima</i>

OBSZAR 4. Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują w poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia		
Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Porównywanie i grupowanie obiektów	<ul style="list-style-type: none"> – wie, do czego służą przedmioty znajdujące się w jego otoczeniu, i potrafi je nazwać, np. zabawki, przybory toaletowe • łączy poprawnie nazwę z przedmiotem i używa jej w wypowiedzi – nazywa rozpoznane przedmioty, przedstawione na obrazkach – dokonuje porównania przedmiotów, określając wyraźne różnice, np. duża i mała piłka, krótki i długi wąż – tworzy uogólnienia oparte na wyrażeniach: te przedmioty pasują do siebie, a te są inne – dobiera przedmioty ze względu na ich przeznaczenie, np. wiaderko i foremki służą do zabawy w piasku – klasyfikuje przedmioty według wybranej cechy jakościowej: wielkości, kształtu lub koloru, np. spośród klocków wybiera wszystkie czerwone, spośród piłek wybiera wszystkie małe – grupuje przedmioty pod względem ich ilości, dobierając tyle samo elementów, np. dwa wózki dla dwóch lalek, trzy talerzyki do trzech kubeczków – porównuje na oko liczebność zbiorów i używa określeń: <i>tu jest dużo, a tu mało</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – kojarzy przedmioty przedstawione na obrazku i je nazywa • opisuje słownie przedmioty na podstawie obrazków: kształt, wygląd, przeznaczenie – wskazuje różne cechy przedmiotów • określa cechy w odniesieniu do konkretnego przedmiotu, np. talerz jest okrągły, szklany, służy do jedzenia • dobiera przedmioty pasujące do siebie, np. talerz, kubek, łyżka – rozpoznaje przedmiot niepasujący do pozostałych, np. w pudełku z klockami leży klocek innego rodzaju – potrafi rozwiązać proste zagadki słowne w powiązaniu z konkretem – umie porównać przedmioty, określając ich różnice i podobieństwa, np. samochód plastikowy i samochód metalowy – porządkuje przedmioty wyraźnie różniące się wielkością od największego do najmniejszego i odwrotnie – klasyfikuje przedmioty ze względu na ich przeznaczenie lub przynależność • segreguje przedmioty i uzasadnia, dlaczego do siebie pasują, np. porządkuje gry według rodzaju, puzzle do puzzli, domino do domina itp. – potrafi zastosować w praktycznym działaniu umiejętność klasyfikowania, np. po zajęciu plastycznym odkłada przybory tak, aby pędzle znalazły się w jednym pojemniku, a kleje – w drugim – tworzy zbiory przedmiotów według określonych cech jakościowych: koloru, wielkości, kształtu – potrafi porównać i określić liczebność dwóch zbiorów, używając określeń: <i>mniej, więcej, tyle samo</i> • umie intuicyjnie wskazać różnicę liczebności zbiorów za pomocą wyrażeń: <i>jest mniej... , jest więcej</i>
Przewidywanie efektów działań i łączenie przyczyny ze skutkiem	<ul style="list-style-type: none"> – zauważa zmiany wynikające z czynności manipulacyjnych wykonywanych przez siebie, np. kartkę można przedrzeć, klocki można połączyć ze sobą – łączy przyczynę ze skutkiem niektórych zdarzeń, np. szklanka spadła i się potłukła – dostrzega zmiany odwracalne i nieodwracalne, np. przełamanej patyki nie można złożyć, a obrazek z puzzli można składać i rozkładać wielokrotnie – kojarzy czynności z określoną sytuacją, np. przed spaniem należy założyć pidżamę, przed włożeniem butów należy zdjąć kapcie 	<ul style="list-style-type: none"> – obserwuje zmiany zachodzące w przedmiotach w wyniku manipulowania nimi • umie ocenić powstałe zmiany odwracalne i nieodwracalne, np. zerwany kwiatek zwiędnie, lalkę można rozebrać i ponownie tak samo ubrać – wie jak zaplanować swoje działania, aby wykonać określoną czynność, np. przed lepieniem przygotowuje podkładkę, plastelinę, podciąga rękawy – rozumie przyczynę i skutek określonych sytuacji, np. jeżeli nie zakręcimy kranu, woda zaleje łazienkę – opowiada historyjkę obrazkową składającą się z 2–3 elementów, omawiając kolejne obrazy i wskazując związek przyczynowo-skutkowy przedstawionej sytuacji • układa poprawnie historyjki, zachowując kolejność zdarzeń • potrafi określić, co zdarzyło się najpierw, a co – potem • próbuje ustalić, co wydarzy się następnie
OBSZAR 5. Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci		
Zachowania prozdrowotne	<ul style="list-style-type: none"> – stosuje się do podstawowych zasad zdrowego trybu życia • uczestniczy aktywnie w zabawach na powietrzu • rozumie konieczność poobiedniego odpoczynku i zachowuje się w tym czasie spokojnie, aby nie przeszkadzać kolegom 	<ul style="list-style-type: none"> – zna i respektuje zasady mające wpływ na zdrowie • rozumie, że dla zdrowia potrzebne są ruch i przebywanie na świeżym powietrzu – stosuje się do zasad postępowania wynikających z codziennego rytmu dnia

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
<i>Zachowania prozdrowotne</i>	<ul style="list-style-type: none"> – umie powiązać określone czynności z porą dnia, np. rano je śniadanie, wieczorem idzie spać – dostosowuje się do poznawanych zasad właściwego odżywiania się <ul style="list-style-type: none"> • orientuje się, że jedzenie owoców i warzyw pozytywnie wpływa na zdrowie • wie, że nie można jeść nadmiernej ilości słodczy • stara się próbować nowych potraw (oprócz wywołujących u niego szczególną niechęć) • próbuje nazywać spożywane potrawy i określać ich smak – zauważa związek pomiędzy chorobą a leczeniem <ul style="list-style-type: none"> • zgadza się na mierzenie temperatury • umie w spokoju poddać się badaniom lekarskim • wie, że należy w czasie choroby przyjmować lekarstwa podawane przez dorosłych • stara się zachować spokój podczas wizyt u stomatologa – zgłasza nauczycielowi odczuwane dolegliwości takie jak ból brzucha, ból głowy oraz każde skaleczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • wie, jakie czynności potrzebne dla zdrowia są wykonywane o określonych porach dnia: mycie się, spożywanie posiłków – przestrzega poznanych zasad zdrowego żywienia <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i nazywa ważne dla spożywania produkty: warzywa, owoce, nabiał • stosuje się do ustalonych zasad jedzenia słodczy • próbuje wszystkich potraw (oprócz wywołujących u niego szczególną niechęć) • potrafi określić smak spożywanych potraw • umie nazwać potrawy i produkty, z których są przygotowane, np. surówka – kapusta i marchewka, twarożek – biały ser, rzodkiewki, kompot – jabłka • orientuje się, czego nie powinien jeść, jeżeli ma alergię pokarmową – wie, jaki związek występuje między chorobą a leczeniem <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje objawy choroby, takie jak ból gardła, kaszel, katar • kojarzy chorobę z koniecznością wizyty u lekarza • wie, że w czasie choroby konieczne jest przyjmowanie lekarstw • rozumie, że trzeba chodzić do stomatologa na przeglądy i leczenie zębów – informuje nauczyciela o złym samopoczuciu i każdym zranieniu <ul style="list-style-type: none"> • zna powody, dla których należy opatrzyć skaleczenia
<i>Sprawność ruchowa</i>	<ul style="list-style-type: none"> – podejmuje swobodne zabawy ruchowe – zachowuje równowagę w czasie chodzenia, biegania, podskakiwania w terenie o różnorodnej nawierzchni: sala – podłoga, ogród – podłoże trawiaste – biega swobodnie w różnych kierunkach: do przodu, po kole, we wskazanym kierunku <ul style="list-style-type: none"> • potrafi dobiec do wyznaczonego celu i zatrzymać się na sygnał – przyjmuje prawidłową pozycję, siedząc na krzeselku, w siadzie płaskim i skrzyżnym – potrafi utrzymać równowagę, chodząc po zwężonym torze płaskim i podwyższonym – wykonuje chód na czworakach, opierając się na całych dłoniach i palcach stóp – podrzuca i chwytą piłki i przybory różnej wielkości <ul style="list-style-type: none"> • próbuje chwycić piłkę oburącz • stara się rzucać przed siebie, do góry i do wyznaczonego celu – umie podskakiwać <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje podskoki w dowolny sposób • potrafi podskakiwać obunóż do przodu i przeskakiwać, np. przez wyznaczoną linię – umie pokonywać proste przeszkody <ul style="list-style-type: none"> • omija z łatwością płaskie przeszkody, np. krążek, rozłożoną skakankę • przechodzi sprawnie pod przeszkodami, np. bramka, poprzeczka – potrafi korzystać z urządzeń i sprzętów (dostosowanych do wieku) w czasie zabaw na powietrzu <ul style="list-style-type: none"> • umie jeździć na trzykołowym rowerku • podejmuje próby poruszania się na hulajnodze • wspina się na drabinki po kilku stopniach – bierze udział w organizowanych zabawach ruchowych <ul style="list-style-type: none"> • naśladuje ruchem sposób poruszania się znanych zwierząt • stara się w ustalony sposób korzystać z przyborów gimnastycznych 	<ul style="list-style-type: none"> – umie w spontanicznych zabawach ruchowych korzystać z dostępnych przyborów – dostosowuje sposób ruchu do określonych warunków, np. pokonując zwężoną przestrzeń, biegając po piasku – porusza się w otoczeniu swobodnie <ul style="list-style-type: none"> • umie biegać i chodzić na palcach • potrafi chodzić stopa za stopą • próbuje chodzić do tyłu – biega sprawnie, swobodnie zmieniając kierunek i omijając przeszkody – utrzymuje prawidłową postawę podczas siedzenia w różnych pozycjach – potrafi utrzymać równowagę <ul style="list-style-type: none"> • stoi bez podpórki na jednej nodze – chodzi swobodnie po podwyższonej powierzchni, np. po ławeczce gimnastycznej – porusza się na czworakach do przodu i do tyłu, omijając płasko ułożone przeszkody, np. przybory gimnastyczne – umie rzucać, chwytac i toczyć przybory <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje rzuty na odległość oraz rzuca do celu oburącz • stara się trafić do celu, rzucając na zmianę prawą i lewą ręką • potrafi chwycić oburącz i próbuje chwycić jedną ręką • toczy krążki, piłki – podskakuje, przeskakując pokonuje przeszkody <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje podskoki w miejscu i do przodu • przeskakuje obunóż linię lub wskakuje do obręczy • podskakuje na jednej nodze oraz przeskakuje z nogi na nogę – pokonuje przeszkody <ul style="list-style-type: none"> • przechodzi po wyznaczonej linii, po śladach, między przeszkodami • pokonuje tor przeszkód ze zmiennym ruchem, np. przechodzi pod bramką (czworakowanie) idzie po ławeczce (chód równoważny), wskakuje i wyskakuje z obręczy (podskoki obunóż)

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
<i>Sprawność ruchowa</i>		<ul style="list-style-type: none"> – korzysta ze sprzętu ogrodowego dostosowanego do wieku i możliwości ruchowych <ul style="list-style-type: none"> • umie jeździć na trzykołowym rowerku, hulajnodze • porusza się swobodnie po pochyłych płaszczyznach • wchodzi na drabinki – uczestniczy w organizowanych zajęciach ruchowych <ul style="list-style-type: none"> • naśladuje demonstrowane ruchy • zmienia sposób poruszania się na sygnał lub zgodnie z poleceniem
OBSZAR 6. Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych		
<i>Bezpieczne zachowania w zabawach i w sytuacjach zagrożenia</i>	<ul style="list-style-type: none"> – orientuje się w układzie pomieszczeń przedszkolnych i zachowuje ostrożność, poruszając się w budynku, zwłaszcza na schodach – dostosowuje się do ustalonych reguł w zabawach ruchowych – stosuje się do zasad bezpiecznego korzystania ze sprzętu terenowego – wie, jak należy bawić się zabawkami zgodnie z ich przeznaczeniem – przekazuje dorosłym informacje o uszkodzonej zabawce – przestrzega zakazu brania do rąk nieznanymi lub niezidentyfikowanymi przedmiotami, zwłaszcza szkła, igieł itp. – nie oddala się od dorosłych z wyznaczonych pomieszczeń i terenu zabawy – wie, że nie wolno dotykać urządzeń elektrycznych, gniazdek elektrycznych ani wkładać do nich przedmiotów – stosuje się do zakazu brania zapalek i zbliżania się do ognia, np. do palnika gazowego, zapalanej świeczki – respektuje zasadę niedotykania lekarstw i środków chemicznych 	<ul style="list-style-type: none"> – przestrzega obowiązujących zasad zabawy w sali i ogrodzie <ul style="list-style-type: none"> • wie, że ze względów bezpieczeństwa nie wolno rzucać zabawkami, kamieniami, biegać z patykami • umie korzystać z zabawek, sprzętu sportowego oraz ogrodowego zgodnie z ich przeznaczeniem – zachowuje zasady bezpieczeństwa, używając w działalności plastyczno-konstrukcyjnej takich przyborów, jak druty, nożyczki itp. – informuje dorosłych o znalezieniu ostrych bądź nieznanymi przedmiotów – zgłasza nauczycielowi każdą nietypową sytuację, np. ułamana wisząca gałąź – przestrzega zasad przebywania w wyznaczonym lub umówionym miejscu – wie, że są przedmioty i urządzenia, z których mogą korzystać wyłącznie dorośli (zapalki, urządzenia elektryczne) <ul style="list-style-type: none"> • rozumie, jakie mogą być przyczyny powstawania pożarów • wie, że w sytuacjach zagrożenia, takich jak pożar, awaria wody, należy szybko oddalić się z miejsca zagrożenia i wezwać na pomoc osobę dorosłą – stosuje się do zakazu zbliżania się do gorących przedmiotów, np. do żelazka, czajnika – wie, że z powodów zagrożenia dla własnego zdrowia, nie wolno samodzielnie używać środków chemicznych ani zażywać lekarstw
<i>Bezpieczne poruszanie się po drodze i korzystanie ze środków transportu</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że dziecko nie może bez opiekuna przebywać na ulicy <ul style="list-style-type: none"> • nie oddala się samowolnie od osoby dorosłej • przechodzi przez jezdnię, trzymając opiekuna za rękę • zauważa, że przez jezdnię przechodzi się tylko w miejscach specjalnie oznaczonych pasami i sygnalizatorami świateł na przejściach dla pieszych, znakami drogowymi – respektuje zakaz zabawy w pobliżu jezdni – wie, że w samochodzie musi siedzieć w specjalnym foteliku przypięty pasami bezpieczeństwa – potrafi spokojnie zachowywać się podczas jazdy samochodem, nie kręci się, nie marudzi 	<ul style="list-style-type: none"> – przestrzega zasad poruszania się po ulicy tylko pod opieką osoby dorosłej <ul style="list-style-type: none"> • nie oddala się na ulicy od opiekuna – rozpoznaje miejsca wyznaczone do przechodzenia przez jezdnię <ul style="list-style-type: none"> • wie, co oznaczają dla pieszych kolory świateł sygnalizatora – rozumie, jaką funkcję spełnia policjant w ruchu drogowym – wybiera do zabawy miejsca bezpieczne, z dala od ulicznego ruchu – rozumie, że należy zachować spokój w czasie jazdy, aby nie przeszkadzać kierowcy – przestrzega poleceń osoby dorosłej, korzystając ze środków komunikacji <ul style="list-style-type: none"> • rozumie, że dla bezpieczeństwa trzeba trzymać się poręczy • wie, że w czasie wycieczek należy zawsze siedzieć przodem do kierunku jazdy i nie kręcić się na siedzeniu

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
<i>Zachowanie ostrożności wobec obcych osób, zwierząt i roślin</i>	<ul style="list-style-type: none"> – rozumie znaczenie zwrotu „obca osoba” • odmawia przyjmowania słodyczy i prezentów od nieznajomych • wie, że nie wolno oddalać się z obcą sobie osobą – przestrzega zakazu zbliżania się i zabawy z przypadkowo napotkanymi zwierzętami – nie zrywa z krzewów i z drzew bez pozwolenia dorosłych żadnych owoców i nie próbuje ich 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że należy zachować ostrożność podczas spotkania z nieznanymi osobami • nie przyjmuje od nich prezentów • nie przekazuje im informacji o sobie i swojej rodzinie • nie oddala się z nimi pod żadnym pozorem z miejsca zabawy – informuje dorosłych o pojawieniu się w pobliżu obcego zwierzęcia • nie podchodzi i nie dotyka nieznanego zwierzęcia bez zgody opiekuna lub właściciela – stosuje się do zakazu zrywania i próbowania owoców oraz innych roślin bez zgody dorosłych
OBSZAR 7. Wychowanie przez sztukę – dziecko widzem i aktorem		
<i>Udział w imprezach kulturalnych w charakterze widza</i>	<ul style="list-style-type: none"> – ogląda z uwagą przedstawienia teatralne i inne występy organizowane w przedszkolu – nagradza artystów brawami po zakończeniu przedstawienia – dzieli się, w spontanicznych wypowiedziach, wrażeniami z obejrzanego przedstawienia • próbuje opowiedzieć, kto lub co podobało mu się najbardziej 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jak należy zachować się w trakcie przedstawienia lub koncertu organizowanego na terenie przedszkola i poza nim • zajmuje spokojnie wskazane miejsce • nagradza artystów brawami – śledzi występy z zainteresowaniem i żywo reaguje na toczącą się akcję • stara się odczytywać emocje wyrażane przez aktorów • zauważa humor słowny i sytuacyjny – potrafi wypowiadać się na temat obejrzanego spektaklu • umie wymienić bohaterów i opowiada, jaką odgrywali rolę • przekazuje swoje wrażenia, np. co mu się podobało i dlaczego • próbuje określić nastrój przedstawianych sytuacji: wesołe i smutne
<i>Zabawy teatralne</i>	<ul style="list-style-type: none"> – bawi się spontanicznie w proste zabawy tematyczne – uczestniczy w organizowanych przez nauczyciela zabawach inscenizowanych • odgrywa proste role • próbuje korzystać z rekwizytów – stara się aktywnie uczestniczyć w zabawach mających charakter opowieści ruchowej – próbuje naśladować przedstawiane ruchem czynności – zapamiętuje i recytuje krótkie wierszyki • ilustruje je gestem i ruchem • uczy się różnych sposobów posługiwania się głosem – występuje wspólnie z dziećmi w przygotowanych dla rodziców i dziadków krótkich przedstawieniach • wie, że do występów należy się przygotować • wkłada bez protestów kostium • stara się brać udział w przedstawieniu zgodnie z zaplanowanym jego przebiegiem 	<ul style="list-style-type: none"> – uczestniczy w zabawach tematycznych podejmowanych spontanicznie wspólnie z dziećmi – ilustruje ruchem treści opowiadane przez nauczyciela – wie, na czym polegają zagadki pantomimiczne i je odgaduje – umie pokazać ruchem wskazane czynności – zapamiętuje i recytuje wiersze (indywidualnie, w grupie) • dostosowuje intonację głosu i gest do przedstawianych treści • próbuje kontrolować oddech – potrafi bawić się rymem i rytmem słów – bierze udział w przygotowaniach przedszkolnego przedstawienia lub inscenizacji • prowadzi dialog, odtwarzając własnymi słowami treść poznanego utworu literackiego • umie posługiwać się rekwizytami • pomaga w wykonaniu dekoracji i elementów stroju – odczuwa przyjemność, wypełniając rolę aktora • rozumie, że występem sprawia radość bliskim
OBSZAR 8. Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, płyś i taniec		
<i>Śpiewanie</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje poprawnie ćwiczenia regulujące oddech i kształtujące prawidłową postawę – rytmizuje • naśladuje lub samodzielnie wyśpiewuje krótkie 2–3 wyrazowe zdania • stosuje naturalne efekty dźwiękowe: tupanie, klaskanie 	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje prawidłowo ćwiczenia emisyjne na podstawie prostych melodii i piosenek – powtarza za nauczycielem rytmizowane fragmenty tekstów, zachowując podany rytm, tempo oraz właściwą intonację • naśladuje pomysły dzieci • rytmizuje samodzielnie

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Śpiewanie	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje poprawnie ćwiczenia regulujące oddech i kształtujące prawidłową postawę – rytmizuje <ul style="list-style-type: none"> • naśladuje lub samodzielnie wyśpiewuje krótkie 2–3 wyrazowe zdania • stosuje naturalne efekty dźwiękowe: tupanie, klaskanie – słucha uważnie piosenek śpiewanych lub odtwarzanych z nośników elektronicznych – śpiewa spontanicznie i przy różnych okazjach – potrafi zaśpiewać 2-zwrotkowe piosenki o prostej linii melodycznej <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje piosenkę grupowo • próbuje śpiewać samodzielnie – rozpoznaje znaną piosenkę po melodii zagranej na instrumencie, nuconej – stara się przedstawić treść piosenki, wykonując proste ruchy, np. wskazywanie ręką, skłon, podskok 	<ul style="list-style-type: none"> • stara się ułożyć wyśpiewany rytm, np. z klocek – śpiewa znane piosenki <ul style="list-style-type: none"> • śpiewa grupowo, zachowując tempo i rytm • doskonalą swoje możliwości wokalne, śpiewając indywidualnie – wymyśla melodię na dowolny temat <ul style="list-style-type: none"> • próbuje śpiewać własny tekst, np. w czasie zabawy, do znanej melodii – odtwarza ruchem rytm śpiewanej piosenki – potrafi przy pomocy efektów dźwiękowych odtworzyć rytm prostej piosenki (klaskając, wystukując) – rozpoznaje znane piosenki po wysłuchaniu ich melodii – przedstawia ruchem treść piosenki
Poczucie rytmu	<ul style="list-style-type: none"> – uczestniczy aktywnie w zabawach ruchowo-muzycznych <ul style="list-style-type: none"> • biega i maszeruje, wykonuje skoki obunóż w miejscu i z pozycji przysiadu podpartego – reaguje zmianą ruchu na proste sygnały dźwiękowe – odtwarza rytm prostej melodii ruchem oraz wywołując efekty akustyczne, np. klaskanie, uderzanie dłonią w piłkę 	<ul style="list-style-type: none"> – reaguje właściwie ruchem na zmianę tempa, dynamiki i wysokości dźwięku – umie zmieniać ruch zgodnie ze słyszaną muzyką, przechodząc z marszu do biegu, od biegu do podskoków – wykonuje proponowane zadania w zabawach przy akompaniamencie muzycznym <ul style="list-style-type: none"> • naśladuje ruchy w określonym rytmie • porusza się zgodnie z poleceniem – powtarza rytmizowane improwizacje ruchowe przedstawiane przez inne dzieci <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia ruchem rytm słyszonej melodii według własnego pomysłu
Gra na instrumentach	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje dźwięk i nazywa wybrane instrumenty perkusyjne, np. kołatka, grzechotka, bębenek – wystukuje dźwięki przy użyciu instrumentu perkusyjnego – umie wydobyć dźwięki w czasie zabawy różnymi przedmiotami: uderza klokiem o klocek, przespypuje guziki z pudełka do pudełka, zagniata papier 	<ul style="list-style-type: none"> – zna i potrafi podać nazwy instrumentów perkusyjnych: <i>trójkąt, kołatka, grzechotka, bębenek, tamburyn</i> – umie zagrać podany takt na instrumencie perkusyjnym – naśladuje przy użyciu instrumentów odgłosy z otoczenia, np. szelest wiatru, szum deszczu – wygrywa rytm muzyki na instrumentach perkusyjnych i niekonwencjonalnych, wykonanych samodzielnie – wykonuje improwizacje instrumentalno-muzyczne na instrumentach wybranych przez siebie
Wrażliwość muzyczna	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje głosy żeński i męski – odróżnia rejestr dźwięków pianina: niski i wysoki – określa, w muzyce natężenie dźwięku (głośna, cicha) – rozróżnia tempo muzyki (szybka i wolna) – próbuje skupić uwagę na słuchaniu wybranych fragmentów muzyki instrumentalnej – stara się uważnie słuchać muzyki w czasie koncertów organizowanych w przedszkolu 	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje rejestry dźwięku melodii wygrywanej na pianinie (wysoki, średni, niski) – rozróżnia w melodii dynamikę o różnym natężeniu dźwięku: głośno – coraz głośniejsze, cicho – coraz ciszej, średnio – odróżnia w muzyce tempo: szybkie, średnie i wolne – rozpoznaje dźwięki kilku instrumentów i podaje ich nazwy, np. <i>flet, pianino, bębenek</i> – umie powiedzieć, jaki jest nastrój muzyki (radosny, smutny) – słucha w skupieniu muzyki odtwarzanej z nagrań i w czasie przedszkolnych koncertów
Taniec	<ul style="list-style-type: none"> – umie wspólnie z dziećmi stanąć w kole, ustawiać się w pociąg jedno za drugim – odtwarza proste kroki taneczne <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje obrót wokół własnej osi i obroty w małych kółkach • stara się naprzemiennie wysuwać stopy do przodu – próbuje wykonać proste układy taneczne <ul style="list-style-type: none"> • zmienia kierunek ruchu lub krok taneczny na sygnał słowny lub zapamiętany dźwięk muzyki 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi wykonać podstawowe kroki taneczne takie jak: cwał boczny, przytup, naprzemiennie wysuwanie stóp, krok dosuwany – zapamiętuje i odtwarza proste układy taneczne, np. taniec ludowy „Zasiali górale” <ul style="list-style-type: none"> • stara się tańczyć zgodnie z dźwiękami muzyki – tańczy w parze i indywidualnie w czasie okolicznościowych przedstawień i inscenizacji

OBSZAR 9. Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne		
Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Uwrażliwianie na sztukę	<ul style="list-style-type: none"> – spostrzega, wyodrębnia i wymienia szczegóły, oglądając ilustracje w książkach, zdjęcia i reprodukcje obrazów przedstawiające znane treści – zauważa piękno w swoim otoczeniu, np. przedmiotów codziennego użytku, przyrody – opowiada o tym, co mu się podoba, np. kolorowa książeczka, wazon – obserwuje dekoracje w czasie obchodów świąt i obrzędów ludowych regionu, w którym mieszka 	<ul style="list-style-type: none"> – ogląda chętnie obrazy lub ich reprodukcje <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega, że na obrazach są pięknie namalowane krajobrazy, ludzie, przedmioty • opowiada, co przedstawia obraz • określa nastrój obrazu (wesoły, smutny) • nazywa barwy, jakimi namalowany został obraz – poznaje wytwory artystyczne związane ze świętami <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje samodzielnie ozdoby na choinkę czy pisanki – rozpoznaje sztukę ludową swojego regionu, np. wskazując gliniane naczynia, tkaniny – dostrzega walory estetyczne najbliższego otoczenia, np. piękno przyrody, przedmiotów codziennego użytku – rozpoznaje charakter zabudowy architektonicznej znajdującej się w jego otoczeniu, np. niskie i wysokie budynki mieszkalne
Twórczość plastyczna	<ul style="list-style-type: none"> – podejmuje spontanicznie działalność plastyczną w swobodnej zabawie, np. rysowanie, kolorowanie, lepienie <ul style="list-style-type: none"> • potrafi nazwać podstawowe kolory – wykazuje zainteresowanie działalnością plastyczną i podejmuje różnorodne próby w tym zakresie <ul style="list-style-type: none"> • maluje obrazki farbami plakatowymi i klejowymi • wykonuje rysunki kredkami świecowymi, patykiem na piasku • stempluje, tworząc dowolne kompozycje dużymi stemplami, np. korkiem, gąbką oraz palcami • tworzy prace według własnego pomysłu, naklejając gotowe elementy na karton • eksperymentuje, korzystając z różnych materiałów plastycznych i podczas uczenia się nowych technik plastycznych – nazywa wykonane przez siebie prace 	<ul style="list-style-type: none"> – wykazuje w zabawie swobodnej zainteresowanie działalnością plastyczną – odzwierciedla w twórczości plastycznej swoje odczucia i posiadaną wiedzę o świecie – potrafi wykonać pracę plastyczną na określony temat oraz w powiązaniu ze słuchanym utworem muzycznym lub literackim – zna różne techniki umożliwiające twórczość plastyczną <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje obrazki o różnych formatach farbami, na papierze, tekturze falistej, gazecie • próbuje nazywać barwy pochodne • umie rysować patykiem na podkładzie z farby klejowej, kredkami świecowymi, grubymi flamastrami, kredą na asfalcie, patykiem na piasku • tworzy kompozycje typu kolaż, łącząc różnorodne materiały, w tym materiał przyrodniczy, wykorzystując, np. sreberka, druciki, korek, guziki, liście • lepi proste formy, np. z plasteliny, masy solnej, masy papierowej, gliny • wydziera kształty z różnych papierów (papieru kolorowego, bibuły, gazety, kartki rysunkowej malowanej farbami) i nakleja powstałe elementy, żeby utworzyć kompozycję • próbuje wycinać formy dowolne i na określony temat – umie wykonać pracę plastyczną według podanego wzoru – odtwarza w pracach plastycznych proste wzory w stylu sztuki ludowej swojego regionu, np. stempluje na dużym formacie wzory tkanin, wykonuje gliniane ulepianki, ozdabia elementami ludowymi papierowe kubeczki – współpracuje przy wykonywaniu zbiorowych prac plastycznych – czerpie radość z samodzielnie przygotowanego upominku dla bliskich mu osób – wypowiada się na temat wykonanej pracy <ul style="list-style-type: none"> • stara się opowiedzieć, która praca kolegów najbardziej mu się podoba

OBSZAR 10. Wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci poprzez zabawy konstrukcyjne, budzenie zainteresowań technicznych		
Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Zabawy konstrukcyjne	<ul style="list-style-type: none"> – poznaje, poprzez bezpośrednie manipulowanie i w zabawie, właściwości przedmiotów, takie jak kształt, wielkość, ciężar, struktura powierzchni – buduje z klocków kształty w układzie poziomym i pionowym <ul style="list-style-type: none"> • tworzy poziome układy zamknięte • potrafi ustawić prostą konstrukcję w kształcie wieży • próbuje łączyć ze sobą różne rodzaje klocków – wykonuje kształty według swojego pomysłu z materiału plastycznego <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega właściwości materiału, takie jak elastyczność, możliwości zmiany kształtu – potrafi ulepić formy na podany temat, np. jabłuszko – buduje z piasku <ul style="list-style-type: none"> • zauważa właściwości piasku, wie, że wilgotny piasek zachowuje kształt foremki, suchy piasek może przesiać przez sitko 	<ul style="list-style-type: none"> – tworzy budowle przestrzenne, łącząc klocki różnych wielkości i kształtów – potrafi działać celowo, budując, np. drogę dla wybranego samochodu lub zagrodę dla zwierząt – próbuje podczas konstruowania łączyć różne materiały, np. pudełka, plastikowe kubeczki, poprzez doklejanie, przyczepianie drucikiem i patyczkami <ul style="list-style-type: none"> • umie zachować ostrożność, korzystając z przyborów, np. z nożyczek, drutu • wie, że trzeba oszczędnie korzystać z materiału plastyczno-konstrukcyjnego – wymyśla projekt własnej zabawki <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pomysł wykorzystania jej w zabawie – potrafi wykonać prace z papieroplastyki <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje proste składanki z papieru techniką origami • potrafi zrobić ozdoby choinkowe, łącząc elementy papierowe • składa papier według wzoru, np. samolot, wachlarz – lepi z mas plastycznych różne kształty <ul style="list-style-type: none"> • zna właściwości mas plastycznych • potrafi doklejać drobne elementy, żeby utworzyć ulepianki, np. ogonek i uszy kotka • próbuje lepić określony kształt z jednej bryły – umie lepić babki z piasku i formować proste budowle piaskowe <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje dowolne formy jako elementy do wymyślonej zabawy • wie, że lepić i budować można tylko z wilgotnego piasku
Poznawanie zawodów	<ul style="list-style-type: none"> – orientuje się, że dorośli pracują – wie, co robią pracownicy przedszkola – obserwuje pracę sprzedawcy w sklepie i zna sposób dokonywania zakupów <ul style="list-style-type: none"> • zauważa, że towary wkładamy do koszyka lub prosimy o nie sprzedawcę • rozumie, że za zakupy trzeba zapłacić w kasie • potrafi grzecznie zachować się w sklepie 	<ul style="list-style-type: none"> – rozumie, że dorośli pracują, wykonując różne zawody – wie, co robią i jakimi posługują się przybarami ludzie wykonujący różne zawody, np. fryzjer, piekacz, kucharz <ul style="list-style-type: none"> • rozumie znaczenie ich pracy – umie opowiedzieć, dlaczego praca jednych ludzi ważna jest dla innych
Świat techniki	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że ludzie przemieszczają się, korzystając ze środków lokomocji, np. z samochodu, autobusu, roweru <ul style="list-style-type: none"> • nazywa poprawnie środki lokomocji i łączy nazwę z obrazkiem – rozumie, że przy wykonywaniu prac domowych wykorzystuje się różne urządzenia <ul style="list-style-type: none"> • potrafi powiedzieć, do czego służą niektóre przedmioty, np. suszarka do włosów, żelazko – wie, że można porozumiewać się na odległość za pomocą telefonu 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że można podróżować różnymi środkami lokomocji – zna i nazywa środki lokomocji (rower, pociąg, autobus, samolot, statek), a także opowiada, jak się poruszają – rozpoznaje i nazywa niektóre urządzenia gospodarstwa domowego (np. odkurzacze, mikser, telewizor) <ul style="list-style-type: none"> • opisuje słownie przeznaczenie wybranych urządzeń • umie wyróżnić urządzenia elektryczne spośród sprzętów wykorzystywanych w gospodarstwie domowym – rozumie, że wolno mu korzystać z niektórych urządzeń elektrycznych wyłącznie za zgodą dorosłych (np. komputer, telewizor) <ul style="list-style-type: none"> • ma świadomość, że korzystając z urządzeń, trzeba przestrzegać zasad bezpieczeństwa i zachować ostrożność – wie, że ludzie, żeby na co dzień porozumiewać się ze sobą, korzystają z telefonu

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
<i>Zabawy badawcze i eksperymentowanie</i>	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi sprawdzić za pomocą zmysłów wyraźnie zauważalne właściwości rzeczy • umie określić je poprzez dotyk: miękkie – twarde • rozróżnia i nazywa zapach: ładny – brzydki • rozpoznaje smak: słodki – gorzki – kwaśny • nazywa wrażenia wzrokowe: kolory, kształty • odróżnia wrażenia słuchowe: głośno – cicho <p>– zauważa skutki czynności podejmowanych w prostych zabawach badawczych, np.: rozpuszczanie cukru w wodzie i zmiana jej smaku</p>	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi dzielić się swoimi spostrzeżeniami po przeprowadzonych obserwacjach czy doświadczeniach • opowiada, jakie są fizyczne cechy wody: jest bezbarwna, nie ma zapachu, jest mokra, jest płynem • zna właściwości wody, np. rozpuszczają się w niej różne substancje • określa zmiany, jakie wystąpiły w wyniku doświadczeń, np. bibułka rozmiękała, a woda zmieniła kolor <p>– wie, że Słońce jest naturalnym źródłem światła</p> <p>– zauważa właściwości światła</p> <ul style="list-style-type: none"> • umie bawić się cieniem • wywołuje przy pomocy lusterka odbicie światła na ścianie <p>– rozumie, jaka jest różnica w sposobie poruszania się przedmiotów o różnym kształcie</p> <ul style="list-style-type: none"> • wie, że koło można potoczyć, a płaski przedmiot trzeba przesunąć
OBSZAR 11. Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń		
<i>Rozpoznawanie zjawisk atmosferycznych, obserwacja pogody</i>	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia i nazywa zjawiska atmosferyczne, kojarząc je z pogodą: pada deszcz, wieje wiatr, pada śnieg, jest burza, świeci słońce • opowiada, jakie jest nasilenie opadów, np. pada mały deszczyk – pada duży deszcz • zauważa, że po deszczu jest mokro i powstają kałuże <p>– dostrzega występowanie wiatru na podstawie obserwacji, np. poruszanie się gałęzi drzew</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje słownie siłę wiatru: lekki wiaterek, silny wiatr <p>– odczuwa i określa zmiany temperatury powietrza: jest ciepło, jest zimno</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wiąże typowe zjawiska atmosferyczne i występującą pogodę z aktualną porą roku – określa charakter jesiennej pogody i występujące zjawiska atmosferyczne: pada deszcz, wieje wiatr, jest zimno, występują mgły, niebo jest zachmurzone • rozróżnia intensywność opadów: kropi deszczyk, pada deszcz, jest ulewa • opisuje zmiany występujące po deszczu • wie, jakie zmiany wywołane są wiatrem: uginają się gałęzie, fruwać liście • odróżnia słaby wiatr od wichury • obserwuje zmiany kierunku wiatru, wykonując proste doświadczenia, np. wiatraczek – określa charakter zimowej pogody i występujące zjawiska atmosferyczne: pada śnieg, śnieg z deszczem, wieje wiatr, jest bardzo zimno, występuje mróz, tworzy się lód • rozróżnia intensywność opadów śniegu • opisuje słownie właściwości śniegu: jest mokry, można z niego lepić, zamienia się w lód • wie, że śnieg i lód pod wpływem słońca rozpuszczają się i zamieniają w wodę – określa charakter wiosennej pogody i występujące zjawiska atmosferyczne: grzeje słońce, jest coraz cieplej, dłużej jest widno, wieje ciepły wiatr • wie, jakie następują zmiany pod wpływ słońca: topi się śnieg i lód, powstają kałuże – określa charakter letniej pogody i występujące zjawiska atmosferyczne: jest gorąco, występują ulewne deszcze i burze, czasami na niebie w czasie deszczu pojawia się tęcza • zauważa, że po ulewnych deszczach pojawia się słońce i jest ciepło • dostrzega, że ziemia szybko wysycha po deszczu pod wpływem działania słońca i wiatru <p>– umie odczytać proste symbole określające pogodę</p> <ul style="list-style-type: none"> • zaznacza pogodę obserwowaną w danym dniu

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Unikanie zagrożeń spowodowanych zjawiskami atmosferycznymi	<ul style="list-style-type: none"> – dostrzega zależność sposobu ubierania się od pogody – nie zdejmuje na dworze bez zgody dorosłych: czapki, szalika, rękawiczek, kurtki – wie, że nie wolno przebywać na słońcu w upalne dni <ul style="list-style-type: none"> • bawi się w cieniu • nie protestuje przy wkładaniu nakrycia głowy 	<ul style="list-style-type: none"> – rozumie, dlaczego trzeba ubierać się odpowiednio do pogody <ul style="list-style-type: none"> • przestrzega zasady przebywania w cieniu w czasie silnego działania promieni słonecznych • wie, że trzeba stosować środki ochrony przed mrozem i silnym działaniem promieni słonecznych – potrafi wskazać ubrania i przedmioty chroniące przed słońcem, zimnem i deszczem
OBSZAR 12. Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt		
Poznawanie pór roku	<ul style="list-style-type: none"> – zauważa zmiany zachodzące w przyrodzie typowe dla kolejnych pór roku jesień <ul style="list-style-type: none"> – dostrzega zmiany w wyglądzie drzew w parku, w ogrodzie przedszkolnym <ul style="list-style-type: none"> • wie, że liście opadają z drzew – zbiera kasztany i żołędzie, kojarząc, że pochodzą one z drzew – pamięta nazwy poznanych zwierząt żyjących w najbliższym środowisku <ul style="list-style-type: none"> • potrafi powiedzieć, jak wyglądają i gdzie można spotkać, np. jeża, wiewiórkę – rozpoznaje i nazywa niektóre owoce i warzywa zima <ul style="list-style-type: none"> – zauważa, że zimą pada śnieg, który sprawia, że na dworze jest biało – podejmuje zabawy na śniegu: lepi kulki i bałwanki, jeździ na sankach – wie, że zimą dokarmiamy ptaki <ul style="list-style-type: none"> • pamięta nazwy popularnych ptaków (sikorka, gołąb, wróbel) wiosna <ul style="list-style-type: none"> – zauważa, że rosną trawa i liście na drzewach – umie nazwać owady występujące w najbliższym środowisku (biedronka, mrówka) <ul style="list-style-type: none"> • wie, że wszystkie stworzenia są potrzebne w przyrodzie i trzeba pozwolić im żyć – potrafi z uwagą obserwować prace wykonywane w ogródku przedszkolnym <ul style="list-style-type: none"> • wie, że o rośliny posadzone na grządkach dbają starsze dzieci • szanuje rośliny i pracę innych, nie wchodzi na grządki i nie biega po rabatkach lato <ul style="list-style-type: none"> – zauważa, że kwitną kolorowe kwiaty – używa nazw poznanych kwiatów (róża, bratek) i dostrzega różnicę w ich wyglądzie 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi nazywać pory roku i opisać słownie ich cechy charakterystyczne jesień <ul style="list-style-type: none"> – umie opowiedzieć, jakie nastąpiły zmiany w parku i w lesie <ul style="list-style-type: none"> • potrafi nazwać kolory jesiennych liści • zauważa, że więdną kwiaty i usycha trawa – wskazuje i nazywa poznane gatunki drzew, np. sosna, dąb, kasztanowiec, klon <ul style="list-style-type: none"> • wie, że na drzewach rosną owoce: kasztany, żołędzie, jarzębina – rozumie znaczenie prowadzenia hodowli roślin jadalnych, potrzebnych w życiu ludzi i zwierząt <ul style="list-style-type: none"> • odróżnia i nazywa poznane owoce i warzywa • wymienia charakterystyczne cechy roślin jadalnych, np. kształt, smak, kolor – potrafi nazwać niektóre gatunki ptaków odlatujących na zimę do ciepłych krajów (np. bocian, zięba, jemioluska) – zna wyczaje wybranych zwierząt, np. w przygotowaniu do zimy wiewiórka i sójka gromadzą zapasy zima <ul style="list-style-type: none"> – potrafi wymienić niektóre gatunki zwierząt żyjących w środowisku naturalnym (np. zając, sarna, lis, dzik) – rozumie, dlaczego ludzie zimą dokarmiają zwierzęta <ul style="list-style-type: none"> • pamięta, jaki pokarm otrzymują zwierzęta leśne, np. sarny, zające, dziki • potrafi powiedzieć, do czego służą paśnik i karmnik – wie, że niektóre zwierzęta śpią snem zimowym, np. żyjący w górach – świstak, żyjący na łące i w parku jeź wiosna <ul style="list-style-type: none"> – opowiada, jakie są oznaki wiosny, np. pojawiają się pąki na drzewach i krzewach, wzrasta trawa, rozwijają się kwiaty, zwierzęta budzą się ze snu zimowego – uczestniczy w sadzeniu i sianiu roślin, podlewa je i obserwuje ich rozwój – wykonuje proste prace w ogródku przedszkolnym, np. podlewa rabatki – nazywa poznane gatunki kwiatów (np. tulipan, stokrotka, krokus) – potrafi nazywać części roślin (korzeń, łodyga, liść, kwiat, owoc)

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Poznawanie pór roku		<p>lato</p> <ul style="list-style-type: none"> – kojarzy lato z okresem wakacji – zauważa, jakie zmiany następują w przyrodzie latem: dojrzewają owoce, rosną kwiaty – rozpoznaje i nazwa owady i płazy (motyl, żaba) <ul style="list-style-type: none"> • umie opowiedzieć jak wyglądają • wie, w jakim żyją środowisku
Świat roślin	<ul style="list-style-type: none"> – zna i nazywa środowiska przyrodnicze znajdujące się w najbliższym otoczeniu (ogród, ogródek działkowy, park, las) – wie, że o rośliny trzeba się troszczyć <ul style="list-style-type: none"> • przygląda się czynnościom wykonywanym przy zakładaniu hodowli w kąciiku przyrody, np. sadzeniu cebuli, wysianiu nasion • zauważa, że rośliny można wyhodować z cebulek i nasion • pomaga w czynnościach pielęgnacyjnych, np. podlewa rośliny – obserwuje wzrost roślin <ul style="list-style-type: none"> • rozumie, że rośliny potrzebują do życia wody i światła 	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia poznane środowiska przyrodnicze (park, las, łąka) i zauważa zachodzące w nich zmiany w różnych porach roku – umie opiekować się roślinami – pamięta czynności wykonywane w czasie zakładania hodowli roślin w kąciiku przyrody <ul style="list-style-type: none"> • wie, że rośliny można wyhodować samodzielnie, np. z cebulek i nasion • potrafi powiedzieć, czego potrzebują rośliny, aby urosły (ziemia, woda, słońce) – opowiada o zauważonych zmianach w czasie obserwacji wzrostu roślin – potrafi pielęgnować rośliny doniczkowe <ul style="list-style-type: none"> • wypełnia rolę dyżurnego: systematycznie podlewa kwiaty, wyciera kurz z liści
Świat zwierząt	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje zwierzęta domowe (pies, kot, chomik) <ul style="list-style-type: none"> • wie, że należy dbać o zwierzęta domowe i opiekować się nimi • rozumie, że zwierzęta potrzebują do życia pokarmu i wody – nazywa niektóre zwierzęta hodowane w gospodarstwach wiejskich (np. krowa, koń, kura) <ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia po wyglądzie dorosłe i młode osobniki • potrafi naśladować ich odgłosy – uczestniczy w dokarmianiu ptaków i zwierząt podczas zimy 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje wygląd zwierząt domowych (pies, kot, świnka morska, kanarek) <ul style="list-style-type: none"> • umie powiedzieć, jak należy troszczyć się o nie • orientuje się, czym się je karmi • potrafi opowiedzieć o ich zwyczajach – wie, że w wiejskich gospodarstwach zwierzęta są hodowane w pomieszczeniach dla nich przeznaczonych <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i nazywa zwierzęta hodowane (krowa, koza, świnia, indyk, kura, kaczka) – umie opisać wygląd zwierząt hodowlanych <ul style="list-style-type: none"> • potrafi rozpoznać je po wydawanych przez nie odgłosach – zna środowiska specjalnie organizowane przez człowieka, np. zoo <ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia zwierzęta hodowane od dzikich zwierząt żyjących na wolności • potrafi wymienić niektóre zwierzęta żyjące w zoo (np. małpa, zebra, słoń) i rozumie, że nie jest to ich naturalne środowisko – wie, że zwierzęta mogą zachorować i potrzebować pomocy weterynarza
Ochrona przyrody	<ul style="list-style-type: none"> – stara się przestrzegać ustalonych zasad szanowania przyrody <ul style="list-style-type: none"> • nie biega po rabatkach i nie zrywa kwiatów bez pozwolenia dorosłych • rozumie, że każde stworzenie ma prawo do życia, np. nie zbiera biedronek, nie rozdeptuje mrówek • nie wyłamuje gałązek i nie obrywa kory z krzewów i drzew – wie, że nie wolno pozostawiać śmieci w dowolnym miejscu <ul style="list-style-type: none"> • pamięta o wyrzucaniu śmieci do kosza – wie, że należy oszczędzać wodę i zakręcać kran po umyciu rąk 	<ul style="list-style-type: none"> – rozumie, że każdy powinien dbać o środowisko przyrodnicze <ul style="list-style-type: none"> • wie, co oznacza tabliczka z napisem <i>Szanuj zieleń</i> • stara się oszczędnie korzystać z wody, np. podczas mycia rąk, zębów • rozumie, dlaczego segreguje się śmieci, i pomaga, np. w zbieraniu makulatury, baterii, opakowań z plastiku – wie, na czym polega właściwe zachowanie się w czasie wycieczek do lasu czy parku <ul style="list-style-type: none"> • nie hałasuje, aby nie spłoszyć zwierząt • nie łamie gałęzi i nie wrywa bez potrzeby roślin • porządkuje po sobie teren i zbiera śmieci – rozumie, że niektóre gatunki zwierząt i roślin są pod ochroną <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i nazywa niektóre rośliny chronione (np. pierwiosnek, zawilec) • rozpoznaje i nazywa niektóre zwierzęta pozostające pod ochroną (np. wiewiórka, świstak) oraz wie, jakie jest ich naturalne środowisko

OBSZAR 13. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną		
Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Orientacja przestrzenna	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje główne części swojego ciała i określa te części ciała u innej osoby – stosuje określenia oznaczające położenie przedmiotów w przestrzeni: <i>wysoko, nisko, obok, na, za, pod, przed</i> – umie poruszać się w podanym kierunku, np. iść do przodu, do tyłu 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa i wskazuje części ciała, uwzględniając takie szczegóły, jak stopa, dłoń, kolano, łokieć – określa położenie przedmiotów w stosunku do własnego ciała, używając wyrażen: <i>przede mną, za mną, z boku</i> – wskazuje i nazywa położenie przedmiotów w przestrzeni: <i>między, wyżej, niżej, bliżej, dalej</i> – próbuje określić prawą i lewą stronę swojego ciała, pokazując, np. prawą nogę, lewą rękę – potrafi poruszać się w przestrzeni w wyznaczonym kierunku i rozumie polecenia: <i>idź przed siebie, cofnij się, stań z boku</i>
Liczenie	<ul style="list-style-type: none"> – umie prawidłowo policzyć minimum 3 przedmioty – liczy w zakresie 3 i dalej (zależnie od swoich umiejętności), nie pomijając żadnego elementu – liczy elementy pojedynczo, zapamiętując, które zostały policzone – posługuje się właściwie liczebnikami głównymi, używa ich w naturalnych sytuacjach <ul style="list-style-type: none"> • wypowiada poprawnie liczebniki, dotykając lub wskazując kolejne przedmioty – tworzy zbiory przedmiotów według określonej cechy, np. koloru, przeznaczenia – potrafi ocenić liczebność, posługując się określeniami: <i>dużo, mało</i> – określa liczebność zbiorów w zakresie 3 i dalej 	<ul style="list-style-type: none"> – umie liczyć, wymieniając liczebniki w poprawnej kolejności <ul style="list-style-type: none"> • potrafi policzyć 5 przedmiotów i więcej (w miarę potrzeby pomaga sobie, np. licząc na palcach) • obejmuje liczeniem wszystkie elementy bez względu na ich układ • wie, że ostatni policzony przedmiot i ostatni wymieniony liczebnik oznaczają wynik liczenia – używa liczebników głównych i porządkowych w codziennych sytuacjach – tworzy zbiory przedmiotów i wyodrębnia podzbiory według dwóch cech, np. wielości i koloru – sprawdza równoliczność dwóch zbiorów w działaniu poprzez dokładanie do jednego zbioru takiej samej liczby elementów drugiego zbioru lub dobieranie po jednym elemencie z każdego zbioru – potrafi określić liczebność zbiorów, stosując wyrażenia: <i>tyle samo, więcej, mniej</i> <ul style="list-style-type: none"> • rozumie, że różnica liczebności zbiorów nie zależy od wielkości liczonych elementów – wyznacza, działając na konkretnych, wynik dodawania i odejmowania w zakresie 5 i więcej, dokładając przedmioty i ustalając, ile jest razem, odkładając przedmioty i licząc, ile zostało – rozumie określenie <i>para</i>
Figury geometryczne	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia i nazywa kształt koła – umie wyszukiwać przedmioty w kształcie koła spośród innych – układa kompozycje z płaskich figur geometrycznych 	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia i nazywa kształty figur geometrycznych płaskich i przestrzennych, takich jak koło, kwadrat, trójkąt, kula – odwzorowuje poznane kształty figur płaskich w różny sposób: ruchem, rysując, wydzierając z papieru, układając ze sznurka czy za pomocą drucików kreatywnych – układa kompozycje z klocków w kształcie figur geometrycznych – odtwarza proste układy przestrzenne utworzone z klocków, pudełek różnego kształtu lub innych brył geometrycznych
Miara	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi porównywać przedmioty: <ul style="list-style-type: none"> • określa ich wielkość: <i>mały – duży, gruby – cienki</i> • określa ich długość: <i>długi – krótki,</i> • określa ich wysokość: <i>wysoki – niski</i> – rozróżnia ciężar przedmiotów o wyraźnej różnicy ich wagi, używając wyrazów: <i>ciężki – lekki</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi porównać wielkość przedmiotów, używając określeń: <i>mały, mniejszy, duży, większy, gruby, grubszy, cienki, cieńszy</i> – określa długość przedmiotów, używając określeń <i>taki sam, długi, dłuższy, krótki, krótszy</i> <ul style="list-style-type: none"> • podejmuje próby mierzenia długości: krokami, stopą za stopą, wybraną miarą, np. paskiem papieru, sznurkiem – dostrzega różnicę w wysokości przedmiotów, używając określeń: <i>niski, niższy, wysoki, wyższy</i> – ocenia ciężar przedmiotów, używając określeń: <i>lekki, lżejszy, ciężki, cięższy</i>

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Układy rytmiczne i następstwo czasu	<ul style="list-style-type: none"> – dostrzega, regularność powtarzającą się w szeregu ułożonych 2 przedmiotów i potrafi ją kontynuować, np. zielony – niebieski klocek, zielony – niebieski klocek... – używa określeń czasu: <i>teraz, potem, długo, krótko</i> – zna stałe następstwo dnia i nocy – wie, że w określonych porach dnia wykonuje takie same czynności, np.: rano wstaje i je śniadanie, wieczorem ogląda bajkę i kładzie się spać 	<ul style="list-style-type: none"> – zauważa regularności rytmu w 3-elementowym układzie – spostrzega powtarzające się sekwencje w prostym układzie graficznym czy geometrycznym i umie je powtórzyć – używa w mowie określeń następstwa czasu: <i>przedtem, teraz, potem</i> – stosuje określenia dla wyrażenia czasu trwania czynności: <i>szybciej, wolniej, dłużej, krócej</i> – zna stałe następstwo dnia i nocy oraz pór dnia <ul style="list-style-type: none"> • używa nazw pór dnia: <i>rano, wieczór</i> – rozumie pojęcie <i>tydzień</i> <ul style="list-style-type: none"> • próbuje wymieniać nazwy dni tygodnia – rozumie, że w każdym roku występują te same pory roku – nazywa aktualną porę roku
OBSZAR 14. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania		
Percepcja wzrokowa	<ul style="list-style-type: none"> – wypowiada się spontanicznie na temat oglądanego obrazka <ul style="list-style-type: none"> • potrafi wymienić przedstawione na nim osoby i przedmioty • odpowiada na zadawane pytania dotyczące treści obrazków – umie spośród 3 odszukać 2 jednakowe obrazki – dobiera pasujące do siebie obrazki, np.: wiaderko – łopata, pies – buda, but – sznurowadło – porównuje dwa obrazki wyraźnie się różniące, np.: na jednym obrazku bałwan ma kapelusz i miotłę, a na drugim – garnek i gałązkę – składa prawidłowo obrazek o łatwej do odczytania treści, pocięty na 3 części – odgaduje, która z 3 oglądanych rzeczy (obrazków) została schowana – uzupełnia obrazek, doklejając w sposób zasadny brakujące 2–3 elementy – odtwarza proste formy zbudowane z klocków 	<ul style="list-style-type: none"> – opowiada treść obrazka, wymieniając jego elementy <ul style="list-style-type: none"> • próbuje ułożyć krótkie opowiadanie na temat oglądanego obrazka – wybiera spośród kilku jednakowe obrazki, np. z 5 obrazków kotów wskazuje 3 identyczne – dostrzega, co najmniej 4 szczegóły, którymi różnią się 2 obrazki – składa w całość, bez korzystania ze wzoru, obrazki pocięte na 4 lub więcej części i zawierające wiele szczegółów – spostrzega, który z 5 przedmiotów (obrazków) został schowany – określa zmianę położenia w układzie 3–4 przedmiotów lub obrazków – zauważa brakujące 4 szczegóły na obrazku i samodzielnie go uzupełnia – rozpoznaje takie same znaki o prostym zapisie graficznym – rozróżnia kształty i umie połączyć przedmiot z jego cieniem – potrafi układać kompozycje z mozaiki geometrycznej <ul style="list-style-type: none"> • tworzy kompozycje według własnego pomysłu • odtwarza proste układy – wykonuje budowle z klocków według podanego wzoru
Sprawność manualna i koordynacja wzrokowo-ruchowa	<ul style="list-style-type: none"> – naśladuje poprawnie w zabawach ruchy rąk i palców – wykonuje czynności manipulacyjne <ul style="list-style-type: none"> • potrafi podrzeć papier na kawałki • umie toczyć kulkę i inne kształty z masy plastycznej • potrafi wybrać drobne przedmioty z jednego pojemnika, np. oddziela guziki od fasoli • zna sposoby łączenia ze sobą klocków tego samego rodzaju – próbuje kolorować obrazek, mieszcząc się w liniach – rozpoznaje i dobiera takie same kształty <ul style="list-style-type: none"> • umie dobrać kształt klocka do odpowiedniego otworu • buduje wieże, poprawnie nakładając kolejne jej elementy na patyk – potrafi prawidłowo uzupełnić obrazek <ul style="list-style-type: none"> • nakleja elementy, mieszcząc się w określonym konturze, np. kropki na piłce • uzupełnia obrazek, umieszczając brakujące elementy we właściwym miejscu, np.: bombkę nakleja na choince, a prezent – pod choinką 	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje czynności manipulacyjne <ul style="list-style-type: none"> • lepi proste formy przestrzenne z materiału plastycznego • potrafi wydierać różne kształty z papieru • umie nawlekać na sznurek, np. korale, guziki • wykleja małymi kawałkami papieru narysowany kontur, mieszcząc się w nim – trzyma prawidłowo kredkę podczas rysowania – koloruje obrazek, nie wychodząc poza linię – umie odrysować kształty przy użyciu prostych szablonów wewnętrznych – odwzorowuje łatwe układy graficzne – próbuje rysować proste wzory po śladzie – stara się prawidłowo posługiwać nożyczkami, wycinając po linii prostej oraz dowolne kształty – układa obrazek pocięty na 4 części, dokładnie składając jego elementy, np. przy naklejanu – tworzy kompozycje z dowolnych elementów na ograniczonej powierzchni

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Orientacja na kartce papieru	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi ułożyć na stole kartkę zgodnie z pokazem nauczyciela: pionowo lub poziomo – tworzy prace plastyczne na kartkach o różnych kształtach i formatach – orientuje się, gdzie jest dolna, a gdzie – górna część kartki, np. nakleja słońko na górze, a pieska – na dole 	<ul style="list-style-type: none"> – umie położyć kartkę według podanego wzoru w pionie lub w poziomie – dobiera format i kształt kartki do pomysłu na wykonanie pracy plastycznej – potrafi wskazać, w którym miejscu kartki znajdują się jej środek, góra, dół oraz rogi – próbuje rysować po śladzie proste wzory w podanym kierunku: z góry na dół, od lewej do prawej strony – układa wzory według wskazanego kierunku: z góry na dół, od lewej do prawej strony
Percepcja słuchowa	<ul style="list-style-type: none"> – stara się określić, skąd dochodzi dźwięk – rozpoznaje niektóre odgłosy i dźwięki, np. pojazdów, zwierząt <ul style="list-style-type: none"> • kojarzy i dobiera obrazki odpowiadające usłyszonym odgłosom – próbuje odgadywać wyrazy wypowiedziane na różne sposoby: szeptem, wyśpiewane, wypowiedziane z wydłużaniem brzmienia głosek lub sylabami – wystukuje lub wykłaskuje proste rytmy 	<ul style="list-style-type: none"> – dostrzega różnicę pomiędzy hałasem a ciszą – określa kierunek pochodzenia dźwięku – potrafi rozróżniać dźwięki <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje dźwięki z najbliższego otoczenia, np.: dzwonek telefonu, pukanie do drzwi, jadący samochód • kojarzy odgłos towarzyszący wykonywanym czynnościom, np.: nalewaniu wody, wycinaniu nożyczkami – próbuje nazwać charakter dźwięku i określić jego źródło, np.: plusk wody, brzęczenie muchy, szum wiatru – odgaduje wyrazy lub wykonuje polecenia wypowiedziane na różne sposoby: szeptem, wyśpiewane, wypowiedziane z wydłużaniem brzmienia głosek lub sylabami – dokonuje podziału prostych zdań na wyrazy poprzez wykłaskiwanie, wystukiwanie, pokazywanie na palcach, układanie modelu – stara się podzielić wyraz na sylaby – układa wyraz rozpoczynający się wskazaną sylabą – tworzy rymy, np. dobiera dwa obrazki, których nazwy się rymują – wyszukuje obrazek, którego nazwa rymuje się z podanym słowem – wskazuje wyrazy o podobnym brzmieniu, zauważając różnicę w ich znaczeniu, np. <i>żarówka – żaglówka, kura – góra, kotek – płotek</i> – próbuje odszukiwać wyrazy ukryte w innych słowach, dobierając odpowiednie obrazki lub przedmioty, np. <i>ser-ce, tor-ba, pas-ta</i> – odtwarza rytmy w dowolny sposób: wykłaskuje, tupie, wystukuje, przy pomocy dźwięków mowy <ul style="list-style-type: none"> • potrafi przedstawić wymyślony samodzielnie prosty rytm
Zainteresowanie książką	<ul style="list-style-type: none"> – słucha uważnie krótkich opowiadań i wierszy oraz inscenizacji <ul style="list-style-type: none"> • rozumie ich treść • wypowiada się swobodnie na temat treści wysłuchanego utworu • odpowiada na proste pytania • korzysta z książek z własnej inicjatywy • stara się ostrożnie obchodzić z książkami i odkłada je na miejsce • wie, że należy przynosić do nauczyciela uszkodzoną książkę, aby ją naprawił – ogląda ilustracje zamieszczone w książkach <ul style="list-style-type: none"> • nazywa przedmioty i opowiada, jakie czynności wykonują postacie przedstawione na ilustracji • próbuje łączyć treść ilustracji z treścią utworu 	<ul style="list-style-type: none"> – słucha z uwagą utworów literackich przedstawianych przez nauczyciela <ul style="list-style-type: none"> • stara się opowiadać treść wysłuchanego utworu własnymi słowami, zachowując kolejność zdarzeń • umie odpowiedzieć na pytania dotyczące treści • potrafi odegrać wybraną postać, wygłaszając jej rolę własnymi słowami w zabawach inscenizowanych – podejmuje zabawy tematyczne na podstawie poznanego utworu literackiego – korzysta w dowolnym czasie z książek zgromadzonych w kąciku książki <ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia wybrane pozycje książkowe: wiersze, bajki, albumy • dba o książki, stosując się do zasady, że należy oglądać je przy stoliku • odnosi książki na ich stałe miejsce • mówi osobom dorosłym o zniszczonej książce – opowiada treść ilustracji zamieszczonych w książkach <ul style="list-style-type: none"> • wypowiada się swobodnie na ich temat • potrafi przypuszczać na podstawie oglądanych ilustracji, jaka jest treść książki • umie odnaleźć w książkach ilustracje na określony temat

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
Rozumienie symboli	<ul style="list-style-type: none"> – stara się rozpoznawać napis oznaczający jego imię – wie, jaki ma znaczek na półce w szatni, przy wieszaku w łazience – zapamiętuje i reaguje na umowne gesty w zabawach prowadzonych przez nauczyciela – odczytuje proste znaki graficzne, wykorzystane na zajęciach organizowanych przez nauczyciela – zauważa oznaczenia występujące w codziennym życiu, np. tabliczka na budynku przedszkolnym, oznaczenie karetki pogotowia 	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje wśród innych napisów swoje imię – rozumie znaczenie symbolicznego zapisu na znaczkach dyżurnych, np. konewka – dyżur w kącie przyrody – odczytuje i stosuje się do umownych znaków graficznych, występujących w zabawach lub grach planszowych – wie, że używa się oznaczeń w życiu publicznym <ul style="list-style-type: none"> • rozumie symboliczne znaczenie rysunków, np. znak przekreślonych łodów przed wejściem do autobusu • wie, że stosuje się symbole powszechnie rozpoznawalne, takie jak oznaczenie karetki pogotowia, znak taksówek, oznakowanie przystanku autobusowego – podejmuje próby czytania globalnego w powiązaniu wyrazu z obrazkiem lub przedmiotem
OBSZAR 15. Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne		
Rodzina	<ul style="list-style-type: none"> – umie podać imiona rodziców, rodzeństwa, dziadków <ul style="list-style-type: none"> • stosuje wyrazy oznaczające stopień pokrewieństwa: <i>mama, tata, babcia, dziadek, siostra, brat</i> – okazuje pozytywne uczucia w stosunku do rodziców i najbliższych osób <ul style="list-style-type: none"> • opowiada o ważnych wydarzeniach w rodzinie, np. narodziny rodzeństwa, imieniny babci • mówi rodzicom o tym, co wydarzyło się w przedszkolu – zauważa, jakie obowiązki wykonują członkowie rodziny <ul style="list-style-type: none"> • próbuje pomagać w prostych pracach domowych – bierze udział w organizowanych w przedszkolu obchodach związanych z uroczystościami rodzinnymi, np. Dniem Matki <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje upominki okolicznościowe 	<ul style="list-style-type: none"> – posługuje się w wypowiedziach imionami rodziców i innych członków rodziny <ul style="list-style-type: none"> • rozumie stopnie pokrewieństwa występujące w rodzinie, np. <i>Dziadek Olek jest tatą mojej mamy.</i> – wie, jaki zawód wykonują rodzice <ul style="list-style-type: none"> • próbuje opowiedzieć o ich pracy – orientuje się, jaką rolę odgrywają członkowie w jego rodzinie i jakie są ich codzienne obowiązki <ul style="list-style-type: none"> • stara się uczestniczyć w wykonywaniu codziennych czynności, np. pomaga nakrywać do stołu – rozumie, że ważne jest uczestniczenie w uroczystościach rodzinnych, odczuwa ich nastrój i opowiada o ich przebiegu <ul style="list-style-type: none"> • wie, jakie są tradycje związane ze świętami (choinka, palemka wielkanocna) • odczuwa przyjemność i radość z przygotowania upominków dla najbliższych osób – potrafi przekazać rodzicom informacje otrzymane od nauczyciela
Region	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jak nazwa się miejscowość, w której mieszka – zna najbliższą okolicę miejsca zamieszkania <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje miejsca, w których znajdują się: jego dom rodzinny, przedszkole, plac zabaw, okoliczne sklepy – rozpoznaje mundury i nazywa zawody osób pełniących funkcje publiczne (strażak, policjant, żołnierz) 	<ul style="list-style-type: none"> – umie podać nazwę miejscowości, w której mieszka – zauważa zmiany zachodzące w miejscowości, w której mieszka i w najbliższej okolicy – poznaje miejsce, w którym znajduje się przedszkole – umie wskazać drogę z domu do przedszkola – zauważa podobieństwa i różnice w budownictwie domów jednorodzinnych i bloków wielorodzinnych – wie, że na co dzień korzysta się z takich punktów usługowych, jak sklep, apteka – potrafi podać nazwy wybranych instytucji użyteczności publicznej (np. przychodnia lekarska, poczta, posterunek policji) – rozpoznaje mundury służbowe i wie, jakie funkcje pełni osoby umundurowane (strażak, policjant, żołnierz, strażnik miejski) – nazywa region, w którym mieszka <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje stroje ludowe, przyśpiewki oraz wytwory sztuki ludowej (rzeźby, wycinanki, wyroby gliniane)

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najmłodszego	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka starszego
<i>Polska – kraj ojczysty</i>		<ul style="list-style-type: none"> – potrafi nazwać kraj, w którym żyje <ul style="list-style-type: none"> • wie, że jest Polakiem • rozumie, że ludzie w Polsce posługują się językiem polskim – rozpoznaje symbole narodowe i ma świadomość, że należy odnosić się do nich z szacunkiem <ul style="list-style-type: none"> • wie, że godłem Polski jest Orzeł Biały • określa barwy flagi: biało-czerwona • rozpoznaje hymn narodowy – zna nazwę stolicy Polski: <i>Warszawa</i> <ul style="list-style-type: none"> • wie, że Syrenka warszawska jest jej herbem – zauważa cechy charakterystyczne krajobrazu ojczystego kraju <ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia krajobrazy: górzysy – nadmorski

Poziom umiejętności i wiadomości dzieci kończących przedszkole

OBSZAR 1. Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i sytuacjach zadaniowych		
Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Świadomość własnej osoby</i>	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi podać swoje imię i nazwisko oraz kilka informacji o sobie, np. ile ma lat – wie, jakie imiona i nazwiska noszą jego koledzy – umie opisać swój wygląd i wskazać różnice w wyglądzie kolegów – ma orientację w schemacie ciała – wie, jakie zmiany zachodzą w wyglądzie człowieka wraz z upływem czasu <ul style="list-style-type: none"> • umie określić etapy rozwoju człowieka od narodzin do starości • orientuje się, jakie czynności może wykonywać dziecko, a jakie – osoba dorosła – potrafi określić swoje zainteresowania i ocenić umiejętności – umie podać dokładny adres zamieszkania – wie, w jakich sytuacjach może podać nieznaną osobie informację o sobie 	<ul style="list-style-type: none"> – zna podstawową budowę ciała ludzkiego <ul style="list-style-type: none"> • orientuje się, jaką rolę spełniają niektóre narządy (np. ruchu), i organy (np. serce, płuca, żołądek) – potrafi nazwać narządy zmysłów oraz określić ich funkcje <ul style="list-style-type: none"> • umie powiedzieć, które bodźce ze środowiska odbierane są przez poszczególne narządy zmysłów (np. dźwięki, zapachy) – wie, w jaki sposób należy dbać o narządy zmysłów, np. pamięta, że nie wolno krzyczeć koledze do ucha, patrzeć wprost na źródło światła
<i>Kontakty i postawy społeczne</i>	<ul style="list-style-type: none"> – odgrywa przydzielone role, uczestnicząc w zabawach tematycznych (np. kierowca autobusu, fryzjerka) – przestrzega wspólnie ustalonych zasad podczas zabaw i gier zespołowych – stara się spokojnie przyjmować porażkę i uczestniczyć w grze do końca rozgrywki – potrafi, zgodnie z zainteresowaniami, zorganizować sobie czas przeznaczony na swobodną zabawę – podejmuje próby rozwiązywania sytuacji konfliktowych na drodze negocjacji, aby osiągnąć kompromis – rozumie, że każdy może mieć inne potrzeby i zainteresowania – rozumie i wykonuje polecenia kierowane do niego lub do całej grupy – słucha uważnie i nie przerywa wypowiedzi dorosłych i kolegów – prowadzi rozmowę, przestrzegając określonych zasad <ul style="list-style-type: none"> • zwraca się w rozmowie bezpośrednio do rozmówcy • umie dostosować ton głosu do sytuacji 	<ul style="list-style-type: none"> – umie zorganizować zabawę o tematyce społecznej z udziałem innych dzieci (np. zabawa w sklep) <ul style="list-style-type: none"> • planuje jej przebieg • wykonuje rekwizyty • ustala role – bierze aktywny udział w przygotowaniach i przebiegu imprez organizowanych w budynku i na terenie ogrodu przedszkolnego <ul style="list-style-type: none"> • pomaga w dekorowaniu miejsca imprezy • wypełnia powierzone zadania, np. wręcza kotyliony

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Kontakty i postawy społeczne</i>	<ul style="list-style-type: none"> • obdarza uwagę osoby, z którymi rozmawia • stara się skupić na sobie uwagę rozmówcy – porozumiewa się za pomocą mowy ciała: gestów, ruchów ciała i mimiki – postępuje zgodnie z umowami przyjętymi w grupie przedszkolnej – stosuje się do reguł ustalonych przez dorosłych <ul style="list-style-type: none"> • przestrzega nakazów i zakazów • nie podsłuchuje rozmów dorosłych • ogląda programy telewizyjne za zgodą opiekunów • stara się zawsze mówić prawdę – podejmuje działania na rzecz innych <ul style="list-style-type: none"> • wypełnia obowiązki dyżurnego • pomaga dzieciom, które mają kłopoty w wykonywaniu określonych czynności, np. wiązanie sznurowadeł, zapinanie guzików • uczestniczy aktywnie w porządkowaniu sali po zabawie lub zajęciach – potrafi podporządkować się dzieciom pełniącym dyżury – używa zwrotów grzecznościowych w kontaktach z dziećmi i dorosłymi – umie zachować się kulturalnie w miejscach publicznych (np. biblioteka, kino, środki komunikacji) – wie, że dzieci mogą się wychowywać w różnych warunkach materialnych <ul style="list-style-type: none"> • nie chwali się posiadaniem rzeczami i nie dokucza dzieciom, które ich nie mają – rozpoznaje sytuacje, które mogą sprawić przykrość innym <ul style="list-style-type: none"> • przeciwstawia się przejawom samolubstwa • nie przeżywa kolegów • potrafi stanąć w obronie dziecka, któremu koledzy dokuczają lub z którego się wyśmiewają – dokonuje oceny postępowania własnego i zachowań innych <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega możliwe konsekwencje określonych zachowań, np. zabawy w miejscach niedozwolonych – szanuje cudzą własność <ul style="list-style-type: none"> • nie przywłaszcza sobie rzeczy innych • zawsze oddaje pożyczone przedmioty – rozumie czym są wartości: dobro, piękno, prawda, przyjaźń, odwaga – rozumie, że dzieci też mają swoje prawa <ul style="list-style-type: none"> • wie, że ma prawo odmówić osobie dorosłej lub innemu dziecku, jeśli np. nie ma ochoty na wspólną zabawę • potrafi śmiało mówić o swoich potrzebach i wypowiadać sądy na każdy temat – orientuje się, że zawsze może zwrócić się o pomoc do osób dorosłych 	
<i>Rozpoznawanie i wyrażanie emocji</i>	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje sytuacje, które mogą wywoływać emocje (radość, smutek, strach, złość) – umie odczytać emocje drugiego człowieka, odwołując się do własnych doświadczeń – wie, że podobne sytuacje mogą wywołać inne reakcje u różnych osób, np. gdy kolega zabierze zabawkę jedno dziecko płacze, a drugie jest smutne – rozumie i wczuwa się w uczucia innych <ul style="list-style-type: none"> • potrafi cieszyć się razem z innymi • pociesza, gdy ktoś jest smutny, np. zrani się, zgubi zabawkę 	<ul style="list-style-type: none"> – stosuje poznane sposoby rozładowywania napięć i emocji

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Rozpoznawanie i wyrażanie emocji</i>	<ul style="list-style-type: none"> – umie wyrażać emocje w sposób akceptowany społecznie <ul style="list-style-type: none"> • mówi, co myśli i czuje bez sprawiania innym przykrości • umie przedstawić emocje za pomocą mowy ciała, słów, a także symboli – zna sposoby rozładowania negatywnych emocji, np. gdy się złości, zgniata papier w kulkę 	
OBSZAR 2. Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych. Wdrażanie dzieci do utrzymywania ładu i porządku		
<i>Nawyki higieniczno-kulturalne</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje samodzielnie czynności higieniczne <ul style="list-style-type: none"> • korzysta prawidłowo z urządzeń sanitarnych • umie poprawnie umyć się i wytrzeć • myje systematycznie zęby – rozumie i przestrzega podstawowe zasady higieny <ul style="list-style-type: none"> • myje ręce przed każdym posiłkiem • pamięta o myciu rąk zawsze po skorzystaniu z toalety – dba o czystość osobistą i estetykę swojego wyglądu <ul style="list-style-type: none"> • potrafi samodzielnie rozczesać włosy • korzysta z lustra, aby ocenić, jak wygląda • wie, że bieliznę i ubranie należy zmieniać – rozumie, że nie wolno korzystać z cudzych przyborów toaletowych, np. szczotki do zębów, grzebienia 	
<i>Czynności samoobsługowe i kulturalne</i>	<ul style="list-style-type: none"> – przestrzega zasad kulturalnego zachowania się przy stole w trakcie spożywania posiłków – umie nakryć do stołu i sprzątnąć po posiłku – nakłada potrawy na talerz, np. podczas posiłku nalewa zupę z wazy – potrafi samodzielnie ubierać się i rozbierać <ul style="list-style-type: none"> • stara się wiązać sznurowadła, zapina guziki i klamki, zasuwa zamek błyskawiczny 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi samodzielnie z przygotowanych produktów zrobić kanapkę – umie wiązać sznurowadła na kokardkę
<i>Kultura życia codziennego, dbanie o porządek</i>	<ul style="list-style-type: none"> – dba o wygląd sali przedszkolnej <ul style="list-style-type: none"> • odkłada zabawki na wyznaczone miejsce • porządkuje swoje rzeczy w szafkach i półkach indywidualnych • utrzymuje ład w miejscu pracy w czasie wykonywanych zadań – planuje czynności porządkowe, np. po zajęciach plastycznych najpierw zbiera przybory, potem wyciera stoliki – szanuje swoje rzeczy <ul style="list-style-type: none"> • składa ubrania i odkłada na miejsce • pilnuje rzeczy osobistych i nie pozostawia bez opieki, aby ich nie zgubić lub nie narazić na kradzież – zachowuje porządek w swoich zabawkach, przyborach plastycznych, książkach 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi posługiwać się przyborami służącymi do utrzymywania porządku, np. szczotką i zmiotką
OBSZAR 3. Wspomaganie rozwoju mowy dzieci		
<i>Porozumiewanie się</i>	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi swobodnie rozmawiać na każdy temat z dziećmi i dorosłymi – buduje dłuższe wypowiedzi na określony temat, np. ilustracji, obejrzanego spektaklu, jakiegoś wydarzenia <ul style="list-style-type: none"> • zachowuje w wypowiedziach kolejność zdarzeń i zależności przyczynowo-skutkowe – formułuje pytania w celu uzyskania dodatkowych informacji lub wyjaśnień na interesujący go temat, dla uporządkowania spostrzeżeń, zrozumienia obserwowanych zjawisk 	

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Porozumiewanie się	<ul style="list-style-type: none"> – wyraża swoje potrzeby i decyzje w sposób jasny i zrozumiały – umie opowiedzieć o swoich wrażeniach i odczuciach związanych z przeżyciami 	
Artykulacja	<ul style="list-style-type: none"> – dostosowuje ton głosu do sytuacji <ul style="list-style-type: none"> • potrafi zmieniać natężenie głosu – ma opanowaną technikę mówienia <ul style="list-style-type: none"> • mówi płynnie • wypowiada wyraźnie dźwięki w mowie potocznej • reguluje prawidłowo oddech i stosuje pauzy – wymawia poprawnie wszystkie głoski – rozróżnia i naśladuje odgłosy, np. ruchu ulicznego: <i>wrr-brr-turr</i> 	
Poprawność gramatyczna wypowiedzi	<ul style="list-style-type: none"> – posiada bogaty zasób słów, których używa w mowie potocznej i wypowiedziach na różne tematy <ul style="list-style-type: none"> • potrafi podać znaczenie wyrazów używanych przez siebie – stosuje prawidłową formę czasowników w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym – używa prawidłowo przyimków: <i>na, pod, do, w, przed, za, obok</i> – potrafi zastosować poprawne formy fleksyjne wszystkich odmieniających się części mowy – umie w wypowiedzi właściwie używać spójników, przysłówków, liczebników – formułuje dłuższe, wielozdaniowe wypowiedzi <ul style="list-style-type: none"> • buduje zdania rozwinięte, np. <i>Lubię bawić się z moim kolegą, bo... Wczoraj nie byłem w przedszkolu, dlatego że...</i> – tworzy ciągi skojarzeń słownych, np. <i>las → drzewo → deska</i> – rozumie przenośny sens powszechnie stosowanych zwrotów, np. <i>zdrowy jak ryba</i> – stosuje prawidłowo pojęcie <i>para</i> dla oznaczenia dwóch dopełniających się elementów stanowiących całość (np. buty, łyżwy) lub przedmioty składające się z dwóch części (np. rajstopy, nożyczki) 	<ul style="list-style-type: none"> – układa samodzielnie wyliczanki i rymowanki – potrafi wyjaśnić znaczenie wybranych przysłów, np. <i>W marcu jak w garncu, Gdyby kózka nie skakała, toby nóżki nie złamała</i> – układa dłuższe opowiadania na określony temat, tworząc logiczny ciąg zdarzeń
OBSZAR 4. Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują w poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia		
Porównywanie i grupowanie obiektów	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje i nazywa poznane przedmioty oraz potrafi wyjaśnić, do czego one służą – wyodrębnia i umie opisać cechy przedmiotów <ul style="list-style-type: none"> • zauważa kilka charakterystycznych cech, wskazujących na podobieństwa i różnice między przedmiotami – potrafi rozwiązywać zagadki oraz podejmuje próby ich układania <ul style="list-style-type: none"> • umie wskazać cechy przedmiotów oraz możliwości ich zastosowania, np. jest okrągła, służy do grania – układa przedmioty według wielkości, zaczynając od najmniejszego lub największego – grupuje obiekty według ich przeznaczenia (np. do sprzątnia, do zabawy, do ubrania) – klasyfikuje konkretne obiekty lub przedstawione na obrazkach przedmioty i określa słownie kryterium przyjęte przez siebie 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi dobrać lub dorysować przedmioty pasujące do pozostałych według kryterium przyjętego przez siebie – wybiera przedmioty, które spełniają kilka warunków jednocześnie (np. żółte konewki z rysunkiem motylka, z niebieską rączką i niebieskim sitkiem) – umie posługiwać się wyrazem <i>nie</i>, w znaczeniu zaprzeczenia określonej cechy, np. <i>nie czerwone, nie w paski</i> – tworzy symbole dla określenia cech przedmiotów

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Porównywanie i grupowanie obiektów	<ul style="list-style-type: none"> – segreguje przedmioty według kilku cech jakościowych (kształtu, koloru, wielkości) <ul style="list-style-type: none"> • wyodrębnia przedmioty na podstawie cech przedstawionych w formie symboli, np. spośród różnych klocków wybiera małe czerwone sześciiany – dokonuje podziału zbiorów na podzbiory według różnych cech elementów, np. rozdziela zbiór koraliki na czerwone i zielone, zbiór wazonów na wąskie i pękate – tworzy zbiory na podstawie pojęć ogólnych (np. pojazdy, owoce, zwierzęta, rośliny) 	
Przewidywanie efektów działań i łączenie przyczyny ze skutkiem	<ul style="list-style-type: none"> – zauważa związek między podejmowaną czynnością a jej skutkiem, np. płukanie pędzla w wodzie – pędzel jest czysty, a woda zabarwia się na kolor farby – wykorzystuje posiadaną wiedzę, aby przewidzieć następstwa określonych czynności, np. mocno ściśnięty balon pęknie – umie na podstawie wcześniejszych doświadczeń ustalić charakter obserwowanych zmian <ul style="list-style-type: none"> • orientuje się, jakie zmiany są odwracalne, np. zniszczone budowle z klocków lub babki z piasku można zrobić jeszcze raz • wie, że w pewnych przypadkach naprawiona szkoda pozostawia widoczne ślady zniszczenia, np. sklejoną kartką papieru lub zaszyta dziura w skarpetce • zauważa sytuacje, których skutków nie można naprawić, np. nie można wypić rozlanego soku – potrafi zaplanować określone czynności, np. podczas sprzątania zabawek, w organizowaniu zabaw tematycznych lub konstrukcyjnych – opowiada własne przygody, wskazując przyczyny i skutki przeżytych sytuacji – umie ułożyć zakończenie opowiadania, łącząc je w logiczną całość z wysłuchaną treścią – porządkuje i opowiada historyjki obrazkowe, uwzględniając zauważone związki przyczynowo-skutkowe <ul style="list-style-type: none"> • układa zakończenie historyjki, przewidując skutki wcześniejszych wydarzeń • nadaje tytuły kolejnym obrazkom • proponuje tytuł pasujący do całej historyjki – odróżnia zdarzenia realne od fikcji literackiej <ul style="list-style-type: none"> • rozumie, że niezwykle umiejętności bohaterów nie są prawdziwe • wie, jakie skutki mogą mieć niebezpieczne przygody 	<ul style="list-style-type: none"> – rysuje wymyślone przez siebie historyjki obrazkowe – odgaduje treść historyjki na podstawie odkrytych fragmentów obrazków – opowiada historyjkę, oglądając co drugi obrazek albo początek i zakończenie
OBSZAR 5. Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci		
Zachowania prozdrowotne	<ul style="list-style-type: none"> – wie, co oznacza wyrażenie <i>zdrowy tryb życia</i> – rozumie, jakie znaczenie dla zdrowia ma ruch na świeżym powietrzu – zna podstawowe zasady prawidłowego odżywiania się <ul style="list-style-type: none"> • potrafi wskazać produkty, które są odżywcze i potrzebne do właściwego funkcjonowania organizmu • wie, które artykuły spożywcze można jeść sporadycznie, np. słodczyce, chipsy • umie wybrać odpowiednie produkty na różne posiłki, np. śniadanie, obiad, podwieczorek czy kolację • rozumie, dlaczego należy jeść dużo owoców i warzyw, pić soki i wodę 	<ul style="list-style-type: none"> – zauważa zmiany wywołane w organizmie pod wpływem aktywności ruchowej, np. zmęczenie – wie, że piramida zdrowia pokazuje, w jakich proporcjach i jak często można spożywać określone produkty

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Zachowania prozdrowotne</i>	<ul style="list-style-type: none"> • wie, że określone przyprawy (np. sól, cukier) zmieniają smak potraw • pomaga w przygotowaniu wybranych posiłków, np. kanapki, sałatki – rozumie zależność pomiędzy chorobą a leczeniem • potrafi opisać odczuwane dolegliwości • wie, że dobre samopoczucie jest oznaką zdrowia • rozpoznaje i zgłasza nauczycielowi złe samopoczucie • rozumie, dlaczego konieczne jest przyjmowanie leków i poddawanie się koniecznym zabiegom, np. szczepieniom, opatrywaniu zranień • dba o zęby ze względu na zdrowie i estetyczny wygląd – zna rolę, jaką pełni personel medyczny w ochronie zdrowia i życia, np. lekarz, ratownik medyczny, pielęgniarka – rozpoznaje sytuacje, w których potrzebna jest szybka pomoc lekarska 	
<i>Sprawność ruchowa</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wykazuje aktywność ruchową – potrafi dostosować sposób poruszania się do panujących warunków, np. ostrożnie chodzi po oblodzonych powierzchniach, omija kałuże – utrzymuje prawidłową postawę ciała w czasie stania, siedzenia, chodzenia i biegania <ul style="list-style-type: none"> • biega w różnym tempie • umie przechodzić po równoważni • chodzi na czworakach, zmieniając kierunek i pokonując przeszkody • potrafi manipulować przyborami w trakcie poruszania się, np. chodzi, podrzucając piłeczkę • porusza się slalomem między przeszkodami • zachowuje równowagę, np. stojąc dłużej na jednej nodze – rzuca, chwytą i toczy przybory <ul style="list-style-type: none"> • rzuca oburącz, ręką lewą i prawą • chwytą przybory lewą i prawą ręką • rzuca do wyznaczonego celu, np. kasztanami, woreczkami na zmianę: prawą i lewą ręką • przerzuca przybory ponad przeszkodą • toczy piłkę ręką lewą i prawą – podskakuje i przeskakuje przeszkody <ul style="list-style-type: none"> • zeskakuje z małego wzniesienia • skacze na skakance obunóż – podejmuje zabawy ruchowe, korzystając z dostępnego sprzętu i urządzeń <ul style="list-style-type: none"> • wchodzi po drabinkach • przechodzi przez przeplotnie • jeździ na hulajnodze i próbuje jeździć na rowerze • zjeżdża z górki na sankach – bierze udział w organizowanych zajęciach ruchowych <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje ćwiczenia według pokazu i instrukcji słownej • powtarza określone ruchy według określonej sekwencji • pokonuje tor przeszkód • potrafi ustawić się w określony sposób oraz zmienić miejsce i układ ustawienia • umie aktywnie uczestniczyć w grach zespołowych o ustalonych zasadach, np. w grze w zbijaka – podejmuje rywalizację w zabawach z elementem współzawodnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> – umie jeździć na dwukołowym rowerku – wie, że niektóre sprzęty służą ludziom do uprawiania sportu i rekreacji (np. żaglówka, kajak, rower wodny) – orientuje się, jakie konkurencje sportowe rozgrywane są w czasie letnich i zimowych igrzysk olimpijskich – uczestniczy w międzyprzedszkolnej olimpiadzie sportowej

OBSZAR 6. Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych		
Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Bezpieczne zachowania w zabawach i w sytuacjach zagrożenia	<ul style="list-style-type: none"> – przestrzega zawieranych umów o korzystaniu z zabawek, przyborów i sprzętu terenowego <ul style="list-style-type: none"> • rozumie, że respektowanie umów wiąże się z zachowaniem bezpieczeństwa • potrafi korzystać ze sprzętu gimnastycznego – zgłasza nauczycielowi zauważone zagrożenia, np. uszkodzony sprzęt lub zabawkę, znalezione szkło czy inne nieznanne przedmioty – wie, że nie wolno oddalać się z miejsca zabawy bez wiedzy i zgody opiekuna – rozumie, że nie należy uruchamiać urządzeń elektrycznych bez pozwolenia dorosłych – stosuje się do zakazu zbliżania się do włączonych maszyn i urządzeń – zna zasady ochrony przeciwpożarowej (np. zakaz rozpalania ognisk, zabawy zapalkami) – potrafi ocenić sytuację, która może stanowić zagrożenie, i wie, jak się w niej trzeba zachować, np. wypadek na placu zabaw lub w domu, zagubienie się <ul style="list-style-type: none"> • zna i potrafi skorzystać z numerów telefonów alarmowych (policja, pogotowie, straż pożarna oraz ogólnoeuropejski numer alarmowy) • wie, jakie informacje należy podać, dzwoniąc na numery telefonów alarmowych • umie, zwrócić się o pomoc w sytuacjach trudnych, np. zgubienia się w centrum handlowym lub na ulicy – wie, dlaczego nie wolno samodzielnie zażywać leków i używać środków chemicznych stosowanych w gospodarstwie domowym <ul style="list-style-type: none"> • rozumie, że może przyjmować leki podawane wyłącznie przez opiekunów • wie, że po przypadkowym połknięciu leków lub środków chemicznych niezbędna jest szybka pomoc lekarska – organizuje czas wolny w przedszkolu i w domu w bezpieczny sposób – umie ocenić i opisać bezpieczne miejsca zabawy, np. daleko od jezdnii, placu budowy, zbiorników wodnych – pamięta o zasadach bezpiecznego zachowania w miejscach szczególnie tego wymagających (np. nad wodą) i stosuje się do nich – rozpoznaje oznaczenia niebezpiecznych miejsc (np. skrzynka elektryczna) 	<ul style="list-style-type: none"> – zna numer telefonu członka najbliższej rodziny – zwraca uwagę na przestrzeganie ustalonych zasad w zabawach i grach sportowych – pamięta o zasadach bezpieczeństwa przy ustalaniu reguł zabawy z udziałem innych dzieci
Bezpieczne poruszanie się po drodze i korzystanie ze środków transportu	<ul style="list-style-type: none"> – zna i przestrzega obowiązujących zasad poruszania się pieszych po drogach <ul style="list-style-type: none"> • potrafi opisać słownie i zademonstrować bezpieczne przechodzenie przez jezdnię – rozpoznaje wybrane znaki drogowe i wie, co one oznaczają <ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia rodzaje znaków, np. informacyjne, ostrzegawcze oraz oznakowanie ścieżki rowerowej – potrafi zwrócić się do policjanta o pomoc w trudnych sytuacjach, np. zgubienia się, zaczepiania przez obce osoby – wie, jakie są zasady korzystania z publicznych środków komunikacji 	<ul style="list-style-type: none"> – umie samodzielnie poruszać się w miasteczku ruchu drogowego, stosując się do umieszczonych znaków – wie, co oznacza pojęcie <i>pojazdy uprzywilejowane</i> <ul style="list-style-type: none"> • rozumie, jakie mają one prawa w ruchu drogowym i dlaczego

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Bezpieczne poruszanie się po drodze i korzystanie ze środków transportu</i>	<ul style="list-style-type: none"> • czeka spokojnie na przystanku daleko od jezdni • chwytą się poręczy przy wsiadaniu i wysiadaniu z pojazdu • nie prowadzi głośnych rozmów, aby nie przeszkadzać kierowcy i innym pasażerom • trzyma się poręczy i stoi w jednym miejscu w czasie jazdy – umie zachowywać się podczas podróży samochodem • korzysta zawsze ze specjalnego fotelika przeznaczanego dla dzieci • rozumie, dlaczego należy wsiadać i wysiadać z samochodu zawsze od strony chodnika lub pobocza • wie, że nie wolno wychodzić na jezdnię w czasie postoju 	
<i>Zachowanie ostrożności wobec obcych osób, zwierząt i roślin</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że należy zachować ostrożność w kontaktach z nieznanymi • nie oddala się z miejsca zabawy z nowo poznanymi osobami • odmawia przyjęcia poczęstunku lub podarunku od obcej osoby • zgłasza rodzicom niezrozumiałe zachowania osób dorosłych – przestrzega zakazu samodzielnego otwierania drzwi mieszkania na usłyszane pukanie lub dzwonek – zna sposoby bezpiecznego zachowania się podczas kontaktów ze zwierzętami – rozumie, dlaczego nie wolno wkładać do ust ani jeść nieznanych roślin, zwłaszcza grzybów i jagód 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi zachować się w przypadku ataku psa – zna niektóre popularne gatunki grzybów jadalnych i trujących – rozpoznaje leśne owoce jadalne, takie jak czarna jagoda, poziomka, jeżyna
OBSZAR 7. Wychowanie przez sztukę – dziecko widzem i aktorem		
<i>Udział w imprezach kulturalnych w charakterze widza</i>	<ul style="list-style-type: none"> – umie zachować się w teatrze, w kinie, na koncercie • nie rozmawia głośno w czasie przedstawienia, filmu lub koncertu • nagradza brawami aktorów i muzyków po skończonym przedstawieniu lub koncercie • wychodzi z sali po zakończeniu spektaklu lub projekcji, spokojnie przechodząc do wyjścia – jest aktywne podczas przedstawień teatralnych i pokazów filmowych • interesuje się tym, co dzieje się na scenie lub ekranie • reaguje na prośby aktorów, np. śpiewa piosenki, odpowiada na pytania, wykonuje polecenia • utożsamia się z bohaterami • rozpoznaje uczucia i emocje występujących postaci – potrafi wypowiedzieć się na temat obejrzanego spektaklu lub filmu • umie opowiedzieć własnymi słowami treść z zachowaniem kolejności zdarzeń • odtwarza zapamiętane sceny w podejmowanych zabawach tematycznych • wymienia i opisuje występujące postaci • ocenia postępowanie bohaterów 	
<i>Zabawy teatralne</i>	<ul style="list-style-type: none"> – podejmuje rozbudowane zabawy tematyczne, odgrywając określone role i wykorzystując akcesoria, np. elementy stroju – rozwiązuje i przedstawia zagadki pantomimiczne 	<ul style="list-style-type: none"> – organizuje samorzutnie zabawy inscenizowane, w których odtwarza postaci z obejrzanego spektaklu • planuje przebieg zabawy i samodzielnie wykonuje potrzebne rekwizyty

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Zabawy teatralne</i>	<ul style="list-style-type: none"> – odgrywa scenki na podstawie utworu literackiego lub według własnego pomysłu <ul style="list-style-type: none"> • umie posługiwać się kukiełką i pacynką • potrafi bawić się w teatrzyk cieni • przedstawia scenki sytuacyjne zawierające dialog – recytuje wiersze indywidualnie i zespołowo oraz z podziałem na role <ul style="list-style-type: none"> • moduluje głos, nadając odpowiednią intonację wygłaszanym treściom • posługuje się mimiką, gestem i ruchem w interpretacji utworu • reguluje w czasie recytacji oddech, stosując pauzy – występuje w przedstawieniach przygotowywanych dla zaproszonych gości lub dzieci z innych oddziałów <ul style="list-style-type: none"> • odgrywa określone role w inscenizacjach i teatrzykach • utożsamia się ze swoją rolą • umie opanować treść w czasie występu • pamięta kolejne sceny przedstawienia • potrafi zastąpić tekst własnymi słowami, gdy zapomni swojej roli • umie zsynchronizować wypowiedziane słowa z ruchem • wykorzystuje rekwizyty – wczuwa się w nastrój inscenizacji 	
OBSZAR 8. Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, płyś i taniec		
<i>Śpiewanie</i>	<ul style="list-style-type: none"> – umie wypowiadać pojedyncze zdania lub wyliczniki, zmieniając tempo, rytm, intonację, dynamikę, barwę głosu – potrafi określić budowę piosenki <ul style="list-style-type: none"> • wyodrębnia refren, zwrotki i powtórzenia • wie, z jakich elementów składa się piosenka (słowa, melodia, akompaniament) – śpiewa znane piosenki indywidualnie i w grupie, wyraźnie odtwarzając tekst – przedstawia ruchem kierunek linii melodycznej śpiewanej piosenki – układa melodię do krótkich, prostych wierszyków lub przysłów – potrafi zaśpiewać odpowiedź na zadane pytanie – wykorzystuje w improwizacjach muzycznych wyrazy dźwiękonaśladowcze – rozpoznaje wybrane piosenki ludowe, zwłaszcza z regionu, w którym mieszka 	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje improwizacje wokalne na podany i dowolny temat, np. o jesieni, o zabawie na śniegu – wymyśla melodię do rymowanek układanych przez siebie
<i>Poczucie rytmu</i>	<ul style="list-style-type: none"> – umie dostosować ruch do charakteru muzyki: biega, maszeruje, podskakuje – zmienia ruch w zależności od słyszanego metrum występującego w akompaniamencie muzycznym – odtwarza złożone rytmy – układa własny rytm, wyklaskując, wystukując lub grając na instrumentach perkusyjnych – wykonuje improwizacje ruchowe do utworów muzyki klasycznej i nowoczesnej 	
<i>Gra na instrumentach</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje i nazywa instrumenty perkusyjne, rozpoznając je po ich brzmieniu – umie zagrać na instrumentach perkusyjnych <ul style="list-style-type: none"> • ilustruje fragmenty utworów literackich zgodnie z ich treścią (np. bicie zegara, skrzywienie drzwi) • naśladowuje odgłosy przyrody i dźwięki z najbliższego otoczenia (np. szum wiatru, padający deszcz) • gra akompaniament do znanej piosenki na wybranym instrumencie perkusyjnym 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi zagrać prostą melodię piosenki na takich instrumentach, jak cymbałki, ksylofon – wykonuje według własnego pomysłu instrumenty niekonwekcyjne z dostępnych materiałów – umie zagrać razem z dziećmi prostą melodię

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Wrażliwość muzyczna	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi określić odległość słyszanego dźwięku (bliżej, dalej) – słyszy niewielkie różnice brzmienia dźwięku (np.: kroki na parkiecie, chodniku, żwirowej alejce) – rozróżnia rejestry wysokości dźwięku – niski, średni, wysoki – rozpoznaje rodzaje tempa – wolno, szybciej, bardzo szybko – wysłuchuje dynamikę natężenia dźwięku i ją określa – głośno, średnio, cicho – wyodrębnia dźwięki wydawane przez pojedyncze instrumenty w utworze granym przez orkiestrę (np. skrzypce, flet) – określa nastrój wysłuchanego utworu – radosny, ponury itp. – dzieli się wrażeniami po wysłuchaniu koncertu muzycznego 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, co oznaczają pojęcia: <i>muzyka klasyczna</i> i <i>muzyka rozrywkowa</i> – potrafi wymienić znanych polskich kompozytorów (F. Chopin, S. Moniuszko) i wie, że utwory przez nich komponowane zaliczane są do muzyki klasycznej
Taniec	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi zatańczyć wybrane tańce ludowe (np. krakowiaka, kujawiaka) <ul style="list-style-type: none"> • porusza się swobodnie podstawowymi krokami • wykonuje charakterystyczne figury taneczne • zapamiętuje i poprawnie odtwarza układ tańca – umie zatańczyć krok walca i polki 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że są różne rodzaje tańców: ludowy, towarzyski, nowoczesny i potrafi je rozpoznać, oglądając występy – wymyśla własne sekwencje ruchowe do znanych melodii i potrafi je powtarzać, tworząc układ taneczny

OBSZAR 9. Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne

Uwrażliwianie na sztukę	<ul style="list-style-type: none"> – ogląda albumy przedstawiające reprodukcje dzieł sztuki, zdjęcia artystyczne i krajobrazy <ul style="list-style-type: none"> • rozumie pojęcie <i>dzieło sztuki</i> – rozpoznaje i nazywa podstawowe rodzaje malarstwa ze względu na temat (np. martwa natura, portret, pejzaż) – wypowiada się na temat oglądanych wytworów sztuki obrazu, fotografii, rzeźby <ul style="list-style-type: none"> • określa ich nastrój, kolorystykę i kształt • opowiada o tym, co znajduje się na pierwszym, a co – na drugim planie – rozpoznaje sztukę ludową regionu, w którym mieszka – wie, jakie ważne zabytki można obejrzeć w jego mieście i okolicy – zna wygląd wybranych pomników i potrafi je nazwać (np. warszawska Syrenka, Smok Wawelski, pomnik Fryderyka Chopina) – rozpoznaje charakterystyczne budowle o ciekawej architekturze i potrafi je nazwać (np.: Wawel, Zamek Królewski w Warszawie, wieża Eiffla) – zwraca uwagę na funkcjonalność urządzonych pomieszczeń i ich estetyczny wygląd – jest wrażliwe na piękno przyrody 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi rozpoznać i nazwać wybrane techniki malarstwa: malarstwo olejne, malarstwo na szkle, akwarela, witraż, kolaż – zna nazwiska sławnych malarzy (np. J. Matejko, S. Wyspiański)
Twórczość plastyczna	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje prace plastyczne przedstawiające ludzi i świat przyrody – stara się w pracy plastycznej zobrazować ruch, np. pojazdy, ludzi – próbuje zachować proporcje, rysując postać człowieka – potrafi rozplanować pracę plastyczną (np.: rysunek, malunek, wydzierankę itp.) na całej powierzchni kartonu) – tworzy prace plastyczne inspirowane przez utwór muzyczny lub literacki <ul style="list-style-type: none"> • stara się przedstawić nastrój 	<ul style="list-style-type: none"> – eksperymentuje z materiałem plastycznym <ul style="list-style-type: none"> • miesza dowolnie farby w poszukiwaniu nowych ciekawych odcieni kolorów • wykonuje połączenia różnych materiałów w sposób wymyślony przez siebie – tworzy różne projekty, np. ustawienie mebli w pokoju, urządzeń i sprzętów na placu zabaw, ułożenie rabatek w ogrodzie

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Twórczość plastyczna</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje prace plastyczne różnymi technikami: <ul style="list-style-type: none"> • rysuje kredkami świecowymi i ołówkowymi, kredą, węglem, patykiem, świecą • maluje farbami klejowymi, akwarelowymi, plakatowymi, także mieszanymi z trocinami, kaszą lub piaskiem • wycina z papieru wycinanki i tworzy z nich formy płaskie oraz przestrzenne • wydzieria różne kształty z papieru – korzysta z różnego rodzaju materiałów, takich jak: karton, tektura, folia, płótno, szkło – potrafi malować pędzlami różnej grubości – umie wykorzystać papierowe figury geometryczne, szablony, materiał przyrodniczy itp. podczas tworzenia kompozycji – potrafi zaplanować wykonanie pracy plastycznej <ul style="list-style-type: none"> • wybiera technikę dostosowaną do swoich zamierzeń • umie uzasadnić dokonany wybór – wypowiada się na temat prac wykonanych przez siebie i kolegów – odtwarza w działalności plastycznej charakterystyczne cechy sztuki ludowej swojego regionu (np. wycinanki papierowe) – potrafi współpracować w trakcie wykonywania zespołowych prac plastycznych (np. makiety parku, placu zabaw) – umie wykonać prace plastyczno-techniczne według wzoru – robi upominki dla członków swojej rodziny i kolegów według własnego pomysłu – podejmuje próby projektowania (np. stroju na bal, okładki do albumu) 	
OBSZAR 10. Wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci poprzez zabawy konstrukcyjne, budzenie zainteresowań technicznych		
<i>Zabawy konstrukcyjne</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje złożone budowle z klocków różnego rodzaju <ul style="list-style-type: none"> • potrafi składać klocki o odmiennych kształtach i wielkościach • umie montować klocki za pomocą zaczepów i skręcać elementy śrubkami – buduje zespołowo konstrukcje, wykorzystując sprzęty i przedmioty, takie jak pudła kartonowe, gazety, krzeselka, koce <ul style="list-style-type: none"> • planuje kolejne etapy działania • słucha pomysłów kolegów • realizuje zadania zgodnie z ustalonym planem – zauważa związek przyczynowo-skutkowy między działaniem a efektem pracy, między rodzajem materiału konstrukcyjnego a uzyskanym wynikiem – łączy różnorodne materiały w czasie wykonywania prac technicznych, np. papier z tkaniną, glinę z surowcami wtórnymi <ul style="list-style-type: none"> • wykorzystuje materiał w sposób oszczędny, np. nie wycina elementów ze środka kartki – umie zrobić według własnego pomysłu lub zgodnie ze wzorem składanki papierowe z papieru o dowolnym kształcie, np. kwadratu, prostokąta, koła <ul style="list-style-type: none"> • zauważa, że rezultat zależy od precyzyjnego zaginania papieru – wykorzystuje proste narzędzia podczas majsterkowania 	<ul style="list-style-type: none"> – umie budować złożone konstrukcje przestrzenne – wykorzystuje dostępne materiały do tworzenia nowych form według własnego pomysłu (np. z pudełka i korków wykonuje samochód lub rakiety)

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Zabawy konstrukcyjne	<ul style="list-style-type: none"> • umie prawidłowo i ostrożnie posługiwać się przybarami, np. nożyczkami czy igłą groszówką – podejmuje prace techniczne i wie przy tym, jaki efekt chce uzyskać • potrafi wykorzystać własne umiejętności techniczne • wybiera potrzebne materiały i narzędzia – umie ulepić dowolne kształty z plasteliny, modeliny, masy papierowej, gliny • lepi formy z jednego kawałka masy plastycznej – potrafi budować z piasku i śniegu 	
Poznawanie zawodów	<ul style="list-style-type: none"> – interesuje się pracą ludzi wykonujących różne zawody (np. sprzedawca, kucharka, kierowca, ilustrator) • wie, do czego służą wykorzystywane przez nich narzędzia i urządzenia – zna społeczne znaczenie określonych zawodów (np. policjant, strażak, lekarz) • podejmuje zabawy tematyczne, w których przyjmuje wybrane role społeczne • prowadzi dialog i naśladuje czynności zgodnie z podjętą rolą – wykonuje prace gospodarcze i podejmuje działania na rzecz innych – pamięta o wykonywaniu obowiązków i wywiązuje się z nich sumiennie – rozumie znaczenie i wartość wykonanej pracy – szanuje pracę innych (np. prace plastyczne kolegów, ułożone budowle z klocków) 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi powiedzieć, jakie rzemiosła wykonują ludzie mieszkający w okolicy (np. kowal, pszczelarz, szewc, stolarz, kuśnierz) – wie, czym zajmują się osoby wykonujące nowe zawody (np. grafik komputerowy, informatyk, dietetyk)
Świat techniki	<ul style="list-style-type: none"> – rozumie pojęcie <i>pojazdu</i> • potrafi wskazać lądowe, powietrzne i wodne środki lokomocji (np. pociąg, samolot, statek) • rozpoznaje środki transportu służące do przewozu ładunków (np. ciężarówka, wywrotka, śmieciarka) • umie nazwać i określić zastosowanie takich pojazdów, jak karetka pogotowia, wóz strażacki – wie, że urządzenia techniczne ułatwiają ludziom pracę • zna ich zastosowanie w szybkim przekazywaniu informacji na odległość (np. telewizor, komputer) • orientują się, że służą one rozrywce (np. odtwarzacz CD) – zna urządzenia wykorzystywane w gospodarstwie domowym i umie powiedzieć, do czego służą – respektuje zasadę korzystania z urządzeń technicznych tylko za zgodą dorosłych – wie, w jaki sposób korzysta się z telefonu stacjonarnego i komórkowego 	<ul style="list-style-type: none"> – umie wskazać siłę napędową różnych środków transportu (np. wiatr, silnik elektryczny, silnik spalinowy) – zna kolejne etapy postępu w zakresie przekazywania informacji na odległość: posłaniec, telegraf, telefon, poczta elektroniczna – zna różne źródła energii (np. słońce, woda, wiatr) oraz źródła prądu (np. bateria) <ul style="list-style-type: none"> • wie, że prąd można produkować, wykorzystując siłę wiatru, spadek wody i ciepło słoneczne
Zabawy badawcze i eksperymentowanie	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi opisać cechy i właściwości materiałów <ul style="list-style-type: none"> • odróżnia metal, plastik, papier, drewno • zna właściwości magnesu • wie, że ciężkie przedmioty opadają w wodzie na dno, a lekkie unoszą się na jej powierzchni – umie określić właściwości badanych ciał i substancji na podstawie wykonanych doświadczeń (np. rozpuszczalność w wodzie, przewodzenie ciepła, opadanie w powietrzu, wprowadzanie przedmiotów w ruch za pomocą równi pochyłej) – wykonuje eksperymenty i doświadczenia, stosując się dokładnie do instrukcji 	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje eksperymenty na podstawie zdobytych wiadomości z wykorzystaniem dostępnych materiałów i przyrządów (np. szkła powiększającego, magnesów)

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Zabawy badawcze i eksperymentowanie	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi uważnie obserwować, analizować i wyciągać wnioski w trakcie prowadzonych zabaw badawczych – rozumie, jak powstaje cień <ul style="list-style-type: none"> • wie, że światło jest konieczne do powstania cienia • umie utworzyć cień na ścianie (np. za pomocą lampy, latarki) • dostrzega, że długość i wyrazistość cienia zależą od natężenia światła i odległości między źródłem światła, a przedmiotem rzucającym cień – wie, w jaki sposób powstaje odbicie lustrzane <ul style="list-style-type: none"> • zauważa odbicie w wodzie i na gładkich błyszczących powierzchniach • potrafi wymienić przykłady wykorzystania luster (np. lusterko samochodowe, stomatologiczne) 	
OBSZAR 11. Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń		
Rozpoznawanie zjawisk atmosferycznych, obserwacja pogody	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje i nazywa zjawiska atmosferyczne występujące w różnych porach roku (opady deszczu i śniegu, wiatr, burza, szron, tęcza) <ul style="list-style-type: none"> • łączy określone zjawiska atmosferyczne z porą roku (np. zimą pada śnieg, latem często występują burze) – rozumie znaczenie określeń dotyczących pogody i zjawisk atmosferycznych (mgła, przymrozek, mżawka, zawieje i zamiecie śnieżne, oblodzenie, odwilż, roztopy, upał) – wie, że latem dzień jest najdłuższy, a zimą szybko zapada zmrok – orientuje się, że wiosną robi się coraz cieplej, a jesienią temperatura spada i jest coraz zimniej – wie, na czym polega obieg wody w przyrodzie, od parowania pod wpływem ciepła, poprzez skraplanie się wody i powstawanie chmur do opadów <ul style="list-style-type: none"> • zna określenia oznaczające różne natężenie i częstotliwość opadów deszczu (<i>kropi, leje, opady przelotne i ciągłe</i>) • zauważa zmiany skupienia wody pod wpływem temperatury: zamarzanie, skraplanie, parowanie • wie, jakie właściwości fizyczne mają śnieg i lód • łączy występowanie mrozu z tworzeniem się lodu i szronu, powstawaniem sopli • dostrzega, że płatki śniegu mają symetryczny kształt – rozumie, że wiatr to ruch powietrza <ul style="list-style-type: none"> • potrafi wskazać kierunek wiatru i określić jego siłę (lekki wiaterek, silny wiatr, wichura) • zauważa, że wiatr potęguje odczucie chłodu – próbuje przewidzieć, jaka będzie pogoda, obserwując niebo (np. kojarzy, że przed burzą pojawiają się na niebie ciemne chmury i wieje silny wiatr) – zapisuje za pomocą umownych znaków zaobserwowaną pogodę – rozumie wiadomości przekazywane w prognozie pogody <ul style="list-style-type: none"> • wie, co oznaczają znaki synoptyczne – umie skorzystać z informacji przekazywanych w prognozie pogody, np. wkłada kalosze i kurtkę przeciwdeszczową, kiedy zapowiadane są opady deszczu 	<ul style="list-style-type: none"> – prowadzi samodzielnie tygodniowy kalendarz pogody – potrafi odczytać na termometrze, czy temperatura jest poniżej czy powyżej zera – rozumie zjawisko powstawania tęczy <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i nazywa kolejne kolory występujące w tęczy

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Unikanie zagrożeń spowodowanych zjawiskami atmosferycznymi	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że określone zjawiska atmosferyczne mogą być groźne dla zdrowia i życia człowieka – potrafi zachować się odpowiednio do panujących warunków atmosferycznych <ul style="list-style-type: none"> • ubiera się stosownie do pogody • zna sposoby przeciwdziałania marznięciu – wkładanie kilku warstw odzieży, oddychanie przez nos, wykonywanie energicznych ruchów • umie zabezpieczyć się przed silnym słońcem i przegrzaniem (picie dużej ilości wody, stosowanie kremów z filtrem UV, zakładanie nakryć głowy i okularów przeciwsłonecznych) • zna zasady bezpiecznego zachowania się w czasie burzy (np. nie biega i nie chowa się pod drzewem) • wie, jakie niebezpieczeństwo stanowi silny porywisty wiatr 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że istnieją różne kosmetyki zabezpieczające przed niebezpiecznym działaniem warunków atmosferycznych (np. do ochrony przed mrozem stosuje się tłuste kremy, a przed silnym słońcem – kremy z filtrem UV)
OBSZAR 12. Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt		
Poznanie pór roku	<ul style="list-style-type: none"> – wiąże obchodzone święta i ważne wydarzenia z porą roku (np. święta Bożego Narodzenia są w zimie, a Dzień Matki – wiosną) <ul style="list-style-type: none"> • orientuje się, w jakim miesiącu obchodzi urodziny – wie, że pory roku mają wpływ na zachowanie się zwierząt i ludzi – dostrzega związek między rodzajem pogody i temperaturą powietrza a porą roku – zauważa i potrafi określić zmiany zachodzące w przyrodzie wraz ze zmieniającymi się porami roku: <p>Jesień</p> <ul style="list-style-type: none"> – potrafi wymienić charakterystyczne cechy jesieni <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega, że słońce pojawia się na niebie rzadko, często padają deszcze i wieje silny wiatr, występują mgły, na dworze coraz wcześniej robi się ciemno • określa różnice między wczesną a późną jesienią – wiąże zauważane zmiany wyglądu otoczenia z warunkami atmosferycznymi (np. po opadach deszczu tworzą się rozległe kałuże i błoto, wiatr strąca kolorowe liście z drzew) – rozpoznaje i nazywa barwy jesiennych liści – rozumie, dlaczego jesienią opadają liście z drzew, a drzewa iglaste są zielone przez cały rok – rozróżnia liście klonu, kasztanowca, dębu i jarzębiny oraz umie wskazać ich owoce – wie, że zwierzęta przygotowują się do zimy, robiąc zapasy, szukając miejsca na zimowy sen, zmieniając sierść – potrafi wymienić wybrane gatunki ptaków odlatujących z Polski przed zimą oraz przylatujących do naszego kraju na zimę – umie rozpoznać oraz zna nazwy warzyw i owoców zbieranych jesienią w ogrodach, na polach, w sadach <ul style="list-style-type: none"> • wie, jakie potrawy i przetwory można z nich zrobić – zna charakterystyczne kwiaty jesieni (np. astry, wrzosy) – opowiada o pracach wykonywanych jesienią w ogrodach, np. zbieranie warzyw, grabienie zwędłych roślin <p>Zima</p> <ul style="list-style-type: none"> – potrafi wymienić charakterystyczne cechy zimy <ul style="list-style-type: none"> • zauważa, że noce są bardzo długie, a dni – krótkie 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że cukier produkowany jest między innymi z buraków cukrowych – orientuje się, jakie potrawy można zrobić z warzyw (np. ziemniaków) – rozpoznaje i nazywa podstawowe rodzaje zbóż uprawianych w naszym kraju: pszenicę, żyto, owies <ul style="list-style-type: none"> • orientuje się, jakie prace polowe wykonywane są wiosną, a jakie – latem i jesienią • wie, w jaki sposób powstaje chleb – „od ziarenka do bochenka”

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Poznawanie pór roku</i>	<ul style="list-style-type: none"> • wiąże niską temperaturę z opadami śniegu, zamrażaniem powierzchni zbiorników wodnych i tworzeniem się kry – rozumie, jakie znaczenie ma pokrywa śnieżna dla roślin • wie, w jaki sposób ludzie zabezpieczają rośliny przed mrozem – pomaga zwierzętom przetrwać zimę <ul style="list-style-type: none"> • dokarmia ptaki i – jeśli istnieje taka możliwość – zwierzęta leśne • rozumie, że owoce zachowane na drzewach i krzewach stanowią pokarm dla ptaków – rozpoznaje na śniegu ślady ptaków i tropy zwierząt <p>Wiosna</p> <ul style="list-style-type: none"> – potrafi określić cechy wczesnej i późnej wiosny – dostrzega, że dni są coraz dłuższe i cieplejsze – rozumie, że topnienie śniegu i lodu jest spowodowane podnoszeniem się temperatury na skutek operowania promieni słonecznych – wie, jakie zmiany zachodzą w świecie roślin i zwierząt: zieleni się trawa, na drzewach pojawiają się pąki i liście, kwitną wiosenne kwiaty, zwierzęta i owady budzą się ze snu zimowego, ptaki zakładają gniazda <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i nazywa kwiaty zwiastujące wiosnę (zawilec, przebiśnieg, krokus, sasanka) – umie zasadzić cebulę, posiać nasiona, aby wyhodować roślinę <ul style="list-style-type: none"> • wie, jakie muszą być zachowane warunki dla ich wzrostu – wykonuje proste prace w ogródku przedszkolnym <ul style="list-style-type: none"> • grabi grządki • wysiewa nasiona kwiatów i warzyw • dba o zasadzone rośliny <p>Lato</p> <ul style="list-style-type: none"> – opisuje wygląd letniego krajobrazu – wie, że latem dni są bardzo długie, a noce – krótkie – dostrzega zmienną pogodę (częste deszcze, bardzo wysoka temperatura otoczenia) <ul style="list-style-type: none"> • rozumie, dlaczego letnia pogoda sprzyja bujnemu rozwojowi roślin – rozpoznaje letnie owoce ogrodowe: truskawki, maliny, porzeczki – potrafi nazwać owoce leśne: jagody, poziomki, jeżyny – umie rozpoznać wybrane środowiska przyrodnicze, np.: łąkę, pole <ul style="list-style-type: none"> • wie, jakie rośliny uprawiane są przez człowieka • orientuje się, jakie prace polowe wykonywane są latem 	
<i>Świat roślin</i>	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje i nazywa poznane środowiska przyrodnicze, np. las, park, łąkę, pole <ul style="list-style-type: none"> • potrafi wymienić ich charakterystyczne cechy – rozumie, że rośliny potrzebują do wzrostu światła, odpowiedniej temperatury i wilgotności podłoża – dostrzega związek między stadiami rozwoju rośliny a porą roku (np. na gałęziach drzew widoczne są zmiany: wczesną wiosną – pąki, potem liście i kwiaty, latem – owoce, jesienią – opadają liście) – nazywa części roślin kwiatowych, wyróżnia: korzeń, łodygę, liść, kwiat 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi założyć hodowlę roślin i zapisywać w formie obrazkowej kolejne etapy jej rozwoju – rozpoznaje i nazywa środowiska przyrodnicze niewystępujące w naszym kraju (np.: pustynia, las tropikalny) <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje wybrane rośliny egzotyczne (np. palma, kaktus) – wie, że niektóre rośliny, nazywane ziołami, mają właściwości lecznicze (np. rumianek i mięta)

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Świat roślin	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa części drzew: korzeń, pień, konar, liść, kwiat, owoc – wskazuje, które części rośliny są jadalne (np. owoc – pomidor; kwiat – kalafior, korzeń – marchewka) – zna etapy rozwoju niektórych roślin i zwierząt <ul style="list-style-type: none"> • umie wyodrębnić fazy rozwoju rośliny na podstawie założonej hodowli (np. fasoli) – wie, że rośliny są ważnym składnikiem pokarmu ludzi, zwierząt i ptaków 	
Świat zwierząt	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jakie warunki są potrzebne zwierzętom do prawidłowego rozwoju – przestrzeń życiowa, bezpieczeństwo, pokarm <ul style="list-style-type: none"> • potrafi uszeregować kolejne stadia rozwoju motyla • wie, jak przebiega rozwój ssaków – nazywa rośliny i zwierzęta żyjące w różnych środowiskach przyrodniczych (np. w lesie: dzik, sarna; nad stawem: żaba, jaszczurka; na polu: mysz, zając) – rozpoznaje i nazywa owady żyjące w naturalnym środowisku (np. osa, chrabąszcz) – zna sposoby przystosowania się zwierząt do ich naturalnego środowiska (np. tryb życia, sposób odżywiania się, ubarwienie) – rozumie, że obserwowane zachowania zwierząt mają związek ze zmieniającymi się porami roku <ul style="list-style-type: none"> • wie, że ptaki wiosną zakładają gniazda, wysiadują jaja i wychowują pisklęta • potrafi opowiedzieć, jak zwierzęta jesienią przygotowują się do zimy, np. szukają bezpiecznego schronienia i gromadzą zapasy – rozpoznaje niektóre zwierzęta i ptaki mieszkające na wolności na innych kontynentach (np. wielbłąd, pingwin) – potrafi opiekować się zwierzętami hodowanymi w domu, zna ich zwyczaje i zachowania 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jak wyglądały i jak się nazywały niektóre zwierzęta prehistoryczne – rozumie pojęcia <i>owady pożyteczne i szkodniki</i> <ul style="list-style-type: none"> • zna rolę, jaką pełnią w środowisku przyrodniczym mrówki, dżdżownice • rozumie, dlaczego korniki, stonki ziemniaczane uważa się za szkodniki – wie, dlaczego pszczoły są hodowane przez człowieka
Ochrona przyrody	<ul style="list-style-type: none"> – zauważa, że działalność człowieka może mieć negatywny wpływ na środowisko naturalne <ul style="list-style-type: none"> • wie, że powietrze zanieczyszczają spaliny samochodowe i dym wydobywający się z kominów • orientuje się, że ścieki odprowadzane z dużych zakładów przemysłowych i gospodarstw domowych oraz środki chemiczne służące do ochrony roślin mogą zanieczyszczać wody rzek i jezior – potrafi wymienić i rozumie działania podejmowane przez człowieka w celu ochrony przyrody: <ul style="list-style-type: none"> • wie, jakie znaczenie ma budowa oczyszczalni ścieków • rozumie, że filtry na kominach zapobiegają zanieczyszczeniu powietrza • rozpoznaje symbol recyklingu i wie, co on oznacza • wie, jak należy postępować z niewykorzystanymi lekarstwami, zużytymi bateriami i sprzętem elektrycznym • zna niektóre gatunki zwierząt i roślin będące pod ochroną i rozumie, dlaczego są chronione (np. żubr, niedźwiedź brunatny, przylaszczka, konwalia majowa) • rozumie sens akcji na rzecz ochrony środowiska (np. Dzień Ziemi) i bierze w nich udział – podejmuje świadome działania chroniące środowisko naturalne <ul style="list-style-type: none"> • wie, w jaki sposób należy oszczędzać wodę • umie segregować odpady według ich rodzaju 	<ul style="list-style-type: none"> – zna parki narodowe i pomniki przyrody znajdujące się w najbliższej okolicy – wie, jakie stosuje się sposoby oczyszczania wody: filtry oczyszczalnie ścieków – potrafi prostymi metodami sprawdzić czystość śniegu i powietrza – rozpoznaje i nazywa wybrane minerały, np. sól kamienną, węgiel, kredę <ul style="list-style-type: none"> • wie, jak się wydobywa sól i węgiel • zna zastosowanie poznanych minerałów

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Ochrona przyrody	<ul style="list-style-type: none"> • zna oznaczenia pojemników na surowce wtórne • wyłącza zbędne oświetlenie – rozumie, że życie ludzi, związane jest ze środowiskiem przyrodniczym • wyróżnia takie składniki środowiska naturalnego, jak gleba, powietrze, woda – przestrzega zasad właściwego zachowania się (np. w lesie, parku) • nie płoszy zwierząt i ptaków głośnym zachowaniem • wyrzuca do śmietnika lub zabiera ze sobą opakowania po jedzeniu i napojach 	
OBSZAR 13. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną		
Orientacja przestrzenna	<ul style="list-style-type: none"> – określa prawą i lewą stronę ciała – umie wymienić wszystkie części ciała <ul style="list-style-type: none"> • zauważa części pojedyncze i podwójne – ustala położenie przedmiotów w przestrzeni, stosując właściwe zwroty – posługuje się pojęciami dotyczącymi położenia przedmiotów w odniesieniu do własnego ciała: <i>na prawo, na lewo, naprzeciw</i> – pokazuje kierunki w odniesieniu do własnego ciała – umie poruszać się w przestrzeni zgodnie z poleceniem (np. <i>idź w prawo, w lewo</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi wskazać prawą i lewą stronę ciała osoby stojącej naprzeciw – podejmuje próby określania kierunku w stosunku do innego punktu odniesienia (np. innej osoby lub przedmiotu)
Liczenie	<ul style="list-style-type: none"> – umie liczyć minimum w zakresie 10, posługując się poprawnie liczebnikami głównymi – potrafi rozróżnić błędne liczenie od poprawnego – podaje poprawnie liczbę liczonych elementów <ul style="list-style-type: none"> • liczy, niezależnie od układu, wszystkie zgrupowane przedmioty • rozumie, że może rozpocząć liczenie w dowolnym miejscu i nie ma to wpływu na wynik liczenia • wie, że w liczeniu ostatni wypowiedziany liczebnik oznacza wynik – posługuje się prawidłowo liczebnikami porządkowymi w znanym sobie zakresie <ul style="list-style-type: none"> • umie określić miejsce przedmiotu w szeregu, a także miejsce poprzedniego i następnego obiektu – porównuje liczebność zbiorów, licząc i działając na konkretnych <ul style="list-style-type: none"> • stosuje poprawnie określenia: <i>więcej o, mniej o, tyle samo</i> • wie, że na równoliczność zbiorów nie mają wpływu wielkość i kształt liczonych elementów – porządkuje zbiory w ciągu rosnącym i malejącym – wykonuje działania dodawania i odejmowania, licząc konkretne przedmioty 	<ul style="list-style-type: none"> – zna cyfry oznaczające liczby – rozumie znaczenie podstawowych znaków matematycznych i potrafi przy ich użyciu porównać liczebność i zapisać proste działania matematyczne <ul style="list-style-type: none"> • rozwiązuje proste zadania z treścią, zapisując działania znakami matematycznymi • próbuje układać treść zadania do podanej formuły matematycznej, np. $4 + 2 = 6$
Figury geometryczne	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi rozpoznać i nazwać kształty figur geometrycznych płaskich i przestrzennych: koło, kwadrat, prostokąt, trójkąt, kulę, sześcian – zauważa podobieństwa i różnice między kształtami figur – umie odtworzyć kształt figur (np. rysuje, wycina z papieru, układa z patyczków, lepi z plasteliny) – dostrzega występowanie osi symetrii dzielącej przedmioty na dwie jednakowe części (np. składa papierowe płaskie figury geometryczne zgodnie z ich osią symetrii – koło, prostokąt, wielokąty foremne) – dostrzega symetrię występującą w naturze (np. płatki śniegu, skrzydła motyla) 	<ul style="list-style-type: none"> – tworzy mozaiki geometryczne z różnorodnych wielokątów

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Miara	<ul style="list-style-type: none"> – wie, w jaki sposób dokonuje się pomiaru długości <ul style="list-style-type: none"> • umie mierzyć, posługując się wspólną miarą, np.: klockiem, ołówkiem, kawałkiem sznurka • wykorzystuje zdobyte umiejętności w praktycznym działaniu – potrafi uporządkować przedmioty w ciągu rosnącym i malejącym ze względu na wskazany wymiar: długość, szerokość, wysokość – umie porównać ciężar przedmiotów – waży na wadze szalkowej za pomocą wspólnej miary, np. jednakowych drewnianych klocków <ul style="list-style-type: none"> • określa różnicę ciężaru ważonych przedmiotów: <i>cięższy od, lżejszy od, waży tyle samo</i> – wie, że ciężar przedmiotu zależy nie od jego wielkości, ale od materiału, z którego został on wykonany – rozumie, że woda i ciała sypkie przyjmują kształt naczyń, w których się znajdują – potrafi ustalić za pomocą wspólnej miary ilość płynów i ciał sypkich w naczyniach o różnej wielkości i o różnym kształcie – orientuje się, że ilość płynów lub ciał sypkich zawartych w naczyniach nie zależy od kształtu tych naczyń 	<ul style="list-style-type: none"> – wykorzystuje zdobyte umiejętności mierzenia wspólną miarą w praktycznym działaniu – potrafi dokonać pomiaru za pomocą linijki lub miary krawieckiej – zna nazwy jednostek miar, np. kilogram, litr, centymetr
Układy rytmiczne i następstwo czasu	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi naśladować ruchy według kolejności pokazanej przez nauczyciela, a następnie samodzielnie je powtarzać (np. podskok, przysiad, wyprost – podskok...) – zauważa regularność w układzie przedmiotów i umie kontynuować rytm, układając kolejne sekwencje, np. klocek czerwony, zielony, niebieski – klocek czerwony... – umie odwzorować zauważoną regularność w innej formie <ul style="list-style-type: none"> • potrafi ułożyć z klocków usłyszany rytm • wyklaskuje lub wystukuje narysowany rytm (np. I_II_II – I_II_II – I...) • pokazuje ruchem ułożony rytm (np. według ustalenia: krążek to podskok, szarfa to przysiad, woreczek to stanie na jednej nodze, krążek to...) • próbuje rysować lub układać rytm do wykonanych sekwencji ruchowych, np. podskok, krok w bok, przysiad – to □→○ – zna stałe naturalnie występujące następstwa czasu: dni i nocy, dni tygodnia i miesiący w roku, pór roku <ul style="list-style-type: none"> • kojarzy następstwo dnia i nocy ze wschodem i zachodem słońca – używa poprawnie nazw pór dnia: <i>rano, południe, wieczór</i> – rozumie i stosuje określenia następstwa czasu: <i>dzisiaj, wczoraj, jutro</i> – wymienia w kolejności nazwy dni tygodnia <ul style="list-style-type: none"> • wie, jaki dzień tygodnia jest dzisiaj, a jaki będzie jutro – zna nazwy pór roku i wymienia je w prawidłowej kolejności <ul style="list-style-type: none"> • wie, jaka pora poprzedza wskazaną porę roku i jak nazywa się ta, która po niej następuje – orientuje się, że rok składa się z 12 miesięcy następujących kolejno po sobie – nazywa bieżący miesiąc 	<ul style="list-style-type: none"> – zna kolejne nazwy miesięcy – rysuje lub tworzy rytmy z dostępnych przedmiotów według własnego pomysłu – potrafi odczytać pełną godzinę na zegarze tarczowym – potrafi powiedzieć, jaki dzień tygodnia był wczoraj

OBSZAR 14. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania		
Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Percepcja wzrokowa</i>	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi opowiedzieć, co dzieje się na obrazku <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega i określa cechy przedstawionych przedmiotów i postaci – umie odpowiedzieć na pytania o szczegóły obrazka, oglądanego przez chwilę – zgaduje, kojarząc fakty, o którym obrazku opowiadają nauczyciel lub inne dziecko – opowiada na podstawie oglądanych fragmentów, co może przedstawiać ilustracja – wskazuje co najmniej 6 szczegółów różniących 2 porównywane obrazki – zauważa, jakie zmiany nastąpiły we wcześniej oglądanym układzie elementów – potrafi połączyć przedmioty przedstawione na obrazku z ich konturowymi rysunkami – spostrzega takie same symbole i znaki graficzne – układa budowle z klocków według podanego wzoru – tworzy kompozycje z elementów mozaiki geometrycznej według własnego pomysłu lub odwzorowuje podany wzór – składa obrazek z wielu elementów różnego kształtu (np. obrazek pocięty na trójkąty lub inne dowolne kształty) – umie przerysować na kratkowanej kartce wzór złożony z figur geometrycznych – potrafi dorysować brakującą część rysunku według osi symetrii pionowej lub poziomej – rysuje odbicie lustrzane przedmiotu o prostych kształtach 	<ul style="list-style-type: none"> – układa puzzle z wielu elementów – potrafi dokończyć według własnego pomysłu rysunek, wykorzystując narysowaną na kartce nieregularną linię – rozpoznaje zapamiętane litery występujące osobno i w napisie
<i>Sprawność manualna i koordynacja wzrokowo-ruchowa</i>	<ul style="list-style-type: none"> – umie posługiwać się szablonami i dokładnie obrysować kształty – tworzy kompozycję z elementów wydzieranych z papieru – potrafi posługiwać się przyborami do rysowania <ul style="list-style-type: none"> • trzyma prawidłowo ołówek, kredkę, flamaster • dostosowuje nacisk do przyboru, z którego korzysta – umie pokolorować obrazek według podanego kodu – rysuje i układa wzory w układzie pasowym poziomym na ograniczonej powierzchni, zachowując prawidłowy kierunek od strony lewej do prawej <ul style="list-style-type: none"> • umie rysować szlaczki i wzory literopodobne według wzoru i własnego pomysłu w szerokiej liniaturze – mieści się między dwoma liniami, np. rysując drogę w labiryncie – wycina dowolne kształty i po zaznaczonej linii, sprawnie posługując się nożyczkami – rysuje wzory graficzne i kontury przedmiotów <ul style="list-style-type: none"> • potrafi precyzyjnie narysować po linii i wykropkowanym śladzie – odrysowuje kształty przez kalkę techniczną 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi wyciąć formy symetryczne ze złożonego na kilka części papieru – tworzy szlaczki i wzory literopodobne, rysując je w liniaturze
<i>Orientacja na kartce papieru</i>	<ul style="list-style-type: none"> – rozumie określenia oznaczające miejsce na kartce papieru <ul style="list-style-type: none"> • potrafi wskazać środek kartki, górny lewy i prawy róg, dolny lewy i prawy róg • umie narysować lub ułożyć elementy na kartce papieru we wskazanym miejscu – odwzorowuje na ograniczonej płaszczyźnie układ elementów z zachowaniem miejsca ich położenia – rysuje na kratkowanym papierze szlaczki i labirynty, zgodnie z podanym wzorem 	<ul style="list-style-type: none"> – rysuje na kratkowanym papierze według instrukcji nauczyciela bądź wzoru, rozpoczynając od zaznaczonego punktu

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
Percepcja słuchowa	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje i nazywa słyszane odgłosy i dźwięki <ul style="list-style-type: none"> • umie dopasować obrazki do usłyszanych odgłosów (np. pochodzące z dworca kolejowego, placu zabaw, wiejskiego podwórka) • precyzyjnie wskazuje kierunek, z którego dobiega dźwięk • wybiera spośród wielu przedmiotów 2, które wydają taki sam dźwięk • umie policzyć usłyszane dźwięki i odwzorowuje ich liczbę, rysując określone znaki, układając np. kasztany lub wykonując umówione ruchy, np. tupnięcia – wyodrębnia wyrazy w zdaniu i potrafi je policzyć <ul style="list-style-type: none"> • układa schemat zdania, np. z klocków • określa miejsce wyrazu w zdaniu: na początku, na końcu, w środku • porównuje długość zdań – dokonuje analizy i syntezy sylabowej wyrazów <ul style="list-style-type: none"> • wymienia kolejne sylaby w wyrazie • układa model sylabowy wyrazu • porównuje długość wyrazów, licząc sylaby • potrafi odgadnąć wyraz wypowiedziany sylabami – analizuje wyrazy proste fonetycznie, dzieląc na głoski <ul style="list-style-type: none"> • umie wyszukać przedmiot, którego nazwa rozpoczyna się lub kończy podaną głoską • wyodrębnia głoski w nagłosie, w wygłosie lub w środku wyrazu • potrafi głoskować wyrazy – rozwiązuje zagadki sylabowe, np. wymyśla wyrazy rozpoczynające się wskazaną sylabą, wskazuje przedmiot, którego nazwa zawiera określoną liczbę sylab – wskazuje wyrazy różniące się jedną głoską, np. <i>nos – kos, młotek – płotek</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – dokonuje swobodnie analizy i syntezy wyrazów – rozwiązuje rebusy sylabowo-obrazkowe i literowo-obrazkowe
Zainteresowanie książką	<ul style="list-style-type: none"> – jest zainteresowane słuchaniem dłuższych opowiadań i wierszy <ul style="list-style-type: none"> • wypowiada się na temat wysłuchanego utworu (np. czy był ciekawy, jak mu się podobał, czy dowiedziało się czegoś nowego) • identyfikuje się z bohaterami literackimi • potrafi określić myśl przewodnią opowiadania i morał w bajkach – rozpoznaje i nazywa różne rodzaje książek: albumy, słowniki, encyklopedie, książki kucharskie <ul style="list-style-type: none"> • orientuje się, że w książkach można odszukać informacje na różne tematy – wie, w jaki sposób powstaje książka <ul style="list-style-type: none"> • potrafi nazwać osoby, które są zaangażowane w powstanie książki, i określa, na czym polega ich praca (np. pisarz lub poeta, ilustrator, redaktor, drukarz) – dba o książki i potrafi obchodzić się z nimi tak, aby nie uległy one zniszczeniu 	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje własne książeczki, rysując kolejne sceny znanego opowiadania lub znanej bajki albo wymyślone przez siebie historie – wie, w jaki sposób wytwarza się papier – zna historię powstania książek: przekazywanie podań z pokolenia na pokolenie, wykuwanie informacji w skale, przepisywanie ręczne, drukowanie za pomocą matrycy – czyta podpisy pod obrazkami, zdania i krótkie teksty w powiązaniu z obrazkiem – układa zdania do treści ilustracji z rozsypanki wyrazowej – potrafi rozwiązywać krzyżówki wyrazowo-obrazkowe
Rozumienie symboli	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi odszukać swoją wizytówkę z imieniem i nazwiskiem – odczytuje globalnie wyrazy znane w powiązaniu z przedmiotem lub przedstawiającym go obrazkiem – rozpoznaje napisy znajdujące się w okolicy i rozumie ich znaczenie (np. „apteka”, „poczta”, różne nazwy sklepów) – wie, że informacje mogą być przekazane w formie znaku graficznego albo rysunku 	<ul style="list-style-type: none"> – koduje informacje w formie symbolicznego zapisu, np. wymyśla symbole oznaczające codzienne czynności – układa samodzielnie rozbudowane gry planszowe, zapisując w formie symbolu rysunkowego wymyślone przygody

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Rozumienie symboli</i>	<ul style="list-style-type: none"> • orientuje się, że przekreślony obrazek oznacza zakaz (np. przekreślony rysunek psa informuje, że nie wolno wchodzić z psami) • odczytuje globalnie napisy umieszczone w sali przedszkolnej, oznaczające nazwy kącików i zabawek (np.: <i>dom lalek, klocki, sklep, kącik książki, kącik przyrody, gry</i>) • potrafi uczestniczyć w zabawach opartych na znakach graficznych (np. w grach tropiących „poszukiwanie skarbu” itp.) <p>– wymyśla i rysuje symbole, układając gry planszowe</p>	
OBSZAR 15. Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne		
<i>Rodzina</i>	<ul style="list-style-type: none"> – zna imiona i nazwiska członków rodziny • nazywa członków rodziny i określa relacje między nimi, np. ciocia jest siostrą mojej mamy • potrafi ułożyć drzewo genealogiczne swojej rodziny počawszy od dziadków – opisuje, jakie role pełnią członkowie rodziny w jego domu – umie opowiedzieć, na czym polega praca zawodowa rodziców – podejmuje ustalone prace domowe (np. podlewa kwiatki, porządkuje swoje rzeczy) – identyfikuje się ze swoją rodziną i okazuje więź emocjonalną z najbliższymi • wie, jakie uroczystości obchodzone są w jego rodzinie • wykonuje upominki dla członków rodziny z okazji ich święta (np. imieniny, urodziny) • zna tradycje rodzinne związane z obchodzeniem różnych świąt, np. z okazji Dnia Dziecka cała rodzina idzie na lody – łączy symbole i potrawy z różnymi świętami (np. dzielenie się opłatkiem w Boże Narodzenie) • potrafi śpiewać popularne kolędy – pomaga w przygotowaniach do świąt (np. maluje pi-sanki, wykonuje karty świąteczne) 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi opowiedzieć o historii swojej rodziny – wykonuje album rodziny, wklejając podpisy z imionami pod fotografiami
<i>Region</i>	<ul style="list-style-type: none"> – zna miejscowość, w której mieszka • wskazuje herb miasta i regionu • potrafi wymienić najważniejsze miejsca lub obiekty z najbliższej okolicy (np. pomniki, muzea, zabytki architektury) • umie wskazać obiekty użyteczności publicznej położone blisko miejsca zamieszkania (np.: poczta, komi-sariat policji, przychodnia lekarska, szpital, apteka, straż pożarna, szkoła, dom kultury) • wie, jakie role społeczne pełnią ważne osoby (np. policjant, strażak) – potrafi wskazać na mapie Polski miejscowość, w której mieszka – wie, jak nazywa się region, w którym mieszka • wie jak wygląda krajobraz najbliższej okolicy • zna legendy związane z regionem • umie wymienić najważniejsze zabytki regionu • rozpoznaje tradycyjne stroje ludowe • rozumie wypowiedzi w gwarze regionu, z którego pochodzi – zauważa odmienność w architekturze (np. zabytkowe budowle, stare i nowe budownictwo) 	

Zakres	Poziom umiejętności i wiadomości dziecka najstarszego	Rozszerzenie dla dziecka zdolnego
<i>Polska kraj ojczysty</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że jego ojczyzną jest Polska i że jest Polakiem albo Polką – zna legendę, która opowiada o powstaniu państwa polskiego – wie, jak wyglądają symbole narodowe – godło, flaga, rozumie ich znaczenie i odnosi się do nich z szacunkiem – zna hymn narodowy <ul style="list-style-type: none"> • orientuje się, w jakich okolicznościach śpiewany jest hymn • wie, jaką postawę należy przyjąć przy słuchaniu hymnu – umie wskazać na mapie stolicę – Warszawę i rzekę – Wisłę – potrafi wymienić najważniejsze miejsca i zabytki Warszawy – umie rozpoznać i nazwać krajobraz nizinny, nadmorski, górski – wie, że w różnych regionach Polski są odmienne tradycje, język, stroje <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje stroje ludowe – krakowski i góralski • potrafi rozpoznać regionalne przyspiewki ludowe • wykorzystuje w zabawach wyliczanki ludowe • zna popularne obrzędy i święta ludowe (np. dożynki, chodzenie po kołędzie, tłusty czwartek, śmigus-dyngus) – zna i rozumie popularne przysłowia polskie – umie wymienić kilkoro sławnych Polaków i orientuje się, kim byli np. Mikołaj Kopernik, Jan Paweł II, Fryderyk Chopin 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jakimi kolorami zaznaczone są na mapie góry, niziny, rzeki, jeziora i morze – umie na mapie Polski wskazać góry z najwyższym pasmem – Tatry, a także Morze Bałtyckie – umie pokazać na mapie Polski największe miasta leżące nad Wisłą: Kraków, Warszawę, Toruń, Gdańsk
<i>Europa</i>	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że Polska jest jednym z krajów europejskich i należy do Unii Europejskiej – umie pokazać Polskę na mapie Europy – rozpoznaje symbole Unii Europejskiej: hymn, flagę, Syriusza (maskotkę) – wie, że państwa mają określone terytorium wyznaczone granicami – potrafi podać nazwy wybranych państw europejskich i powiedzieć, z czego one słyną (np. w Danii produkuje się klocki Lego, symbolem Francji jest wieża Eiffla) – rozumie, że ludzie niezależnie od kraju, z którego pochodzą, koloru skóry i płci mają takie same prawa 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jak wygląda mapa świata i globus <ul style="list-style-type: none"> • potrafi odszukać kontynent europejski • zna nazwy kontynentów i potrafi rozpoznać ich kształt • wskazuje na mapie wybrane kraje europejskie i rozpoznaje ich flagi • wie, z jakimi państwami graniczy Polska – umie się przywitać i przedstawić w wybranym języku obcym

PRACA Z PROGRAMEM

Organizacja i planowanie pracy

Przystępując do pracy z dziećmi ważne jest, by nauczyciel dokładnie zapoznał się z zakresem treści zawartych w programie, odpowiadających grupie, w której będzie je realizował.

Następnie powinien przemyśleć organizację środowiska wychowawczo-dydaktycznego, żeby dostosować wystrój sali, kąciki tematyczne, pomoce dydaktyczne do planowanego kierunku działań. Wypełnienie zadań edukacji przedszkolnej wymaga także od nauczyciela wiedzy o tym, jakie umiejętności powinno posiadać dziecko kończące przedszkole, jak również znajomość *Podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej (klasy I–III)*.

Aby dostosować zabawy, zajęcia dydaktyczne, zadania i ćwiczenia do potrzeb i zainteresowań dzieci, nauczyciel musi dobrze poznać swoich wychowanków, co nastąpi w czasie prowadzonych obserwacji pedagogicznych. Po rozpoznaniu umiejętności będzie on mógł podczas przekazywania i utrwalania treści odwoływać się do ich przeżyć i doświadczeń, posiadanych sprawności i wiadomości. Tworząc serdeczną i przyjacielską atmosferę towarzyszącą wspólnym działaniom, zachęci wychowanków do aktywnego udziału w życiu grupy. Świadomość dzieci, że są lubiane i akceptowane, a w środowisku przedszkolnym czują się bezpiecznie, ułatwi kształtowanie pozytywnego nastawienia ich do kolegów oraz do najbliższego otoczenia.

Żeby zaplanować pracę i zrealizować wytyczone sobie cele wychowawczo-dydaktyczne, nauczyciel określa temat, na podbudowie którego wprowadzi treści programowe z wykorzystaniem różnych metod, środków dydaktycznych i form aktywności. Przystawanie przez dzieci nowych zagadnień odbywa się najsukuteczniej przez pokazywanie i uświadamianie tego, co jest im najbliższe, co mogą one poznać zmysłami, przeżyć, doświadczyć. Dlatego też zrozumieniu omawianych zagadnień sprzyjają zarówno organizowanie wycieczek, umożliwiających poznawanie zmysłowe i obserwowanie, jak i omawianie utworów literackich oddziałujących na wyobraźnię, organizowanie działalności plastycznej pozwalającej na wyrażenie przeżyć oraz prowadzenie zabaw tematycznych wykorzystujących zdobytą wiedzę w działaniu. Następnie utrwalamy wiadomości i doskonalimy umiejętności w zabawach dydaktycznych, omawiając historyjki obrazkowe – możemy tu korzystać z licznych sposobów wspierających rozwój dzieci. Najtrudniejsze zajęcia oparte na rozmowie, wymagające pewnej wiedzy od dziecka jako rozmówcy, aby mogło ono podjąć dialog, organizujemy, żeby podsumować realizowane treści.

Pomocne w realizacji treści programowych jest opracowanie miesięcznego planu pracy przez nauczyciela. W tym planie powinny się znaleźć:

- określenie tematyki (młodsze dzieci: 2–3 tematy miesięcznie, starsze dzieci: 1 temat tygodniowo)
- treści programowe (dotyczy to głównie młodych nauczycieli)
- sposoby realizacji
- przewidywane osiągnięcia dzieci
- planowane zabawy ruchowe (starsze dzieci – również ćwiczenia poranne) i ćwiczenia gimnastyczne (młodsze dzieci – rozbudowane zabawy ruchowe)
- literatura
- zakres edukacji matematycznej.

Miesięczne plany pracy wychowawczo-dydaktycznej obejmują cały dzień pobytu dzieci w przedszkolu, a nie tylko obowiązkowe zajęcia prowadzone z całą grupą. Do wszechstronnego rozwoju dzieci wykorzystujemy wszystkie sprzyjające sytuacje, dzięki czemu nasze oddziaływania będą przebiegały naturalnie, a przy tym pomogą w odniesieniu sukcesu zarówno nauczycielowi, jak i wychowankom. Przykładowe plany pracy zawarto w załącznikach:

Załącznik nr 1 – Plan pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi młodszymi,

Załącznik nr 2 – Plan pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi starszymi.

Nauczyciel w podejmowanych działaniach w ciągu dnia powinien stosować się do zalecanego w podstawie programowej gospodarowania czasem pobytu dziecka w przedszkolu. Podstawa programowa wskazuje, jak długo dziecko może uczestniczyć w zajęciach programowych organizowanych przez nauczyciela, a ile czasu należy przeznaczyć na swobodną zabawę w sali i w ogrodzie oraz na pozostałe czynności: organizacyjne, porządkowe i samoobsługowe. Zajęcia dydaktyczne nie powinny przekraczać 1/5 dziennego czasu pobytu dziecka w przedszkolu. Nie ogranicza to jednak pracy nauczyciela, gdyż w ciągu całego dnia czuwa on nad kształtowaniem społecznych zachowań dzieci, okazjonalnie zwraca uwagę na prawidłowe wykonywanie czynności higienicznych i dba o to, aby z czasem stały się one nawykami, wspiera dzieci w rozwiązywaniu konfliktów, uczy zgodnej zabawy. Rozwija postawy dzieci w naturalnych sytuacjach, pomaga w praktycznym wykorzystaniu zdobytej wiedzy oraz umiejętności i w ten sposób realizuje wiele celów zawartych w programie.

Wspieranie rozwoju dzieci w dużym stopniu zależy od tworzenia odpowiednich warunków, dostarczaniu interesujących materiałów i rekwizytów do zabawy, które pobudzają ciekawość wychowanków i wyzwalają ich aktywność.

Sposoby realizacji

W zależności od treści wychowania i nauczania, które nauczyciel będzie zamierzał wprowadzić, powinien on dokonać wyboru metod jego zdaniem najciekawszych i najskuteczniejszych w wyrabianiu w dzieciach określonych nawyków, przyzwyczajzeń, a także w nabywaniu doświadczeń i wiedzy. Każdą z metod można stosować na różne sposoby: wykorzystywać w nich literaturę, zabawy dydaktyczne czy badawcze, przygotowywać inscenizację, organizować spacer i wycieczki.

Wśród sposobów rozróżnimy te, które będą wykorzystane do zapoznania dzieci z nowymi treściami poprzez oddziaływanie na ich wyobraźnię, zmysły, pobudzanie procesów poznawczych, i te, które posłużą utrwaleniu zdobytych wiadomości i umiejętności. W edukacji ważne jest również odpowiednie zorganizowanie otoczenia sprzyjającego realizacji zaplanowanych celów, pobudzającego aktywność dzieci w samodzielnym poszukiwaniu i umożliwiającego działanie zgodne z ich indywidualnymi zainteresowaniami (np. kącik książki, kącik przyrody, kącik badawczy czy konstrukcyjny). Program przedstawia sposoby, które będą pomagały nauczycielowi w świadomym oddziaływaniu na wychowanków. Każdy z nich ma inne walory i możliwości wykorzystania w pracy z dziećmi.

Zabawy indywidualne

- pozwalają na podejmowanie działania zgodnie z zainteresowaniami;
- pomagają w odkrywaniu własnych możliwości i dokonywaniu ich oceny w porównaniu z innymi dziećmi;
- rozwijają wyobraźnię i fantazję;
- uczą zgodnego współdziałania;
- wdrażają do przestrzegania zasad ustalonych z uczestnikami zabawy;
- umożliwiają praktyczne wykorzystanie zdobytych umiejętności i doświadczeń.

Zabawy tematyczne

- pozwalają na odtwarzanie ról społecznych i wcielanie się w role dorosłych;
- wzmacniają pozytywne zachowania;
- utrwalają wiedzę na temat poznanych zawodów, miejsc i instytucji, a także zajęć wykonywanych przez różnych ludzi;
- sprzyjają wyrażaniu emocji i pozwalają na rozładowanie napięcia emocjonalnego;
- mobilizują do postępowania zgodnie z poznаныmi normami społecznymi i zasadami moralnymi.

Zabawy prowadzone metodą pedagogiki zabawy

- oddziałują na sferę emocjonalną dziecka, przy tym dostarczają pozytywnych przeżyć;
- wyzwalają pozytywne uczucia w stosunku do otoczenia i samego siebie;
- wzmacniają poczucie zarówno przynależności do grupy, jak i akceptacji i bezpieczeństwa;
- pobudzają do samodzielnej aktywności.

Zabawy manipulacyjne

- doskonalą sprawność manualną;
- umożliwiają poznawanie cech przedmiotów, takich jak kształt, wielkość, faktura powierzchni;
- rozwijają wyobraźnię;
- uczą dokładności;
- kształtują logiczne myślenie;
- przyzwyczajają do dłuższego skupiania uwagi na wykonywanej czynności.

Zabawy badawcze (eksperymenty, obserwacje, doświadczenia)

- doskonalą procesy poznawcze;
- rozbudzają ciekawość i aktywność poznawczą;
- kształtują umiejętność celowej obserwacji i wyciągania wniosków z przeprowadzonych doświadczeń;
- umożliwiają bezpośrednie działania w celu poznawania i porównywania właściwości przedmiotów oraz ich cech jakościowych i ilościowych;
- sprzyjają poznawaniu świata społecznego, technicznego i przyrodniczego wszystkimi zmysłami;

- wywołują pozytywne emocje towarzyszące samodzielnemu dokonywaniu odkryć;
- rozwijają logiczne myślenie podczas wyciągania wniosków z przeprowadzonych obserwacji i ustalania związków przyczynowo-skutkowych;
- pomagają zauważyć i zrozumieć określone zjawiska, np. zjawisko odbicia lustrzanego, powstawania cienia, topnienia śniegu, parowania wody.

Zabawy konstrukcyjne

- uczą konstruowania z różnorodnego materiału i zauważania charakterystycznych jego cech, np. budowanie z piasku, ze śniegu, z klocków, składanie z papieru;
- rozwijają wyobraźnię przestrzenną;
- umożliwiają nabywanie doświadczeń i zauważanie skutków wykonywanych czynności;
- uświadamiają, które zmiany są odwracalne, a które pozostają trwałe;
- zachęcają do projektowania i planowania działania oraz poszukiwania sposobów do rozwiązania danego problemu;
- kształtują postawy twórcze;
- przygotowują do życia społecznego poprzez rozwijanie umiejętności współdziałania.

Zabawy ruchowe i ćwiczenia gimnastyczne

- rozwijają sprawność ogólnoruchową;
- ćwiczą zręczność;
- doskonalą koordynację wzrokowo-ruchową;
- utrwalają orientację w schemacie ciała;
- wyrabiają orientację przestrzenną;
- wdrażają do uważnego słuchania i wykonywania poleceń;
- kształtują prawidłową sylwetkę i zapobiegają wadom postawy.

Zabawy i gry sportowe organizowane na powietrzu

- mobilizują do podejmowania wysiłku;
- uczą współzawodnictwa;
- kształtują takie cechy charakteru, jak ambicja, wytrwałość, odwaga;
- hartują organizm;
- ćwiczą szybkość reakcji;
- doskonalą koordynację ruchów.

Gry dydaktyczne w tym stolikowe gry zręcznościowe i loteryjki

- uczą przestrzegania ustalonych zasad i obowiązujących reguł;
- wyrabiają odporność emocjonalną dzieci;
- rozwijają wyobraźnię;
- mobilizują do podejmowania wysiłku umysłowego;
- doskonalą umiejętności liczenia, szeregowania, klasyfikowania;
- zapoznają ze znaczeniem symboli;
- uczą rozumienia i odczytywania wybranych treści zapisanych w formie symboli;
- doskonalą spostrzegawczość wzrokową;
- ćwiczą koordynację wzrokowo-ruchową.

Zabawy dydaktyczne

- porządkują i utrwalają wiadomości o środowiskach: społecznym, przyrodniczym i technicznym;
- rozwijają czynności umysłowe potrzebne do tworzenia pojęć;
- umożliwiają zastosowanie zdobytej wiedzy w praktycznym działaniu;
- uczą wyodrębniania cech przedmiotów, ich porównywania i grupowania;
- sprzyjają budowaniu wypowiedzi z logicznym zastosowaniem nowo poznanych słów;
- pozwalają na wyrażanie myśli, opinii i sądów.

Zagadki

- uczą logicznego myślenia i kojarzenia;
- doskonalą operacje umysłowe, takie jak przypominanie, porównywanie oraz dopasowywanie;
- rozwijają pamięć, uwagę, wyobraźnię, spostrzegawczość;

- ułatwiają podejmowanie prób abstrahowania i uogólniania;
- pozwalają na utrwalenie zdobytej wiedzy: nazw oraz cech przedmiotów, osób i czynności.

Wyliczanki i rymowanki

- utrwalają kolejność poznanych czynności;
- sprzyjają kształtowaniu prawidłowych nawyków;
- pozwalają na ustalenie regularnych rytmów i powtarzających się sekwencji, np. poprzez naukę kolejności dni tygodnia, liczb, pór roku itp.

Prowadzenie ćwiczeń doskonalących umiejętności dzieci

Ćwiczenia ortofoniczne

- służą usprawnianiu narządów mowy i utrwalaniu prawidłowej artykulacji;
- uczą różnicowania faz oddechowych w trakcie mówienia i odpowiedniego regulowania oddechu: przy wdechu i wydechu;
- wpływają na usprawnianie aparatu oddechowego, zwiększenie pojemności płuc;
- służą usprawnianiu pracy języka, warg, podniebienia miękkiego i żuchwy;
- sprzyjają opanowaniu umiejętności kierowania ruchami narządów artykulacyjnych;
- usprawniają koordynację ruchową w obrębie aparatu artykulacyjnego;
- utrwalają poprawne wypowiedanie głosek;
- kształtują umiejętność różnicowania głosek: zarówno w izolacji, jak i w sylabach.

Ćwiczenia gramatyczne

- umożliwiają naukę prawidłowego stosowania form fleksyjnych;
- wzbogacają mowę o wyrażenia określające stosunki między przedmiotami, czynnościami, cechami poprzez prawidłowe używanie przyimków, spójników, zaimków oraz przysłówków (dla określenia sposobu, miejsca i czasu);
- wywołują mimowolne naśladownictwo sposobu wypowiedania się.

Ćwiczenia grafomotoryczne

- doskonalą koordynację wzrokowo-ruchową i sprawność manualną;
- pomagają dostrzec regularności występujące w różnych układach;
- są okazją do wyróżniania i odwzorowywania rytmów;
- uczą rozpoznawania osi symetrii;
- pomagają zauważyć i zrozumieć zjawisko lustrzanego odbicia przedmiotów;
- sprzyjają nabywaniu umiejętności orientacji na kartce papieru: góra – dół, górny róg z lewej strony kartki itp.

Słowniki obrazkowo-wyrazowe

- służą utrwaleniu zapisu graficznego wybranych treści;
- ćwiczą spostrzegawczość wzrokową i pamięć;
- rozwijają zainteresowanie nauką czytania i pisania;
- motywują do podejmowania wysiłku, ponieważ dostarczają satysfakcji z posiadanych umiejętności.

Spacery i wycieczki

- rozwijają percepcję i wzbogacają doznania estetyczne;
- uwrażliwiają na piękno krajobrazu ziemi ojczystej;
- umożliwiają prowadzenie obserwacji przyrodniczych, zauważanie różnorodnych form życia, bogactwa kolorów, dźwięków i zapachów;
- ukazują znaczenie przyrody w życiu człowieka i negatywne skutki niewłaściwego obcowania ludzi z przyrodą, np. zaśmiecanie środowiska;
- sprzyjają obserwacji wszystkimi zmysłami wpływu warunków atmosferycznych na wygląd otoczenia (np. wysychanie ziemi pod wpływem słońca, powstawanie kałuży po deszczu, kołysanie się drzew na wietrze);
- rozbudzają emocjonalny stosunek do przyrody poprzez ukazanie jej znaczenia dla świata ludzi, zwierząt i roślin;
- umożliwiają zrozumienie konieczności przestrzegania umów;
- utrwalają znajomość obowiązujących zasad bezpieczeństwa na drodze i stwarzają okazję do bezpośredniej obserwacji, np. ruchu ulicznego i sposobów poruszania się pieszych po wyznaczonych miejscach;
- wdrażają do zachowania ostrożności wobec zwierząt i ptaków żyjących na wolności;
- są okazją do przypominania o zakazie dotykania i jedzenia nieznanych roślin;
- umożliwiają poznanie najbliższego otoczenia (np. park, instytucje użyteczności publicznej, miejsca pamięci narodowej i zabytki);

- pozwalają w naturalnych sytuacjach zwrócić uwagę dzieci na architekturę otoczenia – niska lub wysoka zabudowa, oryginalne budowle, rzeźby i pomniki;
- zapoznają ze sposobami oznakowań (nazwy ulic, tabliczki instytucji), napisów (nazwy sklepów) i znaków (znaki drogowe);
- zaznajamiają z historią i tradycjami miejscowości i regionu;
- wyzwalają aktywność poznawczą poprzez zadawanie pytań i wymianę spostrzeżeń.

Literatura

Opowiadania i wiersze

- stanowią przykład bogactwa i piękna języka ojczystego;
- wzbogacają słownictwo;
- dostarczają doznań emocjonalnych;
- umacniają przywiązanie do kraju rodzinnego;
- stwarzają okazję do poznawania różnych sytuacji z życia społecznego, do formułowania ocen i do wyciągania wniosków;
- przedstawiają prawidłowe, społecznie akceptowane wzory postępowania i zasady moralne;
- wyjaśniają i kształtują postawy społeczno-moralne;
- umożliwiają dokonywanie oceny postępowania bohaterów;
- umożliwiają identyfikowanie się z postaciami stanowiącymi wzór do naśladowania;
- rozwijają wyobraźnię i pamięć;
- poszerzają i utrwalają wiadomości o otaczającym świecie;
- pobudzają do przewidywania tego, co może się zdarzyć;
- pozwalają budować wypowiedzi na temat usłyszanych przygód ze wskazaniem przyczyn i skutków występujących zdarzeń.

Baśnie i legendy

- zapoznają dzieci z historią i tradycjami ojczyzny;
- przekazują duchowe wartości kultury narodowej;
- wzbogacają kulturę językową;
- przybliżają zwyczaje ludowe;
- uczą rozróżniania dobra od zła.

Publikacje popularnonaukowe

- przekazują informacje niedostępne w bezpośredniej obserwacji;
- pokazują zwierzęta, rośliny, zabytki kultury, wytwory sztuki zgodnie z rzeczywistością;
- umożliwiają poznanie najciekawszych miejsc regionów, w których mieszkają, oraz typowych krajobrazów i sztuki ludowej Polski.

Teatrzyki – przedstawienia teatralne

- uczą właściwego zachowania w czasie przedstawień;
- dostarczają doznań emocjonalnych, rozwijają wyobraźnię;
- przekazują wzorce postępowania;
- umożliwiają identyfikowanie się z postaciami stanowiącymi wzór do naśladowania;
- dostarczają wzorców pięknego języka literackiego i pozytywnych wrażeń z kontaktu z nim;
- stwarzają okazje do dzielenia się przeżyciami;
- stanowią inspirację do zabaw tematycznych;
- sprzyjają poznawaniu własnych możliwości w interpretowaniu treści utworu;
- pozwalają odczuwać zadowolenie z występu i osiągnięcie sukcesu.

Inscenizacje

- sprzyjają swobodnemu odtwarzaniu treści, poznawaniu własnych możliwości interpretacyjnych poprzez stosowanie pauz, modulowanie głosu;
- kształtują umiejętność analizowania treści, wyodrębniania poszczególnych scen, oceniania postępowania bohaterów;
- rozwijają koncentrację uwagi, pamięć i wyobraźnię;
- wzbogacają słownictwo;
- budują poczucie pewności siebie i wiary we własne możliwości;
- uczą współdziałania w grupie, podporządkowania się ustalonym regułom;
- dostarczają tematów i są inspiracją do podejmowania samodzielnej zabawy.

Scenki dramowe, pantomima

- pozwalają na przedstawianie określonych sytuacji i na wyrażanie różnych emocji;
- stwarzają okazję do posługiwania się mową ciała: ruchem, gestem, mimiką;
- wyzwalają swobodną improwizację;
- umożliwiają wykorzystanie umiejętności psychoruchowych dzieci.

Uroczystości przedszkolne

- są okazją do zaprezentowania takich umiejętności, jak recytacja wierszy, śpiewanie piosenek, tańczenie;
- uczą planowania i współdziałania w zespole (np.: przygotowanie dekoracji, rekwizytów, zaproszeń);
- zacieśniają więzi rodzinne;
- pozwalają na osiągnięcie osobistego sukcesu.

Nauka piosenek

- ćwiczy słuch i pamięć muzyczną poprzez zapamiętywanie melodii;
- rozwija aparat głosowy;
- uczy regulowania oddechu;
- wdraża do dbałości o wyrazistość i poprawność artykulacyjną śpiewanego tekstu;
- sprzyja rozwojowi prawidłowej wymowy;
- kształtuje muzykalność i rytmiczność;
- uczy prawidłowej intonacji;
- doskonali umiejętność wyodrębniania części piosenek, a także zauważania powtórzeń, podobieństw i kontrastów;
- poszerza zasób wiadomości o świecie.

Nauka tańca

- rozwija ogólną sprawność ruchową;
- ćwiczy pamięć muzyczno-ruchową poprzez zapamiętywanie figur i układów tanecznych;
- sprzyja rozwijaniu orientacji przestrzennej;
- doskonali rytmiczność;
- wpływa na płynność ruchów i swobodę poruszania się;
- wyrabia umiejętność koncentracji i uwagi;
- kształci refleks;
- pobudza aktywność.

Opowieści muzyczne

- doskonali umiejętność korzystania z instrumentów muzycznych i przyborów akustycznych
- rozwijają pomysłowość i twórczą postawę dzieci;
- wpływają na usprawnianie ruchowe;
- kształtują świadomość własnego ciała.

Słuchanie utworów muzycznych

- rozwija muzykalność, zdolności estetycznego i emocjonalnego przeżywania muzyki;
- przygotowuje do odbioru muzyki;
- ukierunkowuje zainteresowania muzyczne i przyzwyczaja do obcowania ze sztuką;
- uczy rozpoznawania instrumentów;
- kształci umiejętność określania nastroju utworów;
- pozwala na zauważanie zmian dynamiki i tempa w utworze muzycznym oraz wyodrębnianie powtarzających się w nim fragmentów;
- pobudza uwagę słuchową.

Zabawy ruchowo-muzyczne

- rozwijają ekspresję ruchowo-muzyczną;
- uczą podporządkowania ruchu muzyce;
- wywołują ekspresję i rozwijają inwencję twórczą poprzez powiązanie ruchu z muzyką, grą na instrumentach i śpiewaniem piosenek;
- wyrabiają umiejętność odtwarzania rytmu za pomocą prostych elementów ruchu: podskoków, klaskania, tupania;
- zapewniają swobodę w poruszaniu się w rytmie muzyki;

- poprawiają krążenie, dotleniają organizm;
- wyrabiają zdolność koncentracji uwagi;
- kształcą szybką orientację i refleks.

Gra na instrumentach

- rozwija wyobraźnię muzyczną i inwencję twórczą;
- pozwala na poznanie brzmienia instrumentów;
- wyrabia umiejętność grania na instrumentach perkusyjnych;
- uczy sposobu wygrywania dźwięków i ich różnicowania;
- kształtuje umiejętność skupiania uwagi na wykonywanym ćwiczeniu.

Wykonywanie prac plastycznych

- wyzwala swobodną ekspresję twórczą;
- rozwija wyobraźnię;
- pozwala na poznanie indywidualnych możliwości;
- uczy stosowania nowych technik plastycznych i wykorzystywania ich w swobodnej działalności twórczej;
- utrwała znajomość kolorów i różnorodnych form kompozycyjnych;
- stanowi okazję do wypowiedzi na temat wykonanych prac i wyrażania odczuć z nimi związanych;
- sprzyja utrwaleniu zdobytych wiadomości poprzez wyrażenie myśli, przeżyć, uczuć i zdobytych doświadczeń;
- umożliwia utrwalenie, uporządkowanie i przedstawienie za pomocą artystycznych środków wyrazu posiadanej wiedzy.

Prace zespołowe

- uczą współpracy i współdziałania w planowaniu i realizowaniu wspólnie wytyczonego celu;
- przyzwyczajają do podporządkowania się innym i wykonywania przydzielonych zadań;
- kształtują takie cechy osobowości, jak zdyscyplinowanie i poczucie odpowiedzialności za wspólną pracę;
- wyrabiają umiejętność panowania nad emocjami.

Historyjki obrazkowe

- pozwalają na odkrywanie zależności występujących między obrazkami;
- uczą zauważania związków przyczynowo-skutkowych w przedstawionej sytuacji oraz logicznego kojarzenia faktów;
- rozwijają wyobraźnię i pobudzają do myślenia;
- wyrabiają umiejętność dokonywania oceny zdarzenia pod kątem bezpieczeństwa i przewidywania konsekwencji określonych zachowań;
- przyzwyczajają do jasnego formułowania wypowiedzi;
- zachęcają do wypowiadania się na określony temat.

Praca z obrazkiem

- wyrabia umiejętność skupiania uwagi i doskonali spostrzegawczość wzrokową;
- umożliwia odnoszenie się do posiadanej wiedzy i doświadczeń;
- wdraża do stosowania prawidłowych konstrukcji składniowych w budowanych wypowiedziach;
- uczy tworzenia dłuższych wypowiedzi na określony temat;
- pozwala na swobodne skojarzenia związane z treścią obrazka;
- przygotowuje do ukierunkowanych obserwacji.

Rozmowy

- porządkują i podsumowują nabywane wiadomości z zakresu realizowanego tematu;
- uczą prowadzenia dialogu;
- kształtują zdolność skupienia uwagi na rozmówcy;
- przyzwyczajają do uważnego słuchania wypowiedzi innych;
- umożliwiają wyjaśnienie zaobserwowanych zdarzeń i zjawisk;
- pomagają w wyjaśnianiu i tworzeniu pojęć ogólnych;
- stwarzają okazję do zadawania pytań i uzyskiwania na nie odpowiedzi.

Dyżury

- uczą odpowiedzialności i obowiązkowości;
- kształtują świadomość podlegania ocenie za powierzone obowiązki;

- przyzwyczajają do podporządkowywania się innym;
- pomagają zrozumieć konieczność przestrzegania umów i zasad;
- wdrażają do wykonywania określonych prac.

Pokaz

- wdraża do prawidłowego wykonywania poszczególnych czynności samoobsługowych higienicznych, porządkowych;
- sprzyja uczeniu się przez naśladowanie;
- pozwala zrozumieć sens zachowania kolejności przy wykonywaniu czynności;
- zachęca do podejmowania prób samodzielnego działania.

Praktyczne wykonywanie czynności

- pomaga w osiągnięciu określonych sprawności;
- służy nabywaniu nawyków higienicznych;
- wyrabia samodzielność;
- umożliwia wykorzystanie posiadanych umiejętności w praktyce;
- zachęca do dbałości o czystość i estetyczny wygląd;
- przyzwyczajają do utrzymywania porządku w bliższym i dalszym otoczeniu.

Wykonywanie prac użytkowych

- wywołuje pozytywne emocje wynikające ze znaczenia i wartości wykonanej pracy, np. upominki okolicznościowe;
- służy odkrywaniu własnych umiejętności;
- przyczynia się do uwrażliwiania na innych;
- uczy osiągania satysfakcji ze sprawiania innym radości.

Prace w ogrodzie przedszkolnym

- rozwija zainteresowania przyrodnicze;
- zapoznają z rozwojem i budową roślin;
- przyzwyczajają do dbania o rośliny poprzez stałą pielęgnację oraz zabezpieczanie ich przed mrozem;
- uczą prawidłowego sposobu korzystania z narzędzi i przyborów ogrodniczych, utrzymywania ich w czystości i porządku;
- kształtują cechy osobowości, takie jak obowiązkowość i odpowiedzialność;
- przyczyniają się do osiągania zadowolenia z własnej pracy.

Spotkania z ciekawymi osobami

- umożliwiają poznanie charakteru pracy ludzi różnych zawodów, np. policjanta, strażnika miejskiego, strażaka, lekarza, pielęgniarki;
- zapoznają ze sposobami zachowania się w sytuacjach zagrożeń;
- dostarczają informacji o zwyczajach i kulturze regionu, np. spotkanie z twórcą ludowym nauczy wykonywania pracy w charakterze sztuki ludowej: zabawek na choinkę z opłatka lub słomy, a także ludowej wycinanki.

Kąciki tematyczne

Kąciki książki

- rozbudzają zainteresowania czytelnicze;
- dostarczają przeżyć emocjonalnych i wrażeń estetycznych;
- umożliwiają samodzielny kontakt ze sztuką poprzez oglądanie albumów;
- dają możliwość bezpośredniego obcowania z książką;
- stwarzają okazję do spontanicznych wypowiedzi;
- doskonałą spostrzegawczość wzrokową oraz myślenie przyczynowo-skutkowe.

Kąciki regionalne

- zapewniają kontakt z wytworami sztuki ludowej własnego regionu;
- stwarzają okazję do gromadzenia eksponatów, wytworów sztuki ludowej, fotografii, okazów przyrodniczych z regionu w którym mieszka;
- utrwalają wiedzę o najbliższym środowisku społeczno-kulturowym.

Kąciki plastyczne

- sprzyjają nabywaniu nowych doświadczeń artystycznych poprzez własną twórczość plastyczną;
- umożliwiają łatwy dostęp do materiałów, takich jak: nożyczki, klej, kartony w różnych formatach, kredki, plastelina itp.;

- umacniają zdolności kompozycyjne i dekoracyjne, poczucie rytmu i symetrii,
- doskonalą umiejętność planowania, kontrolowania i korygowania wytworów własnej pracy;
- kształtują wyobraźnię twórczą i odtwórczą;
- usprawniają manualnie.

Kąciki przyrody

- umożliwiają prowadzenie stałych lub okresowych hodowli roślin i zwierząt;
- pozwalają na eksperymentowanie i przeprowadzanie różnych doświadczeń;
- kształtują takie cechy jak obowiązkowość, systematyczność;
- dostarczają pozytywnych doznań z sumiennego wywiązywania się z obowiązków.

Kąciki badawcze

- zaspokajają ciekawość poznawczą dzieci poprzez działanie i manipulowanie przedmiotami;
- stwarzają okazję do samodzielnego eksperymentowania i odkrywania.

Kąciki konstrukcyjne

- rozwijają pomysłowość w tworzeniu konstrukcji przestrzennych;
- pozwalają wykorzystywać w działaniu własną inwencję;
- ułatwiają zauważanie i rozumienie stosunków przestrzennych,
- umożliwiają poznawanie sposobów wykorzystania i łączenia różnorodnych materiałów;
- są okazją do dociekania i kombinowania.

Sposobów na wprowadzanie i utrwalanie wybranych treści jest bardzo wiele, zawsze jednak powinna być przestrzegana zasada stopniowania trudności. Dzieci trwale zapamiętują, ucząc się wykonywania czynności od prostych do bardziej złożonych, przechodząc od najbliższego do dalszego poznawania. Najlepiej zdobywają i utrwalają nowe umiejętności wtedy, kiedy wykorzystamy ich aktywność, pozwolimy im operować i manipulować przedmiotami, obserwować i doświadczać, poznawać rzeczy i zjawiska wszystkimi zmysłami.

OBSERWACJE PRZEDSZKOLNE

Obserwacja pedagogiczna jest podstawową metodą systematycznego gromadzenia informacji o dzieciach, rejestrowania ich zachowań, a ostatecznie polega na analizie uzyskanych danych. Nauczyciel prowadzi obserwację zgodnie z celem, jakim jest ustalenie zakresu wiadomości dziecka, jego zachowań, sposobu funkcjonowania w środowisku rówieśniczym, odporności emocjonalnej i wykazywanych zainteresowań. Ma również pomóc w doborze najbardziej skutecznych sposobów i metod oddziaływań wychowawczo-dydaktycznych. Poznanie dziecka wymaga przede wszystkim uchwycenia jego zdolności, temperamentu i cech charakteru. Będzie to istotne przy rozwiązywaniu problemów wychowawczych, utrzymaniu dyscypliny, uczeniu współdziałania w grupie, rozwijaniu uzdolnień czy kształtowaniu nawyków kulturalnych.

Rozpoznanie i określenie indywidualnych potrzeb i możliwości dziecka spoczywa na nauczycielu, który zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego ma obowiązek prowadzenia systematycznych obserwacji pedagogicznych i dokonania oceny gotowości do podjęcia nauki w szkole u dzieci kończących przedszkole.

[...] Zadaniem nauczycieli jest prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowanie tych obserwacji. Z początkiem roku poprzedzającego rozpoczęcie przez dziecko nauki w klasie I szkoły podstawowej należy przeprowadzić analizę gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna). Celem takiej analizy jest zgromadzenie informacji, które mogą pomóc:

- 1) rodzicom w poznaniu stanu gotowości swojego dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej, aby mogli je w osiągnięciu tej gotowości, odpowiednio do potrzeb, wspomagać;
- 2) nauczycielowi przedszkola przy opracowaniu indywidualnego programu wspomagania i korygowania rozwoju dziecka, który będzie realizowany w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej;
- 3) pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznej, do której zostanie skierowane dziecko, w razie potrzeby pogłębionej diagnozy związanej ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi [...] (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, DzU z dn. 15 stycznia 2009 r., nr 4, poz. 17, Załączniki do rozporządzenia nr 1)

Prowadzenie obserwacji dzieci młodszych

Okres dzieciństwa charakteryzuje się intensywnym tempem rozwoju, którego prawidłowy przebieg ma decydujące znaczenie w późniejszych latach życia, a wiadomości i umiejętności zdobyte przez dziecko w trakcie edukacji przedszkolnej stanowią istotne podłoże do dalszego kształcenia. W przedszkolu wychowanie powinno polegać na stymulowaniu i wspieraniu rozwoju dzieci w nabywaniu dojrzałości w zakresie sprawności fizycznej, umysłowej, emocjonalnej, społecznej jak również na opanowaniu czynności samoobsługowych i kształtowaniu świadomości zdrowotnej.

W czasie pobytu dzieci w przedszkolu nauczyciel może w naturalnych sytuacjach prowadzić obserwacje zachowań i umiejętności dzieci. W ten sposób określi, jak radzą sobie one z wykonywaniem czynności samoobsługowych, jak funkcjonują w grupie rówieśniczej oraz jaką aktywność wynikającą z zainteresowań podejmują najczęściej. Podczas prowadzonej rozmowy z wychowankami zauważy on poprawność artykulacyjną i gramatyczną wypowiedzi, zorientuje się w zasobie słownictwa dzieci i ich zakresie wiadomości o otoczeniu przyrodniczym, społecznym i technicznym. Codzienne zajęcia dydaktyczne często wystarczają, żeby stwierdzić, jak przedszkolaki radzą sobie, np. z układaniem historyjek obrazkowych, w jakim zakresie potrafią poprawnie liczyć. Jednak dzieci, które są nieśmiałe czy mniej aktywne na zajęciach organizowanych z całą grupą, wymagają poświęcenia czasu w indywidualnych kontaktach w celu ustalenia posiadanych przez nie umiejętności. Określenie poziomu szczegółowych sprawności wychowanków wymaga od nauczyciela zaplanowania i wykonania z nimi specjalnych zadań, np. przy sprawdzeniu, w jakim zakresie potrafią dokonać analizy słuchowej wyrazu lub czy dostrzegają rytmiczne sekwencje układu przedstawionego graficznie. Prowadzenie obserwacji, jej dokumentowanie i analiza wyników pozwolą dokonać charakterystyki zarówno poszczególnych dzieci, jak i całej grupy.

Gromadzenie informacji o dziecku powinno rozpocząć się od rozpoznania jego sytuacji rodzinnej, co pomoże ustalić, jakie są jego przyzwyczajenia, zainteresowania, ulubione zabawy, zrozumieć, jakie są przyczyny jego trudności (sytuacja bytowa, sposób spędzania czasu wolnego), a także zorientować się w możliwościach rodziców co do kształcenia zauważonych uzdolnień. Istotne jest, aby nauczyciel słuchał uważnie informacji przekazywanych przez opiekunów. To oni najlepiej znają upodobania i potrzeby swojego dziecka, wiedzą, jak reaguje w różnych sytuacjach, co lubi robić, co sprawia mu przyjemność, a co wywołuje jego lęk.

Uzyskane wiadomości w trakcie obserwacji i rozmów z rodzicami są podstawą do stworzenia w miarę pełnego obrazu poziomu rozwoju dziecka. To ułatwi dostosowanie pracy wychowawczo-dydaktycznej do potrzeb i możliwości wychowanków oraz w przypadkach koniecznych umożliwi wczesne objęcie dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną. Prowadzenie badań pedagogicznych dobrze jest rozpocząć już we wrześniu, żeby dość szybko rozpoznać indywidualne potrzeby dzieci. W świetle uregulowań prawnych istotną rolę odgrywa nauczyciel, który przede wszystkim powinien dostrzec już w grupie najmłodszej, co sprawia maluszkom najwięcej trudności. Im wcześniej zostaną poczynione kroki wspierające rozwój wychowanków, dostosowane do ich indywidualnych potrzeb i możliwości, tym większa jest szansa na wykorzystanie potencjału w nich tkwiącego i osiągnięcie przez nie gotowości do podjęcia nauki w szkole. Działania podejmowane w celu wspomaganie rozwoju dzieci powinny odbywać się w ścisłej współpracy z rodzicami lub prawnymi opiekunami i przy pełnej ich akceptacji.

Wiedza nauczyciela o dzieciach, oparta na wnikliwej obserwacji, posłuży do przygotowania planów wspierania rozwoju odpowiednio dobranymi metodami i środkami. W ciągu roku należy systematycznie odnotowywać osiągnięcia dzieci, zwłaszcza w sferach, które wcześniej sprawiały im kłopoty. Pomoże to w rozeznaniu, którzy z wychowanków w dalszym ciągu wymagają naszego wsparcia – im będziemy poświęcać więcej uwagi. W maju można po raz kolejny przeprowadzić obserwacje i zapisać wyniki, aby zorientować się, czy wszystkie dzieci poczyniły postępy w ciągu rocznej edukacji przedszkolnej oraz w jakim stopniu opanowały treści realizowane na podstawie wybranego programu wychowania przedszkolnego. Warto również do takiego porównania wykorzystać dokumentację obserwacji prowadzonych w ciągu roku.

Aby nie popełnić błędu i nie dokonać pochopnych ocen, wnioski z przeprowadzonych badań pedagogicznych powinny być formułowane bardzo ostrożnie i opierać się na konkretnie obserwowanych sytuacjach. Wnikliwa obserwacja nauczyciela i dokumentowanie poczynionych spostrzeżeń w żadnym wypadku nie mogą służyć ocenianiu samego dziecka i porównywaniu go z rówieśnikami. Wszystkie opisane informacje powinny być relacją z konkretnych sytuacji i zachowań bez ocen, opinii czy uogólnień. Przykładem poprawnie zapisanego zdarzenia jest notatka: *Zapraszałam dzisiaj kilkakrotnie Monikę, żeby ułożyła ze mną puzzle, ale odmawiała, najpierw mówiąc, że nie ma ochoty, a potem powiedziała, że nie potrafi.* Nieprawidłowym zapisem będzie: *Monika nie umie układać puzzli, wykazuje brak wiary we własne możliwości.*

Każde dziecko rozwija się w indywidualnym tempie, w jednej sferze jego rozwój postępuje wolniej, a w innych wskazuje na znaczne przyśpieszenie. Ma to związek z osobistymi doświadczeniami, wrodzonym potencjałem, środowiskiem rodzinnym. Wskazane jest zapoznanie rodziców z wynikami obserwacji. Rzeczowe przedstawienie im informacji o dziecku, wskazanie sposobów wspomaganie jego rozwoju będzie sprzyjało dobrej współpracy nauczycieli i rodziców.

Diagnoza przedszkolna

Diagnoza przedszkolna polega na analizie i ocenie gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole. Te procesy nauczyciel ma obowiązek przeprowadzić z początkiem roku poprzedzającego rozpoczęcie nauki w klasie I szkoły podstawowej. Osiągnięcia dzieci, poziom ich wiedzy i umiejętności oraz trudności zaobserwowane w toku rocznej pracy obowiązkowo przedstawia się rodzicom lub prawnym opiekunom na druku *Informacja o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej* (Rozporządzenie MEN z dnia 28 maja 2010 r., DzU nr 97, poz. 624, wzór nr 70).

Zgodnie ze wzorem informacja powinna zawierać charakterystykę dzieci w zakresie:

- umiejętności społecznych i odporności emocjonalnej;
- umiejętności matematycznych i gotowości do nauki czytania i pisanie;
- sprawności motorycznej i koordynacji wzrokowo-ruchowej;
- samodzielności, w tym umiejętności wykonywania czynności samoobsługowych.

Dokument można przygotować na podstawie przeprowadzonej diagnozy pedagogicznej i opisanych w niej umiejętności oraz osiągnięć dziecka w ostatnim roku edukacji przedszkolnej. Diagnoza pedagogiczna będzie polegała na zarejestrowaniu zachowań, umiejętności i kompetencji dziecka, określeniu jego mocnych stron oraz weryfikacji wcześniejszych spostrzeżeń. Umożliwi również zdefiniowanie przyczyn utrudniających prawidłowy rozwój dziecka. Dlatego też nauczyciel powinien prowadzić przemyślane, systematyczne obserwacje pedagogiczne każdego dziecka i analizować uzyskane wyniki. Wnioski otrzymane w ten sposób pomogą w ustaleniu obszarów wymagających dodatkowej stymulacji i w rozpoznaniu uzdolnień wychowanków. Całość zgromadzonych informacji posłuży do przygotowania planu działań wspomagających rozwój dzieci. Przed przygotowaniem pisemnej informacji dla rodziców należy dokonać ewaluacji podjętych działań, aby ocenić, jakie przyniosły one efekty.

Prowadzenie i dokumentowanie obserwacji nauczyciel powinien rozpocząć w pierwszych tygodniach nowego roku szkolnego, które swoim zakresem będą obejmowały umiejętności określone w podstawie programowej, a zwłaszcza sprawdzały:

- samodzielność;
- zachowania społeczne;

- rozpoznawanie i wyrażanie emocji;
- umiejętności matematyczne;
- poziom rozwoju mowy;
- percepcję słuchową;
- percepcję wzrokową;
- poziom sprawności ruchowej;
- sprawność motoryczną i koordynację wzrokowo-ruchową;
- zasób wiadomości o otoczeniu przyrodniczym, społecznym i technicznym;
- zdolności twórcze i artystyczne.

Jeżeli dziecko uczęszczało do przedszkola i było pod opieką tego samego nauczyciela, to zadanie jest łatwiejsze. Nauczyciel zna środowisko rodzinne, wie jakie są potrzeby psychofizyczne dziecka, orientuje się w jego możliwościach, zainteresowaniach i uzdolnieniach oraz posiada dokumentację z prowadzonych obserwacji w ubiegłych latach. Przy opracowaniu w nowym roku arkusza diagnozy czy innej formy dokumentu przyjętego w przedszkolu może on się odnieść do wskazanych w obserwacjach kierunków pracy z dzieckiem. Powinien również ustalić, które z określonych w podstawie programowej umiejętności i sprawności dziecko posiada, zgodnie z przewidywanymi osiągnięciami dzieci kończących przedszkole.

Przeprowadzenie diagnozy pedagogicznej posłuży nauczycielowi nie tylko do określenia działań wspierających rozwój dzieci w potrzebnym im zakresie, lecz także do wyłonienia dzieci mających specyficzne potrzeby edukacyjne i rozwojowe, wymagające wsparcia specjalistów. W zależności od zaobserwowanego problemu będzie on organizował zabawy edukacyjne indywidualne, z zespołami dzieci wykazującymi podobne potrzeby, jak również z całą grupą.

Na poznanie dziecka, które objęte jest tylko rocznym przygotowaniem przedszkolnym nauczyciel musi poświęcić znacznie więcej czasu. Należy diagnozę rozpocząć od rozmowy z rodzicami, aby pozyskać jak najwięcej informacji istotnych w pracy. Warto również przyrzeć się, jak przebiega proces adaptacji dziecka do nowych warunków przedszkolnych:

- czy jest samodzielne;
- co go cieszy a czego się obawia;
- jak odnosi się w stosunku do rówieśników i osób dorosłych;
- czy potrafi nawiązywać kontakty z rówieśnikami;
- jak organizuje czas przeznaczony na swobodną zabawę;
- jaka działalność wzbudza jego szczególne zainteresowanie;
- czy potrafi korzystać z zajęć prowadzonych z całą grupą.

Zasadniczą obserwację dla ustalenia umiejętności i sprawności dziecka wpływających na osiągnięcie gotowości szkolnej można odłożyć do czasu, kiedy dobrze poczuje się ono w nowym środowisku. W nowym otoczeniu mogą wystąpić u dziecka problemy adaptacyjne, dobrze jest wtedy poczekać ze szczegółowymi obserwacjami do końca września, a nawet do początku października.

Po zgromadzeniu informacji nauczyciel powinien omówić swoje spostrzeżenia na temat dzieci w czasie indywidualnych spotkań z rodzicami, zwracając uwagę na mocne strony i zauważone trudności. Będzie to okazją do ustalenia kierunku współpracy, udzielenia wyjaśnień i wskazówek rodzicom, wskazania sposobów stymulowania rozwoju zgodnie z indywidualnymi potrzebami ich dziecka.

W marcu, najpóźniej na początku kwietnia, nauczyciel ma za zadanie zakończyć prowadzone obserwacje oceną faktycznych umiejętności dzieci, wskazać, jakie poczyniły one postępy, i sformułować wskazówki dotyczące dalszych kierunków pracy. Nie jest konieczne przeprowadzanie w tym celu ponownych całościowych obserwacji i wypełnianie arkuszy. Nauczyciel monitoruje postępy dzieci w ciągu całego roku i na bieżąco może odnotowywać ich osiągnięcia oraz opanowanie kolejnych umiejętności.

Tak przeprowadzona całoroczna diagnoza przedszkolna umożliwi nauczycielowi sprawne, rzeczowe przygotowanie informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej. Informację należy przekazać rodzicom do końca kwietnia w roku poprzedzającym rok szkolny, w którym dziecko ma obowiązek rozpocząć naukę w szkole podstawowej.

Załącznik nr 3: Przykład informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej – przygotowany w odniesieniu do przedstawionego opisu dziecka.

Opis dziecka

Dziewczynka pochodzi z rodziny, która ze względu na trudną sytuację finansową, spowodowaną bezrobociem rodziców, została otoczona opieką przez pomoc społeczną. W grupie rówieśników funkcjonuje bardzo dobrze. Wykazuje jednak brak wiary we własne siły, wykazuje lęk przed podejmowaniem nowych zadań, oczekuje zachęty i aprobaty ze strony nauczyciela, niechętnie je różne potrawy. Opanowała treści programowe w zakresie pojęć matematycznych, jest dobrze przygotowana do podjęcia nauki czytania i pisania. Podejmuje próby samodzielnego czytania wyrazów, w czasie zabaw dowolnych chętnie spędza czas w kąciку książki. Jest sprawna fizycznie i manualnie. Samodzielnie wykonuje czynności samoobsługowe i porządkowe, dba o porządek w swoim otoczeniu. Chętnie zgłasza się do pełnienia dyżurów. Bardzo lubi zajęcia plastyczne i ruchowe przy muzyce.

Informacje o dziecku przygotowane przez nauczyciela przedszkola często za pośrednictwem rodziców trafiają do nauczycieli nauczania początkowego. Jest to dla nich istotne źródło wiedzy na temat przyszłego ucznia oraz ważna wskazówka dotycząca dalszej jego edukacji. Obiektywna, rzetelna i wyczerpująca informacja podpowie nauczycielowi w szkole, jakie mogą się pojawiać trudności, pomoże poznać dziecko, umożliwi stawianie mu nowych zadań tak, aby nie zniechęcić go do wspólnej nauki. Wykorzystanie w szkole wiedzy o dziecku, dostosowanie wymagań do jego możliwości, będzie miało wpływ na doskonalenie procesów poznawczych, wzrost umiejętności i sprawności, rozbudzanie aktywności poznawczej i ujawnianie się uzdolnień dziecka.

INDYWIDUALIZACJA NAUCZANIA I WYCHOWANIA

Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania jest stałą praktyką nauczycieli przedszkola. Wynika to z pracy w grupach mieszanych wiekowo, a także ze zróżnicowanego poziomu dzieci pod względem posiadanych wiadomości, umiejętności i sprawności. Zapis w podstawie programowej wychowania przedszkolnego nakłada na nauczycieli obowiązek opracowania indywidualnego programu pracy wspomagającej i korygującej rozwój dzieci. Wykorzystując wnioski z analiz prowadzonych systematycznie obserwacji i diagnozy przedszkolnej, powinni oni w planowaniu pracy wychowawczo-dydaktycznej uwzględniać wszechstronny rozwój dzieci, a przy tym zauważać zarówno problemy, jak i uzdolnienia wychowanków.

Wspomaganie rozwoju dziecka

Tempo rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym zależy od wielu czynników, np. od stanu zdrowia, sprawnego funkcjonowania narządów wzroku i słuchu, zaniedbań środowiskowych. Każde niepokojące zachowanie, brak umiejętności, które posiadają dzieci w podobnym wieku, powinno budzić zainteresowanie rodziców i wychowawców, gdyż może to mieć wpływ na postępy w nauce szkolnej. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy nauczyciel wyciąga wnioski, w jakim zakresie dzieci potrzebują pomocy, aby podjąć działania stymulujące rozwój i zwiększające szanse edukacyjne wychowanków.

Samodzielność

Gdy dzieci przychodzą do przedszkola, bardzo różnią się w zakresie opanowania czynności samoobsługowych. W najmłodszej grupie zachęcamy je do samodzielnego wykonywania czynności higienicznych w toalecie, jedzenia posiłków i korzystania z serwetek. Wspólnie porządkujemy zabawki i książeczki, chwalimy za próby samodzielnego zdejmowania i zakładania różnych części garderoby podczas przebierania się w czasie leżakowania i wychodzenia do ogrodu. Maluszki, które nie radzą sobie z wykonywaniem czynności samoobsługowych, a często nawet nie podejmują prób samodzielnego ubierania się czy jedzenia, nauczyciel powinien otoczyć szczególną opieką. Najbardziej skutecznymi metodami wyrabiającymi samodzielność są pokaz i ćwiczenia. Dziecko powtarza z nauczycielem kolejne czynności przy myciu rąk, albo próbuje pod dyktando wkładać kolejne elementy garderoby, np. ubierając się po leżakowaniu. Musi jednak mieć przekonanie, że jeśli sobie nie poradzi, to może liczyć na pomoc osoby dorosłej.

Oprócz zachęty do wykonywania czynności według pokazu, można zastosować specjalny system nagród. Przykładem takich działań będzie przypinanie dziecku kolorowej kokardki oznaczającej przyznanie tytułu „zucha dnia”. Takie wyróżnienie zachęci dziecko do dalszych starań.

Dzieci starsze doskonalą swoje sprawności podczas realizowanych zabaw tematycznych, takich jak organizowanie przyjęcia czy ubieranie lalek na spacer. Dostarczenie dziecku rekwizytów nie tylko wzbogaci zabawę, lecz także stworzy możliwość doskonalenia pożądanых sprawności. Starszaki mogą prowadzić swój album, w którym każda umiejętność zostanie zaznaczona specjalnym symbolem, np. obrazek kropli wody będzie oznaczał dokładne wycieranie umytych rąk.

Zauważenie i podkreślenie nabywania samodzielności w wykonywaniu kolejnych czynności sprawi dziecku dużo radości i będzie źródłem satysfakcji.

Rozwój społeczny i odporność emocjonalna

Przedszkolaki, które mają problem z nawiązywaniem pozytywnych kontaktów z rówieśnikami, powinny być bacznie obserwowane przez nauczycieli, aby w razie potrzeby udzielić im wsparcia. Dotyczy to zarówno dzieci nieśmiałych, jak i tych, którym trudno podporządkować się regułom panującym w grupie. Obserwacja zabaw indywidualnych pozwala na bieżące korygowanie zachowania wychowanków, ustalenie razem z nimi zasad wspólnego działania oraz wskazywanie sposobów zgodnej zabawy. Takie posunięcia będą sprzyjały zrozumieniu i zaakceptowaniu obowiązujących norm. W sytuacjach trudnych nauczyciel zawsze może przypomnieć je dzieciom i zachęcać do spokojnego rozwiązywania sporu na drodze porozumienia i wzajemnych ustępstw.

Ważną rolę w kształtowaniu pozytywnych postaw społecznych odgrywa słuchanie opowiadań i wierszy, ukazujące postawy i zachowania godne naśladowania. Rozmowa prowadzona z dziećmi po wysłuchaniu utworu literackiego jest okazją do omówienia motywów i skutków oraz oceny postępowania bohaterów.

Wzmacnianie pozytywnych zachowań odbywa się także przez zauważanie i chwalenie pożądanых zachowań dzieci, w tym takich jak dzielenie się zabawkami, zapraszanie do wspólnej zabawy czy podejmowanie samodzielných prób dochodzenia do porozumienia w sytuacjach konfliktowych.

Problem dziecka nieśmiałego możemy rozwiązać, organizując prezentację jego zainteresowań i podkreślając umiejętności (np. wyróżnienie za szczególnie pomysłowo wykonaną budowlę lub pochwała za sumienne wywiązywanie się z obowiązków dyżurnego). Dziecko nieśmiałe zauważy, że potrafi zrobić wiele ciekawych rzeczy, a koledzy widzą to i doceniają – tym samym wzrasta jego poczucie wartości.

Organizowanie zabaw ze współzawodnictwem i korzystanie z gotowych gier pozwoli przyzwyczaić dzieci, które nie potrafią pogodzić się z niepowodzeniem, do tego, że za każdym razem wygrywa ktoś inny i wszyscy uczestnicy gry mają szansę na osiągnięcie sukcesu. Takie sytuacje pozwalają oswoić się z możliwością przegranej i niwelują niepożądane reakcje, takie jak złość czy obraza. Nauczyciel, uczestniczący w zabawie w charakterze równorzędnego gracza, dostarcza wzoru spokojnego przyjmowania porażki.

Pozytywne kontakty z rówieśnikami i akceptacja kolegów sprawiają, że dzieci chętnie będą przychodziły do przedszkola, okażą się aktywne w podejmowaniu zabaw i podczas zajęć prowadzonych z całą grupą, śmiało będą podejmowały działania i realizowały własne pomysły.

Rozwój intelektualny wraz z pojęciami matematycznymi

Poziom rozwoju intelektualnego dzieci ma bezpośredni związek z ich umiejętnościami matematycznymi. Trudności mogą przejawiać się, np. w niedostrzeganiu związków przyczynowo-skutkowych podczas układania historyjek obrazkowych. Kłopoty może sprawiać zapamiętywanie zasad poprawnego liczenia, określanie stron ciała czy wyznaczanie kierunków w przestrzeni. Podstawą wspierania wychowanków w rozwoju pojęć matematycznych, który to proces dokonuje się w ściśle określonym porządku, jest stopniowanie trudności w stawianych zadaniach.

Dobre efekty przynosi utrwalanie i wykorzystywanie umiejętności matematycznych w codziennych naturalnych sytuacjach pojawiających się w przedszkolu. Dzieci powinny liczyć, np. przybory rozdawane do zajęć plastycznych, łyżki rozkładane na stoliku obok talerzy, doskonalać w ten sposób umiejętność grupowania i porządkowania oraz porównywania ilościowego zbiorów. Zajęcia plastyczne są okazją do utrwalenia orientacji na kartce papieru, a zabawy i ćwiczenia ruchowe pozwalają kształtować orientację w schemacie ciała i w przestrzeni.

Z dziećmi, które mają problem z określaniem położenia przedmiotów w przestrzeni, można prowadzić ćwiczenia polegające na układaniu przedmiotów we wskazanym miejscu, np. podczas zabawy w sklep dzieci ustawiają towary na półkach. Innym sposobem będzie wykorzystywanie ilustracji z ruchomymi elementami. Dzieci słownie określają położenie wskazanych przedmiotów, a następnie zmieniają ich miejsce, obrazując akcję opowiadania nauczyciela.

Utrwaleniu kierunków w przestrzeni sprzyjają zabawy polegające na poruszaniu się zgodnie z instrukcją nauczyciela. Dojście do celu może zostać nagrodzone, np. ciekawą kolorówką lub naklejkami. Możliwość otrzymania nagrody będzie mobilizowała dzieci do dokładnego słuchania i wykonywania poleceń.

Opanowanie podstawowych pojęć matematycznych poprzez działanie na konkretach i wykorzystywanie zdobytych umiejętności w praktyce przyczyni się do powodzenia w nauce matematyki w szkole.

Rozumienie symboli

Już dzieci w najmłodszej grupie zauważają, że wiele informacji można przedstawić w formie umownych znaków. Wiedzą, że ich imię może być zapisane, i często proszą nauczyciela o podpisanie rysunku. Dostrzegają napisy w najbliższym otoczeniu i zapamiętują znaczenie obrazków wykorzystywanych w prowadzonych zabawach, np. emblematy słońca i chmurki w zabawach ruchowych. Dzieciom rozpoznającym symbole łatwiej będzie nauczyć się znaków działań matematycznych i liter oznaczających poszczególne głoski.

W zrozumieniu zasad kodowania informacji oraz zdobywaniu umiejętności odczytywania symboli najlepiej pomagają praktyczne działania, np. wymyślanie oznaczeń, pułapek i premii podczas konstruowania gier planszowych, przedstawianie w formie symbolicznego rysunku aktualnego nastroju i odczuwanych emocji, umowne zapisywanie cech obserwowanych przedmiotów.

Dostarczanie dziecku okazji do posługiwania się symbolami ułatwi mu opanowanie trudnej sztuki czytania i pisania.

Wspomaganie rozwoju mowy

Poziom mowy ma zasadnicze znaczenie dla ogólnego rozwoju dzieci i warunkuje prawidłową komunikację z otoczeniem. Podstawą przyswajania nowych wiadomości, poprawnego wykonywania zadań jest rozumienie kierowanych do nich informacji. Oceny prawidłowej artykulacji oraz korygowanie wad wymowy powinien dokonywać specjalista – logopeda. Zadaniem nauczycieli jest wspomaganie rozwoju mowy dzieci w zakresie kształcenia percepcji słuchowej, nawyku właściwego oddychania, usprawniania aparatu artykulacyjnego, wzbogacania czynnego słownika i rozwijania wypowiedzi słownych.

Opóźniony rozwój mowy często wynika z zaburzenia słuchu fonematycznego oraz procesów analizy i syntezy słuchowej. Wady wymowy, ubogi zasób słów, niegramatyczne wypowiedzi świadczą o nieprawidłowym rozwoju funkcji słuchowych. Wspomaganie rozwoju mowy obejmuje ćwiczenia słuchowe w zakresie wrażliwości słuchowej i różnicowania dźwięków mowy.

Właściwe nawyki oddechowe są bardzo ważne dla poprawnego mówienia oraz prawidłowego rozwoju i funkcjonowania aparatu artykulacyjnego. Z dziećmi, które mają kłopoty z poprawną wymową, należy prowadzić wiele zabaw ruchowych. Są one doskonałą okazją do rozwijania prawidłowego oddychania i zwiększania pojemności płuc, gdyż uczą wdychania powietrza nosem i wydychania ustami, a wielokrotne powtarzanie tej czynności podczas ćwiczeń powoduje, że powstaje nawyk prawidłowego oddychania.

Przykładem zabaw wydłużających fazę wydechu dzieci może być dmuchanie na papierowe gwiazdki śniegowe, jesienne listki, ptasie piórka lub robienie baniek mydlanych. Uzyskanie efektu w tych zabawach jest możliwe przy wykonywaniu przez dzieci jednostajnego wydechu.

Wprowadzenie elementu współzawodnictwa motywuje dzieci do wysiłku i dokładnego wykonania zadania, np. w wyścigach małych plastikowych piłeczek do bramki ważne jest zastosowanie odpowiedniego kierunku i siły wydechu, dotarcie do celu jest satysfakcją dla dziecka, a wygrana okaże się dodatkową nagrodą.

Ćwiczenia oddechowe można połączyć z działalnością plastyczną (np. rozdmuchiwanie za pomocą słomki rzadkiej farby lub atramentu na kartonie). Dzieci mogą potem wykorzystać powstałe kształty do wykonania kompozycji, doklejając lub dorysowując dowolne elementy.

Czasami świadome operowanie głosem, dostosowanie jego barwy, wysokości, siły odpowiednio do sytuacji i wypowiedzianych treści, jest dla dziecka bardzo trudnym zadaniem. Nauczyciel może organizować specjalne zabawy, w których dzieci będą ćwiczyły regulowanie wysokości i natężenia głosu, np. śpiewanie piosenek i recytowanie wierszyków na zmianę głośno i cicho, wysoko i nisko, zgodnie z poleceniem. Każdy wierszyk zostanie wyrecytowany na wiele sposobów, inaczej zabrzmie choćby naśladowanie małej myszki, a inaczej głos dużego grubego misia. Ważne jest, aby prowadzonym z dziećmi ćwiczeniom nadać formę zabawy, a proponowane czynności nie były dla nich przymusem i przykrym obowiązkiem.

Dla dzieci z niewykształconą poprawną artykulacją warto prowadzić działania mające na celu usprawnianie języka, warg, żuchwy i podniebienia miękkiego. Powinny się one opierać na starannym naśladowaniu zwykłych ruchów towarzyszących gryzieniu, połykaniu przy zamkniętych ustach, ziewaniu, oblizywaniu warg. Często nauczyciel, aby zachęcić dzieci do ćwiczeń wymyśla krótkie fabuły opowiadające jakąś przygodę zwierzątka lub innej bajkowej postaci. Może to być np. spotkanie krasnoludków na popołudniowym podwieczorku. *Małe skrzaty witają się, wymieniając głośne całusy, zasiadają do stołu, wachają pyszne ciasteczka, dmuchają na gorące kakao i starannie gryzą twarde orzeszki. Najedzone do syta, ziewają i zasypiają na fotelach, głośno chrapiąc.* Przytoczona historyjka z pewnością wprawi dzieci w doskonały nastrój i dostarczy wiele radości, a w rzeczywistości jest pretekstem do ćwiczeń usprawniających ruchome części aparatu artykulacyjnego.

Kolejnym skutecznym sposobem rozwijania umiejętności artykulacyjnych są zabawy dźwiękonaśladowcze. Dzieci starają się naśladować odgłosy z najbliższego otoczenia, takie jak szum wiatru, głosy zwierząt i ptaków. Połączenie ćwiczeń z zabawą ruchową dodatkowo uatrakcyjni zajęcia. Przykładem może być zabawa „Domki zwierząt”. Każde dziecko otrzymuje emblemat przedstawiający jakieś zwierzę: krowę, psa, kota, kozę, owcę. Nauczyciel w różnych miejscach sali umieszcza obrazki domków z rysunkiem zwierzaka. Dzieci poruszają się swobodnie po sali. Ich zadaniem jest po usłyszeniu odgłosu wydawanego przez zwierzę, z otrzymanego emblematu, udać się do właściwego domku, powtarzając usłyszany dźwięk, np. *mu...mu...*

Pomysłów na prowadzenie ćwiczeń sprzyjających utrwaleniu prawidłowej wymowy jest bardzo dużo, a ich wybór zależy od inwencji nauczyciela.

Z dziećmi, które posługują się zdecydowanie mniejszym zasobem słów od swoich kolegów lub w wypowiedziach nie stosują poprawnych form gramatycznych, należy organizować zajęcia indywidualne lub zabawy w małych zespołach. Pracę trzeba rozpocząć od nazywania przedmiotów: konkretnych lub wiernie przedstawionych na obrazkach. Warto się upewnić, czy dzieci rozumieją polecenia i potrafią wyjaśnić znaczenie trudniejszych słów.

Słuchanie opowiadań trzeba powiązać z oglądaniem ilustracji, która pomoże zrozumieć treść utworu. Podczas odtwarzania treści warto powtarzać wypowiedź dzieci, używając poprawnych form gramatycznych, np.:

Dz. *Jaś i oni, te krasnoludki poszli do lasu.*

N. *Tak. Jaś razem z krasnoludkami poszedł do lasu.*

Zadaniem nauczyciela jest zachęcanie wychowanków do wypowiedzi słownych. Będą temu sprzyjały często prowadzone okazjonalne rozmowy lub specjalnie organizowane sytuacje, np. układanie opowiadania do obrazka. Można również prowadzić zabawy polegające na układaniu zdań z podanym wyrazem, na dobieraniu rysunków, których nazwy się rymują, czy na wskazywaniu obrazka zgodnie z opisem przedmiotu na nim przedstawionego.

Ćwiczenia stymulujące umiejętność porozumiewania się powinny być dobrze przemyślane i organizowane w formie interesującej zabawy, dostosowanej do możliwości i zainteresowań dzieci.

Rozwijanie percepcji słuchowej

Prowadzone ćwiczenia powinny obejmować kształcenie wrażliwości słuchowej, polegającej na rozróżnianiu i naśladowaniu dźwięków, określaniu ich źródła, kierunku, z jakiego dochodzą i natężenia.

Z młodszymi dziećmi prowadzimy zabawy polegające na rozróżnianiu dźwięków, w czasie których próbują one rozpoznawać i naśladować słyszane głosy oraz dźwięki.

Przykłady zabaw rozwijających wrażliwość słuchową:

- rozwiązywanie zagadek słuchowych polegających na rozpoznawaniu, nazywaniu i naśladowaniu dźwięków z najbliższego otoczenia społecznego i przyrodniczego, np. odgłosów pojazdów, głosów zwierząt, szumu wiatru, odgłosów towarzyszących wykonywaniu określonych czynności, takich jak nalewanie wody do szklanki, przekładanie stron gazety;
- poszukiwanie ukrytego przedmiotu wydającego dźwięki;
- wyszukiwanie dwóch przedmiotów wydających taki sam dźwięk;
- powtarzanie rytmu wyklaskanego lub zagrane na instrumencie perkusyjnym;
- wskazywanie ułożonego albo narysowanego układu, pasującego do wysłuchanego rytmu, lub samodzielne wygrywanie rytmu do układu graficznego;
- ćwiczenia rytmiczne przy muzyce.

Nadanie zabawowego charakteru prowadzonym ćwiczeniom zależy od pomysłowości nauczyciela. Im dzieci będą bardziej zaangażowane w wykonywanie proponowanych zadań tym lepsze przyniosą one efekty.

Od prawidłowo wykształconego słuchu fonematycznego zależą nie tylko poprawna wymowa czy dostrzeganie różnic między słowami podobnie brzmiącymi, lecz także dokonywanie analizy i syntezy słuchowej wyrazów, co jest podstawą w nauce czytania i pisania. Analiza i synteza słuchowa dotyczą umiejętności wyodrębniania zdań z mowy, wyrazów w zdaniach, a także sylab i głosek w wyrazach.

Prowadzenie ćwiczeń z dziećmi wykazującymi trudności w dokonywaniu analizy i syntezy słuchowej powinno przebiegać według ściśle określonych zasad:

- rozpoczynamy od zabaw z wykorzystaniem konkretnych przedmiotów lub ich obrazków, po czym stopniowo przechodzimy do materiału werbalnego;
- zachowujemy ustaloną kolejność: najpierw wyróżniamy zdania, następnie – wyrazy w zdaniu, potem – sylaby, a na końcu – głoski w wyrazie.

Nauka wierszyków i rymowanek sprzyja utrwaleniu pamięciowych mechanizmów mowy. Krótkie teksty wierszowane, zawierające często element humoru, bardzo podobają się każdemu dziecku, co sprzyja ich zapamiętaniu. Dodatkowe połączenie ich z ruchem, wykonywaniem określonych gestów, przekłada się na wzmocnienie ze strony układu kinestetyczno-ruchowego. Przykładem takich zabaw są popularne wierszyki *Idzie rak czy Idzie kominiarz po drabinie*.

W trakcie nauki wyróżniania zdań z mowy, dzieci mogą uczestniczyć w zabawach polegających na wysłuchiwanie wskazanego wyrazu w zdaniach wypowiedzianych przez nauczyciela i sygnalizowaniu wystąpienia tego słowa umownym gestem albo na wskazywaniu obrazka, którego nazwę usłyszeli. Kolejnymi etapami będą: uzupełnianie opowiadania nauczyciela wyrazami określającymi przedmioty pokazywane na obrazkach albo kończenie zdań rozpoczętych przez nauczyciela, samodzielne układanie zdań do wylosowanego obrazka, tworzenie modeli zdania za pomocą drobnych przedmiotów, jak również liczenie wyrazów w zdaniu i porównywanie ich długości.

Wyodrębnianie sylab należy rozpocząć od wysłuchiwanie wskazanej sylaby w wyrazach. Dzieci mogą wyszukiwać przedmioty, których nazwy rozpoczynają się podaną sylabą, np. *ma...*, *ko...*, *ba...*, lub słyszą te sylaby w środku wyrazu. Podział wyrazu na sylaby będzie łatwiejszy dla dziecka, jeżeli połączy się z konkretnym ruchem, np. wyklaskiwaniem, wskazywaniem na palcach, układaniem klocków.

„Sylabowe kroki” to przykład zabawy łączącej podział wyrazu na sylaby z wyścigiem do mety. Nauczyciel wyznacza w ogrodzie lub sali linię startu i mety w znacznej odległości od siebie. Żeby rozpocząć wyścig, dzieci kolejno losują obrazki. Następnie przesuują się do przodu krokami, jednocześnie wypowiadając sylabami wyraz, który jest nazwą przedmiotu przedstawionego na wylosowanym obrazku. Wygrywa to dziecko, które pierwsze dojdzie do mety.

Inne zabawy polegające na liczeniu sylab, wymyślaniu wyrazu rozpoczynającego się lub kończącego wskazaną sylabą organizować można na wiele różnych sposobów.

Nauczyciel powinien wykorzystywać każdą sytuację do ćwiczenia syntezy sylabowej wyrazów. Najczęściej wypowiada sylabami imiona dzieci i nazwy przedmiotów. Można jednak w ten sam sposób nazywać dni tygodnia, pory roku czy nazwy miesięcy.

Ćwiczenia rozwijające analizę i syntezę głoskową wyrazów prowadzimy z najstarszymi dziećmi. Najprostsze polegają na wyszukiwaniu przedmiotów, obrazków rozpoczynających się wskazaną głoską. Stopniowo zwiększamy stopień trudności. Polecamy dzieciom wybrać spośród wielu obrazków te, których nazwy rozpoczynają się taką samą głoską. Tak samo postępujemy w kształtowaniu umiejętności wyodrębniania głosek na końcu wyrazu. Największy problem sprawia dzieciom rozpoznawanie głosek w środku i nazywanie kolejnych głosek w wyrazie. Do analizy wybieramy słowa krótkie o prostej budowie fonetycznej, np.: *mak, las, ser, kot, dom*. Nauczyciel zmobilizuje dzieci do wysiłku i pokonywania trudności, jeśli poprowadzi ćwiczenia w formie zabawy.

Przykładem takiej zabawy jest zbieranie kasztanów do wiaderka. Nauczyciel rozkłada na podłodze w sali obrazki przedstawiające różne przedmioty i na każdym umieszcza jeden kasztan. Dziecko może podnieść kasztan i schować go do swojego wiaderka, jeśli potrafi nazwać kolejne głoski w wyrazie oznaczającym narysowany przedmiot.

Zadania mające na celu rozwijanie percepcji słuchowej powinny być dostosowane do potrzeb konkretnego dziecka, aby pomóc mu w pokonaniu przejawianych trudności.

Rozwijanie percepcji wzrokowej

Dzieci wykazujące zaburzenia percepcji wzrokowej mają problemy z prowadzeniem celowej obserwacji, dostrzeganiem i zapamiętaniem szczegółów ilustracji i cech przedmiotów, z różnicowaniem podobnych znaków i symboli. Trudności te mogą, tak jak zaburzenia percepcji słuchowej, skutkować kłopotami z opanowaniem nauki czytania i pisania.

Z najmłodszymi dziećmi, żeby doskonalić ich spostrzegawczość wzrokową, gramy w loteryjki obrazkowe, porównujemy obrazki różniące się kilkoma wyraźnymi szczegółami, układamy puzzle składające się z kilku dużych elementów, prowadzimy zabawy typu: *Co schowano?*, albo *Co się zmieniło?*. Starsze dzieci uczymy zauważać drobne szczegóły, którymi różnią się rysunki, układac obrazki pocięte na wiele części różnego kształtu, odtwarzać według wzoru i z pamięci przedstawiony układ figur lub klocków, dobierać w pary jednakowe symbole i znaki.

Ćwiczenia spostrzegawczości wzrokowej występują często w połączeniu z doskonaleniem sprawności grafomotorycznej i koordynacji wzrokowo-ruchowej dzieci. Przykładami takich zabaw są:

- dorysowywanie brakujących elementów, np. kół w samochodzie, okien w domku;
- odszukiwanie i rysowanie drogi w labiryncie tak, aby nie wyjść poza wyznaczone linie;
- przerysowywanie przedstawionego wzoru lub rysowanie go z pamięci;
- rysowanie wzorów i szlaczków w wyznaczonych liniach, ze stopniowym zmniejszaniem odstępów między liniami.

Sprawność w zakresie różnicowania, zapamiętywania i przerysowywania kształtów bardzo ułatwi dziecku naukę szkolną.

Sprawność motoryczna

Sprawność motoryczną należy rozwijać u dzieci przez organizowanie środowiska zachęcającego do aktywności ruchowej i udostępnianie sprzętu sportowego w toku organizowanych zabaw i ćwiczeń ruchowych. Dzieci z obniżoną sprawnością fizyczną niechętnie podejmują zabawy w ogrodzie na dostępnym sprzęcie terenowym. Zadaniem nauczyciela będzie zapewnienie im poczucia bezpieczeństwa przy korzystaniu z tych urządzeń, np. przez pokazanie sposobu przechodzenia przez przepłotnię czy po równoważni, asekurowanie w czasie wchodzenia na drabinki. Naturalną formą ćwiczeń będą zabawy organizowane na powietrzu, np. jesienią – rzucanie kasztanami do okręgu narysowanego na piasku, zimą – chodzenie po śladach pozostawionych na śniegu przez ptaki, wiosną – przechodzenie na drugą stronę ogrodu z omijaniem kałuż powstałych po deszczu. Udostępnienie dzieciom piłek, skakanek, kręgli, rowerków i hulajnóg pomoże w ćwiczeniu refleksu, celności i doskonaleniu koordynacji wzrokowo-ruchowej. Szczególną rolę w rozwijaniu sprawności ruchowej odgrywają tory przeszkód organizowane przez nauczyciela. Dziecko, pokonując kolejne przeszkody, ćwiczy nie tylko zręczność, lecz także wytrwałość w dążeniu do celu i odwagę.

Zabawy rozwijające sprawność fizyczną dzieci nauczyciel może również prowadzić w sali. Będą to ćwiczenia ruchowe w formie zabaw naśladowczych, improwizacje ruchowe do muzyki, ilustrowanie opowieści słownych ruchem czy pokazywanie zagadek pantomimicznych.

Sprawność fizyczna ma ścisły związek ze zdrowiem i samopoczuciem dziecka, a zręczne i swobodne poruszanie się zwiększa jego możliwości działania.

Sprawność manualna i grafomotoryczna

Poziom graficzny prac dzieci zależy od ich ogólnej sprawności ruchowej i manualnej, a także od ich spostrzegawczości wzrokowej.

Pracę z dziećmi o obniżonym poziomie rozwoju sprawności grafomotorycznej należy rozpocząć od ćwiczeń rozmachowych mających na celu rozluźnienie mięśni ramienia i przedramienia. Będą to zabawy polegające na naśladowaniu ruchów skrzydeł ptaków, rysowaniu dużych kształtów w powietrzu, np. drzew czy domów, pokazywaniu poruszania się gałęzi drzew na wietrze. Następnie możemy przejść do malowania form kolistych grubymi pędzlami na dużych arkuszach papieru czy do zamalowywania całej powierzchni kartonu z zachowaniem kierunku od strony lewej do prawej i z góry na dół.

Równocześnie należy stymulować rozwój manualny dzieci przez dostarczanie im zabawek manipulacyjnych i zachęcanie ich do wykonywania czynności samoobsługowych, takich jak wkładanie ubrań zapinanych na guziki, sznurowanie butów.

Sprawność manualną rozwijają działania wymagające precyzyjnych ruchów dłoni, takie jak:

- układanki z drobnymi elementami typu: przybijanki, mozaiki;
- gry zręcznościowe: bierki, pchełki, skaczące czapeczki czy żabki;
- zabawy paluszkowe polegające na celowym wykonywaniu drobnych ruchów palców, np. stukanie palcami o blat stolika przy naśladowaniu odgłosów kroków;

- nawlekanie na sznurek, np. koraliki, makaronu, guzików;
- budowanie z klocków o różnych sposobach łączenia elementów;
- porządkowanie i przekładanie drobnych przedmiotów, np. guzików, nasion roślin, koralików;
- wykonywanie wszelkiego rodzaju prac plastycznych i plastyczno-technicznych, np. lepienie, malowanie palcami, wydzieranie i wycinanie, wykonywanie składanek papierowych i kompozycji z materiału przyrodniczego i surowców wtórnych.

Nauczyciel powinien proponować dzieciom ćwiczenia graficzne nieprzekraczające ich możliwości, a stopień trudności można zwiększać przez dostosowywanie do umiejętności nabywanych przez nie.

Przykłady ćwiczeń graficznych:

- rysowanie po wykropkowanym śladzie;
- obrysowywanie szablonów;
- kalkowanie rysunków;
- rysowanie drogi między dwoma liniami;
- uzupełnianie obrazka liniami równoległymi, poziomymi, pionowymi i ukośnymi.

Dzieci bardzo chętnie wykonują ćwiczenia graficzne, a dobra sprawność manualna ma bezpośredni wpływ na powodzenie szkolne w zakresie nauki pisania.

Poszerzanie zasobu wiadomości o otoczeniu społecznym i przyrodniczym

Mały zasób wiadomości o otoczeniu społecznym i przyrodniczym najczęściej ma swoją przyczynę w środowisku rodzinnym dziecka. Może być również spowodowany słabą koncentracją uwagi, niskim poziomem rozwoju mowy i pamięci. Należy utrwalać z dziećmi nowe treści przy każdej nadarzającej się okazji. Pobyt w ogrodzie, wspólne oglądanie książeczek czy codzienne czynności porządkowe są doskonałą sposobnością do prowadzenia rozmów z dziećmi, w celu poszerzenia zakresu ich wiadomości o otoczeniu społecznym i przyrodniczym.

Utrwalanie i porządkowanie wiadomości dzieci odbywa się także podczas organizowanych przez nauczyciela zabaw dydaktycznych z zastosowaniem różnorodnych pomocy. Znacznie zwiększy atrakcyjność tych zajęć zastosowanie ciekawych środków dydaktycznych i umożliwienie dzieciom bezpośredniego działania. Przykładem tak przeprowadzonej zabawy będzie wybieranie na zasadzie swobodnych skojarzeń i dokładanie obrazków, przedstawiających przedmioty pasujące do centralnie umieszczonej na tablicy ilustracji, np. słońca na niebie lub owoców w koszyku.

Ważną rolę w poszerzaniu wiadomości odgrywa celowo organizowane otoczenie dziecka. Urządzenie kącików tematycznych, wyposażonych w przybory i rekwizyty, zachęca je do podejmowania zabaw, podczas których przetwarzają one i wykorzystują w praktycznym działaniu posiadane wiadomości. Nauczyciel uczestniczący w zabawie może w naturalny sposób wzbogacać jej tematykę, dzięki czemu dostarczy dziecku nowych informacji i powiększy jego zakres wiadomości.

Zmiany w prawie oświatowym wprowadzone w ostatnich latach zmierzają ku stworzeniu warunków do rozpoznawania specjalnych potrzeb edukacyjnych i uzdolnień dzieci. Na poziomie najmłodszych grup przedszkolnych przewiduje się wspomaganie rozwoju dzieci przez udział w zajęciach specjalistycznych i rozwijających zdolności oraz przez indywidualizację pracy. Nauczyciel dobierając metody, formy i środki realizacji treści wychowawczo-dydaktycznych musi uwzględnić ustalenia zawarte w planie działań wspierających dla danego dziecka lub grupy dzieci, objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną. Organizuje pracę z dziećmi, korzystając ze wskazówek sformułowanych przez zespół specjalistów i opracowanych na podstawie analizy potrzeb i możliwości dziecka.

Należy włączać rodziców do współpracy z nauczycielami i specjalistami. Wspólne rozwiązywanie problemów wychowawczych i dydaktycznych sprzyja realizacji ważnego celu, jakim jest najszybsza i najskuteczniejsza pomoc dziecku w jego rozwoju.

Organizacja działań dzieci zdolnych

Dzieci wykazują różne zainteresowania już we wczesnym okresie przedszkolnym, kiedy pojawiają się u nich ogólne zdolności intelektualne i kierunkowe, czyli plastyczne, muzyczne, taneczne, sportowe. Uzdolnienia mogą dotyczyć posiadanej wiedzy, umiejętności oraz pewnych cechy osobowości. Są określane na podstawie analizy osiągnięć uzyskanych przez dzieci w jakimś zakresie, a obserwacja ich działalności wskazuje różnice dokonań pomimo podobnych warunków, w jakich one funkcjonują. Predyspozycje dzieci zdolnych zauważymy w działaniach podejmowanych przez nie najczęściej i najchętniej.

W czasie zabaw wykazują się one pomysłowością, potrafią fantazjować, nadawać nowe znaczenie przedmiotom i osobom, zmieniać bieg zdarzeń. Z łatwością wymyślają interesujące historie, mają bogate słownictwo, doskonałą pamięć, posiadają zdolności organizacyjne i przywódcze.

Należy pamiętać o tym, że uzdolnienia dzieci ujawnią się w sprzyjających okolicznościach, a ich aktywność w dużym stopniu zależy od tego, czy:

- mają one poczucie własnej wartości;
- rozumieją sens tego, co robią;
- są przekonane, że coś od nich zależy;
- dysponują informacjami potrzebnymi do wykonania planowanego działania;
- mogą swobodnie realizować własne pomysły;
- robią to, co lubią;
- wiedzą, że mogą popełniać błędy, gdyż w razie potrzeby otrzymają wsparcie;
- są zauważane, a wysiłek przez nie podejmowany zostaje doceniony.

Mając na uwadze występujące zależności, nauczyciel w pracy z dziećmi zdolnymi powinien kształtować w nich wiarę we własne siły i możliwości, co sprzyja budowaniu pozytywnej samooceny. Powinien także umożliwiać dokonywanie odkryć i eksperymentowanie, a przy tej okazji zauważać ich dociekliwość i inicjatywę, odpowiadać wyczerpująco na zadawane pytania, a w razie potrzeby wskazywać źródło pozyskiwania potrzebnych informacji. Poprzez dostarczanie odpowiednich środków rozszerzać obszary zainteresowań, uczyć radzenia sobie z niepowodzeniami.

Pozytywne przeżycia towarzyszące aktywności zachęcają dzieci do odkrywania, wymyślania i tworzenia nowych rzeczy.

Uzdolnienia artystyczne

U małych dzieci występują przede wszystkim zdolności kierunkowe, objawiające się zainteresowaniem do podejmowania zbań i działań o charakterze artystycznym i ruchowym. Często sięgają one po materiały plastyczne i z dużą pomysłowością tworzą różne wytwory plastyczno-konstrukcyjne. Chętnie uczestniczą w przedstawieniach, teatrzykach, lubią przy tej okazji wymyślać i przebierać się w stroje, przygotowują rozmaite rekwizyty. Z własnej inicjatywy organizują zabawy ze śpiewem i tańcem – oparte na aktywności ruchowej. Dzieci wykazujące uzdolnienia kierunkowe:

- podejmują działalność artystyczną i ruchową;
- posiadają szczególną wrażliwość estetyczną;
- wykazują niechęć do naśladowania;
- tworzą rzeczy nowe.

Dzieci uzdolnione plastycznie:

- wybierają w dowolnej zabawie działalność plastyczną;
- rysują zręcznie, posługując się przyborami plastycznymi i uzyskując ciekawe efekty;
- odznaczają się dobrym wyczuciem perspektywy i szczegółu;
- tworzą, realizując oryginalne pomysły, a ich prace nie przypominają wytworów plastycznych innych dzieci.

Dzieci posiadające uzdolnienia plastyczne powinny przebywać w takich warunkach, aby w dowolnym momencie mogły podjąć aktywność zgodnie ze swoimi zainteresowaniami. Ułatwią to dobrze wyposażone kąpki plastyczne. Udostępnianie materiałów i przyborów oraz ich różnorodność będą sprzyjały spontanicznym działaniom, praktycznemu zastosowaniu poznanych technik, rozwijaniu pomysłowości, powstawaniu ciekawych prac.

Warto, aby nauczyciel angażował dzieci utalentowane plastycznie do działań, które dają satysfakcję i odczucie, że posiadane umiejętności zostaną zauważone i docenione. Można wykorzystać ich umiejętności do planowania i wykonywania dekoracji tematycznych, scenografii do grupowego przedstawienia, przygotowania zaproszeń okolicznościowych czy też zachęcać do udziału w konkursach plastycznych.

Innym sposobem rozwijania zainteresowania dzieci sztuką i wyrabiania ich wrażliwości estetycznej jest organizowanie wycieczek do muzeum oraz udostępnianie do oglądania albumów przedstawiających malarstwo, rzeźbę, zabytki architektoniczne. Zwróci to ich uwagę na piękno barw i form, pozwoli zauważyć różnicę pomiędzy sztuką powstającą dawniej a tworzoną współcześnie.

Dzieci uzdolnione muzycznie:

- często śpiewają bądź nucą;
- zapamiętują szybko i nucą melodie piosenek oraz potrafią wymyślać własne melodie;
- odróżniają z łatwością dźwięki z otoczenia i dźwięki instrumentów muzycznych;
- lubią wystukiwać rytmy w dowolnych sytuacjach oraz szybko uczą się gry na prostych instrumentach;
- mają dobre poczucie rytmu i lubią poruszać się w takt melodii;
- potrafią interpretować ruchem muzykę.

Dzieciom uzdolnionym muzycznie powinniśmy organizować takie sytuacje, które będą inspiracją do ich własnej twórczości. Udostępnienie instrumentów perkusyjnych pozwoli swobodnie bawić się dźwiękiem, wymyślać rytmy, układać proste akompaniamenty a nawet melodie do znanych wierszyków. Taką aktywność dobrze jest poprzedzić zabawami w orkiestrę, nauką wygrywania prostych melodii, np. na ksylofonie.

Ciekawym sposobem rozwijającym wrażliwość słuchowo-muzyczną są wszelkie improwizacje słowne i ruchowe. Dzieci mogą wyspiewywać teksty solowo lub w dialogu, intonując przy tym pytania i odpowiedzi. Zabawy ruchowe przy muzyce wywołają ich ekspresję, pozwolą na fantazjowanie i rozwój inwencji ruchowej. Doskonalenie wrażliwości słuchowej oraz rozwijanie wyobraźni muzycznej będzie odbywało się również w bezpośrednim kontakcie z muzyką klasyczną. W czasie utworu odtwarzanego z nagrań lub słuchanego na koncertach przedszkolnych wychowankowie mogą uczyć się rozpoznawania dźwięków pojedynczych instrumentów i zauważać ich współbrzmienie.

Dostrzeganie zdolności wokalnych przyniesie dzieciom dużo satysfakcji, dlatego warto eksponować te umiejętności w czasie przedstawień przedszkolnych czy podczas udziału w międzyprzedszkolnych przeglądach muzycznych. Otrzymane brawa sprawią im wiele radości i dadzą poczucie osobistego sukcesu.

Dzieci uzdolnione ruchowo:

- mają bardzo dobrą koordynację ruchów;
- potrafią wymyślać różne ruchy i figury w zabawach ruchowych;
- posługują się sprawnie przyborami gimnastycznymi;
- korzystają często w zabawach ze sprzętu terenowego, zwinnie poruszają się na nim.

Najlepszym miejscem dla zaspokojenia potrzeb ruchowych dzieci jest sala gimnastyczna ze sprzętem i przyborami do prowadzenia ćwiczeń podnoszących sprawność fizyczną oraz ogród przedszkolny wyposażony w sprzęt terenowy, umożliwiający swobodną aktywność ruchową.

Dostrzegając szczególne uzdolnienia ruchowe dzieci, możemy ich sprawność doskonalić, stosując metody twórcze. Najciekawsze z nich to:

- **metoda opowieści ruchowej**, polegająca na odtwarzaniu ruchem słuchanej opowieści, co szczególnie sprzyja rozwojowi fantazji;
- **metoda gimnastyki twórczej R. Labana**, w której wykorzystuje się inwencję twórczą dzieci, ich pomysłowość, fantazję, doświadczenia ruchowe;
- **metoda K. Orffa**, która poprzez oddziaływania rytmiczno-muzyczno-słowne ma prowadzić do wyzwolenia u dzieci ekspresji i inwencji ruchowej.
- **metoda gimnastyki rytmicznej A. i M. Kniessów**, w której stosuje się nietypowe przybory i poszukuje coraz to innych form ruchu opartych na rytmie.

Warto pozwolić dzieciom sprawdzić umiejętności w organizowanych zawodach sportowych. Wychowankowie poczują się wyróżnieni i na pewno wpłynie to na umocnienie poczucia ich wartości.

Dzieci posiadające uzdolnienia recytatorskie i teatralne:

- używają poprawnie wielu słów;
- wyrażają sugestywnymi ruchami ciała nastrój i emocje;
- lubią zabawy językowe, gry słowne, swobodnie układają rymowanki;
- potrafią uczyć się szybko tekstów;
- improwizują i wymyślają role w zabawach inscenizowanych.

W różnych formach aktywności słownej i ruchowej, poprzez odgrywanie ról, dzieci zdolne doskonalą i wzbogacają swoją pomysłowość, wyobraźnię oraz inwencję twórczą. Organizowanie inscenizacji grupowych i przedstawień teatralnych prowadzi do jednoczesnego wykorzystania różnorodnych uzdolnień dzieci i do zaproponowania wielu ciekawych działań: od wspólnego wyboru tematu przedstawienia, poprzez dobór ról i naukę tekstu, ćwiczenie sposobu jego wygłaszania z prawidłową intonacją i ilustrowanie gestem do odegrania roli przed publicznością. Bardzo ważne jest, aby dzieci uczące się roli miały swobodę w decydowaniu o tym, jak ją zagrają. Należy pamiętać również, że dzieci zdolne szybko uczą się swoich kwestii i nie trzeba organizować zbyt wielu prób, aby nie doprowadzić do znużenia wspólnym działaniem i do zniechęcenia.

Kostiumy mogą zaprojektować i przygotować dzieci uzdolnione plastycznie. Akompaniament do przedstawienia opracujemy z dziećmi uzdolnionymi muzycznie. Wystawienie przedstawienia w przedszkolu sprawi wiele radości małym aktorom, scenografom i muzykom, przekona o wartości podejmowanych wysiłków.

Dobrze jest również zachęcać dzieci do udziału w konkursach recytatorskich organizowanych w przedszkolu i poza nim. Prezentując na forum swoje umiejętności, wychowankowie przezwyciężają obawy związane z publicznymi występami,

uczą się radzić sobie z treścią, stają się bardziej pewni siebie i mają szansę doświadczyć ogromnej satysfakcji z osiągniętego sukcesu.

Ogólne zdolności intelektualne dzieci

Zdolności ogólne to te, które przyczyniają do szybkiego przyswajania wiedzy. Dzieci o takich zdolnościach wykazują lepszą pamięć, odznaczają się łatwością mówienia i wyrażania myśli, szybko zaczynają czytać, a także potrafią praktycznie zastosować przyswojone umiejętności.

Zdolności ogólnointelektualne wyrażają się w:

- ciekawych i oryginalnych pomysłów, bogatej wyobraźni;
- wymyślaniu nowych zabaw, opowiadań, zdarzeń realnych i opartych na fantazji;
- zadawaniu wielu pytań, dla zaspokojenia ciekawości i otrzymania potrzebnych informacji;
- szybkim zapamiętywaniu i uczeniu się rzeczy nowych;
- zainteresowaniu wykonywanym działaniem;
- dokonywaniu celnych spostrzeżeń;
- odważnym wyrażaniu wniosków i opinii;
- powracaniu do rozpoczętych działań, aby ostatecznie uzyskać przewidywane rezultaty;
- łatwości obmyślenia i realizowania własnych pomysłów;
- stosowaniu własnych pomysłów w rozwiązywaniu problemów zadaniowych;
- umiejętności podawania wielu rozwiązań tego samego problemu (wykazywane myślenie dywergencyjne).

Stosowane sposoby rozwijania uzdolnień dzieci zależą w dużym stopniu od znajomości wychowanków, od rozpoznania ich mocnych stron. Jeżeli wiemy, jakie szczególne zainteresowania oni wykazują, możemy dostosować zadania do ich oczekiwań i umiejętności. Podstawowym zadaniem nauczyciela jest zorganizowanie środowiska, które poprzez dostępność różnych przyborów i materiałów pozwoli dzieciom w naturalny sposób i w dowolnym momencie zaspokajać ciekawość, odkrywać, eksperymentować. W sali powinien się znaleźć:

- **kącik badawczy** wyposażony w lusterka, szkła powiększające, centymetr, magnesy, wagę, naczynia różnego kształtu i wielkości, materiały sypkie, mikroskop;
- **kącik przyrody** przystosowany do prowadzenia hodowli i obserwacji rozwoju roślin;
- **kącik majsterkowicza**, w którym dzieci znajdą sznurki, miękkie druciki, druciki kreatywne, patyczki, słomki, różnej wielkości pudełka, surowce wtórne (np. pojemniki plastikowe i buteleczki), nici wełniane, deseczki, koła różnej wielkości, łańcuszki itp.; proste narzędzia, ze względu na bezpieczeństwo, dajemy dzieciom w zależności od potrzeby i na ich prośbę;
- **kącik książki**, w którym oprócz literatury dziecięcej powinny się znaleźć książki przedstawiające zwierzęta, albumy fotograficzne, krajoznawcze, malarskie, encyklopedie obrazkowe, kalendarze.

W ten sposób udostępniemy różnorodne źródła wiedzy i ponieważ będą one łatwo dostępne, pozwolimy dzieciom na podejmowanie aktywności zgodnie z ich indywidualnymi potrzebami. Damy sposobność do poszukiwania odpowiedzi na nurtujące ich pytania i umożliwimy samodzielne rozwiązywanie problemów, a tym samym zdobywanie nowej wiedzy.

Kiedy organizujemy pracę z całą grupą, mamy również możliwość różnicowania zadań tak, aby dzieci zdolne się nie nudziły.

Przykłady zadań skierowanych do dzieci zdolnych:

- przy wyrabianiu koordynacji wzrokowo-ruchowej zadaniem do wykonania jest narysowanie wzoru po śladzie między dwoma liniami; dzieci zdolne mogą same rysować wzór, próbując zmieścić się między liniami;
- dzieci opowiadają treść usłyszanego utworu literackiego, dzieci zdolne wymyślają jego inne zakończenie.

Nauczyciel powinien dzieciom uzdolnionym podpowiadać ciekawe pomysły, które zachęcą je do działania i sprawią przyjemność. Jeśli wykazują one zainteresowanie czytaniem, można wspólnie zrobić album w odniesieniu do realizowanego tematu i ułożyć na stronach podpisy z rozsypanki literowej bądź zdaniowej – zależnie od stopnia umiejętności dzieci. Książeczki i albumy wykonywane przez dzieci powinny znaleźć swoje miejsce w kąciку książki.

Dzieciom mającym szczególne uzdolnienia w zakresie umiejętności przekształcania, dokonywania skojarzeń i abstrahowania, projektowania, planowania własnych działań, obserwowania i komentowania dokonanych spostrzeżeń, tak jak w przypadku innych rozwiniętych umiejętności, wprowadzamy podwyższony stopień trudności w zajęciach z całą grupą i w małych zespołach. Na przykład w zespole dzieci proponujemy opracowanie gry z kostką do poznanych przygód bohatera w omawianym na zajęciu opowiadaniu. Możemy też po zajęciach wyjaśniających zjawiska atmosferyczne, wspólnie obserwować powstawanie zjawisk optycznych takich jak cień, odbicie lustrzane z wykorzystaniem lusterka, gładkich błyszczących powierzchni, naczyń z wodą. Dzieciom zainteresowanym tym działaniem proponujemy wykonanie lusterka z wykorzystaniem folii aluminiowej.

Jeśli przybliżymy dzieciom pojęcie zbioru i pokażemy działania na zbiorach, w tym porównywanie ich liczebności, to będziemy mogli dzieci zdolne sprowokować do układania treści zadania i wykonywania działań matematycznych w dostępnym dla nich zakresie, a nawet – jeśli wykazują one szczególne zdolności – z wykorzystaniem cyfr i znaków matematycznych.

Przedszkole stymuluje i pobudza rozwój uzdolnień dzieci, dostarcza bodźców i treści wyzwających aktywność. Działania wykonywane pod kierunkiem nauczyciela czy też z własnej potrzeby będą rozwijały procesy poznawcze oraz dawały satysfakcję z uzyskanych efektów w podejmowanych nowych, trudniejszych wyzwaniach.

Praca w grupach zróżnicowanych wiekowo

Zadaniem, które powinien spełnić nauczyciel, jest stworzenie szans edukacyjnych wszystkim dzieciom w wieku 3–5 lat. Jednym z aspektów jego pracy jest przygotowanie warsztatu i dostosowanie oddziaływań wychowawczo-dydaktycznych do grupy zróżnicowanej wiekowo. Powstawanie takich grup wynika często ze specyfiki organizacyjnej lub z potrzeb środowiska lokalnego.

Nauczyciel przygotowujący zabawy i zajęcia dla konkretnych grup powinien mieć świadomość, na czym polega specyfika pracy z dziećmi w różnym wieku i jak planować działalność w takiej właśnie grupie. Dobór realizowanych treści oraz środków dydaktycznych będzie zależał od struktury danej grupy.

Możliwości rozwojowe dzieci, a nie ich wiek, powinny być kryterium dla wszelkich poczynań nauczyciela, tak aby mogły one odnosić sukcesy na miarę swoich indywidualnych uzdolnień. Istotnym czynnikiem wpływającym na prawidłowe funkcjonowanie dzieci w grupie różnowiekowej jest ustalenie zasad porządkujących postępowanie i wzajemną współpracę, np.:

- **zasada pomagania sobie:** dzieci starsze pomagają młodszym kolegom w czasie ubierania się czy innych czynności samoobsługowych;
- **zasada nieprzeszkadzania sobie:** gdy z toku zajęć wynika, że zadania przeznaczone są dla starszych kolegów, dzieci młodsze w tym czasie podejmują inną swobodną aktywność, starając się zachowywać spokojnie; na początku może być sporo zamieszania i hałasu, z czasem jednak dzieci uczą się przestrzegania ustalonej zasady.

Organizowanie pracy z całą grupą może również sprawiać nauczycielowi pewne trudności, gdyż wymaga prowadzenia zajęć i zabaw na kilku poziomach. Musi on zatem bardzo starannie dobrać treści i określić cele, żeby dostosować je do zróżnicowanych możliwości dzieci tak, aby wszystkie mogły aktywnie uczestniczyć w proponowanych działaniach.

Przebywanie w grupie mieszanej sprzyja rozwojowi społecznemu i emocjonalnemu dzieci, wnosi też wiele korzyści w proces wychowawczo-dydaktyczny, a zwłaszcza:

- sprzyja indywidualizacji podejścia nauczyciela do każdego dziecka;
- daje wiele satysfakcji w doświadczaniu różnych pozycji w grupie: od najmłodszego do najstarszego;
- uczy wspierania słabszych;
- pomaga w nabieraniu odwagi w korzystaniu z pomocy;
- wzmacnia poczucie bezpieczeństwa u dzieci poprzez wspólne rozwiązywanie problemów z pomocą starszego kolegi;
- sprawia, że dzieci czują się potrzebne i stają się odpowiedzialne;
- uwrażliwia na potrzeby innych, przez co tworzy się większe poczucie więzi emocjonalnej w grupie;
- umożliwia wykazanie się wiadomościami i umiejętnościami;
- wpływa na tworzenie się pozytywnego obrazu siebie samego oraz wzmacnianie poczucia własnej wartości;
- pomaga w kształtowaniu umiejętności partnerskiej współpracy;
- zmniejsza czynnik rywalizacji pomiędzy dziećmi;
- sprzyja nawiązywaniu przyjaźni;
- pozwala na uczenie się w sposób naturalny poprzez obserwację i naśladowanie.

Przykłady zabaw w grupach zróżnicowanych wiekowo

Wykonanie pracy plastycznej „Jesienne obrazy”

Dzieci młodsze wybierają papierowe liście i przy stolikach malują je farbami.

Dzieci starsze w zespołach malują na dużych arkuszach jesienne drzewa, a następnie nakleją liście wykonane przez kolegów.

Historyjka obrazkowa

Wspólne układanie opowiadania. Dzieci młodsze opowiadają, co dzieje się na kolejnych obrazach, następnie dzieci starsze układają opowiadanie do całej historyjki i nadają jej tytuł.

Tworzenie rymów w zabawie dydaktycznej

Dzieci młodsze łączą obrazki przedstawiające różne przedmioty, których nazwy tworzą rymy, np. *teczka – beczka, lalka – pralka, kot – płot, suszarka – latarka, bułka – półka, góra – kura*.

Dzieci starsze otrzymują obrazki i tworzą rymy do nazw przedstawionych na nich przedmiotów.

Rozwiązywanie zagadek

Na tablicy zamieszczone są w dowolny sposób różne obrazki przedstawiające, np. 4 owoce, 3 przybory toaletowe, 5 zabawek.

Dzieci starsze rozwiązują zagadki i grupują na tablicy obrazki zgodnie z pojęciami ogólnymi.

Zagadki:

<i>Pyszne witaminki dla chłopca i dziewczynki</i>	owoce
<i>Pomogą w potrzebie umyć mnie i Ciebie</i>	przybory toaletowe
<i>Co takiego jest w koszyku, piłka, lalka i pajacyk na patyku</i>	zabawki

Dzieci młodsze otrzymują po jednym obrazku i nazywają przedmioty na nich przedstawione, a następnie umieszczają je w odpowiedniej grupie utworzonej przez starsze dzieci.

Układanie obrazków z części

Dzieci układają obrazki z części i nakleją na karton lub uzupełniają brakujące elementy, porównując dwa obrazki. Treść obrazków i ilość szczegółów są dostosowane do możliwości dzieci.

Zabawa ruchowa „Zwierzątkowo”

Każde dziecko otrzymuje emblemat z rysunkiem zwierzątka, np. przy 12 dzieciach po 3 jednakowe obrazki. Dzieci siadają w rozsypane na podłodze. Po włączeniu muzyki wstają i tańczą tylko te, które mają emblemat pokazany przez nauczyciela. Dzieci starsze zapraszają do tańca kolegów młodszych, którzy nie rozpoznali zwierzątka na rysunku.

Zabawa „Gorąco i zimno”

Nauczyciel prosi, aby dzieci wybrały obrazki przedstawiające przedmioty, z których mogą samodzielnie korzystać. Dzieci po kolei pokazują, jakie przedmioty wybrały. Jeżeli wśród nich znajduje się taki, którego dziecko nie powinno dotykać, grupa woła *gorąco*, a jeżeli obrazek wybrano prawidłowo, dzieci wołają *zimno*.

W dalszym ciągu zabawy dzieci starsze wskazują obrazki tych przedmiotów, których nie należy dotykać, i układają zdania, wyjaśniając, dlaczego nie wolno samemu z nich korzystać, np.: czajnik, nóż kuchenny, wtyczka elektryczna.

Zabawa „Kolorowe farby”

Wspólne omawianie wybranego obrazu malarskiego. Następnie dzieci młodsze malują farbami własny obrazek, a dzieci starsze malują paletę farb, próbując umieścić na niej wszystkie kolory wykorzystane do namalowania obrazu.

Dobrze funkcjonujący oddział różnowiekowy pozwala sądzić, że dzieci idące do szkoły będą umiały nawiązywać przyjazne relacje z kolegami, liczyć się z ich potrzebami oraz prezentować otwartą postawę w kontaktach z dorosłymi i rówieśnikami.

BIBLIOGRAFIA

- J. Bates, S. Munday, *Dzieci zdolne ambitne i utalentowane*, Liber, Warszawa 2005.
- M. Bogdanowicz, *Metoda Dobrego Startu*, WSiP, Warszawa 2008.
- E. Brońska, *Refleksje na temat przedszkolnych programów „Wychowanie w Przedszkolu” 7/2005.*
- J. Cybulska, I. Dudzińska, S. Lipina, E. Lipska, *Inszenizowanie zabaw na podstawie literatury dziecięcej*, WSiP, Warszawa 1991.
- M. Debesse, *Etapy wychowania*, WSiP, Warszawa 1996.
- G. Demel, *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, WSiP, Warszawa 1978.
- G. Demel, *Wady wymowy*, PZWL, Warszawa 1974.
- E. Dzionek, M. Gmosińska, *Kształtowanie twórczych postaw dzieci pięcioletnich*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2001.
- J.W. Eby, J.F. Smutny, *Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1998.
- M. Fiedler, *Matematyka już w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1991.
- E. i J. Frątczakowie, *Kącik przyrody w wychowaniu przedszkolnym*, WSiP, Warszawa 1991.
- A. Franczyk, K. Krajewska *Program psychostymulacji dzieci w wieku przedszkolnym z deficytami i zaburzeniami rozwoju*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2003.
- R. Gloton, C. Clero, *Twórcza aktywność dziecka*, WSiP, Warszawa 1985.
- W. Gniewkowski, K. Właźnik, *Wychowanie fizyczne*, WSiP, Warszawa 1990.
- E. Gruszczyk-Kolczyńska, *Dziecięca matematyka. Diagnozowanie dziecięcej kompetencji*, 3 kasety video, WSiP, Warszawa 1998.
- E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska, *Dziecięca matematyka*. Książka dla rodziców i nauczycieli, WSiP, Warszawa 2007.
- E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska, *Program wspomaganie rozwoju, wychowania i edukacji starszych przedszkolaków*, Nowa Era, Warszawa 2007.
- E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska, *Wspomaganie rozwoju umysłowego czterolatków i pięcioletków. Książka dla rodziców, terapeutów i nauczycieli przedszkola*, WSiP, Warszawa 2004.
- E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska, *Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze dla dzieci, które rozpoczną naukę w szkole*, Wydawnictwo Edukacja Polska, Warszawa 2009.
- A. Grzęska, *Zajęcia ruchowe w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1975.
- W. Gniewkowski, I. Olszewska, *Metody twórcze w interpretacji Rudolfa Labana i Karola Orffa*, „Wychowanie w przedszkolu”, 1983, nr 5.
- C. Hannaford, *Zmysłne ruchy, które doskonalą umysł*, Polskie Towarzystwo Kinezylogów, Medyk, Warszawa 1998.
- E.B. Hurlock, *Rozwój dziecka*, PWN, Warszawa 1985.
- M. Karwowska-Struczyk, *Obserwowanie dzieci kluczem do ich rozwoju (cz. 2)*, „Edukacja w przedszkolu”, Wydawnictwo Raabe, Luty 2001.
- M. Karwowska-Struczyk, W. Hajnicz, *Obserwacja w poznawaniu dziecka*, WSiP, Warszawa 1998
- M. Kielar-Turska, *Jak pomagać dziecku w poznawaniu świata*, WSiP, Warszawa 1992.
- C. Kupisiewicz, *Dydaktyka ogólna*, Oficyna Wydawnicza Graf Punkt, Warszawa 2000.
- Podstawy pedagogiki przedszkolnej* pod red. M. Kwiatkowskiej, WSiP, Warszawa 1985.
- J. Lewicka, *100 technik plastycznych*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1973.
- D. Lewis, *Jak wychować zdolne dziecko*, PZWL, Warszawa 1988.
- S. Lipina, *Kształtowanie pojęć dzieci w wieku przedszkolnym*, WSiP, Warszawa 1984.
- D. Malko, *Metodyka wychowania muzycznego w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1990.
- H. Mystkowska, *Rozwijamy mowę i myślenie dziecka w wieku przedszkolnym*, WSiP, Warszawa, 1991.
- H. Nartowska, *Różnice indywidualne czy zaburzenia rozwoju dziecka przedszkolnego*, WSiP, Warszawa 1986.
- M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005.
- J. Maciaszkowa, *Z teorii i praktyki pedagogiki opiekuńczej*, WSiP, Warszawa 1991.
- D. Megrier, *Zabawy teatralne w przedszkolu*, Cyklady, Warszawa 2000.
- T. Nowacki, *Wychowanie przez pracę*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1966.
- W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1987.
- S. Popek, *Analiza psychologiczna twórczości plastycznej dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1985.
- J. Półturzycki, *Dydaktyka dla nauczycieli*, Wydawnictwo Naukowe NOVUM, Płock 2002.
- M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiello-Jarża, *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, WSiP, Warszawa 1992.

- R. Przewęda, *Rozwój somatyczny i motoryczny*, WSiP, Warszawa 1981.
- K. Przybylska, *Wychowanie muzyczne w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1980.
- M. Przychodzińska-Kaciczak, *Dziecko i muzyka*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1981.
- H. Ratyńska, *Literatura dziecięca w pracy przedszkola*, WSiP, Warszawa 1991.
- E. Sachajska, *Uczymy poprawnej wymowy*, WSiP, Warszawa 2004.
- W.A. Sacher, *Słuchanie muzyki i aktywność artystyczna dzieci*, Impuls, Kraków, 1999.
- A. Sawicka, *Z problematyki wychowania patriotycznego w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1988.
- H. Spionek, *Psychologiczna analiza trudności i niepowodzeń szkolnych*, PZWS, Warszawa 1970.
- H. Spionek, *Zaburzenia rozwoju uczniów a niepowodzenia szkolne*, PWN, Warszawa 1981.
- M. Studzińska, *Dzieci przedszkolne poznają przyrodę ożywioną*, WSiP, Warszawa 1989.
- S. Szuman, *Sztuka dziecka*, WSiP, Warszawa 1990.
- Typologie zaburzeń słuchu, głosu i komunikacji językowej*, red. S. Grabias, M. Kurkowski, PTL, Lublin 2000.
- M. Wieman, *A czy wy tak potraficie? Piosenki, zabawy, i tańce dla dzieci w wieku 3-7 lat*, WSiP, Warszawa 1990.
- M. Wilczkova, *Zabawy słowem*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1986.
- I. Wojnar, *Sztuka jako „podręcznik życia”*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1984.
- Wychowanie i nauczanie w przedszkolu*, pod red. I. Dudzińskiej, WSiP, Warszawa 1983.
- L.S. Wygotski, *Wybrane prace psychologiczne*, PWN, Warszawa 1971.
- K. Zajda, S. Lipina, *Wychowanie techniczne w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1984.
- J. Zborowski, *Rozwijanie aktywności twórczej dzieci*, WSiP, Warszawa 1986.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Przykładowy plan pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi młodszymi

Plan pracy wychowawczo-dydaktycznej

grupa ..... miesiąc ..... rok .....

Tematy kompleksowe:

1. *Muzyka jest wszędzie* – 2 tygodnie
2. *Na wiejskim podwórku* – 2 tygodnie

Edukacja matematyczna:

1. Dostrzeganie, co powtarza się w szeregu ułożonych przedmiotów, i kontynuowanie regularności występujących w danym układzie przez dokładanie, np. koralik czerwony – koralik żółty – koralik czerwony – koralik żółty.
2. Poruszanie się we wskazanym kierunku, np. do przodu, do tyłu.
3. Utrwalenie pojęć: *obok, przed, na, za*.
4. Porównywanie liczebności zbiorów: *dużo, mało, tyle samo*.

Zabawy ruchowe:

- Zabawa ruchowo-muzyczna „Magiczne figurki”
- Zabawa z elementem podskoku „Wesołe nutki”
- Zabawa orientacyjno-porządkowa „Znajdź swoją parę”
- Zabawa ruchowo-naśladowcza „Pokaż, kogo słyszysz”
- Zabawa z elementem czworakowania „Kotek pije mleczko”
- Zabawa bieżna „Koniki”

Temat kompleksowy: Muzyka jest wszędzie

Treści programowe	Sposób realizacji	Przewidywane osiągnięcia dzieci
<ul style="list-style-type: none"> - uczestniczy w zabawach tematycznych, podejmowanych spontanicznie wspólnie z dziećmi - reaguje właściwie ruchem na zmianę tempa, dynamiki i wysokości dźwięku - zna i potrafi podać nazwę instrumentów perkusyjnych: <i>trójkąt, kołatka, grzechotka, bębenek, tamburyn</i> - umie zagrać podany takt na instrumencie perkusyjnym - wybrzmiewa rytm muzyki na instrumentach perkusyjnych i niekonwencjonalnych (wykonanych samodzielnie) - przedstawia ruchem rytm słyszanej melodii według własnego pomysłu - słucha w skupieniu muzyki odtwarzanej z nagrań i w czasie przedszkolnych koncertów - potrafi poruszać się w przestrzeni w wyznaczonym kierunku i rozumie polecenia: <i>idź przed siebie, cofnij się, stań z boku</i> - zauważa regularności rytmu w 3-4 elementowym układzie 	<ul style="list-style-type: none"> - słuchanie bajek muzycznych - okazjonalne słuchanie nagrań muzyki klasycznej - zorganizowanie kącika muzycznego - swobodne zabawy z instrumentami perkusyjnymi, zapoznanie z ich nazwami i brzmieniem - wspólne wygrywanie prostych rytmów na instrumentach perkusyjnych - wykonanie niekonwencjonalnych instrumentów muzycznych - zabawy słuchowe <ul style="list-style-type: none"> • łączenie dźwięków z nazwą instrumentów perkusyjnych • rozpoznawanie dźwięków przedmiotów wykonanych z różnych materiałów (papieru, szkła, plastiku, metalu itp.) - słuchanie utworów literackich o tematyce muzycznej lub o instrumentach muzycznych - podejmowanie działalności plastycznej inspirowanej utworem muzycznym <i>Wiosna</i> Vivaldiego z cyklu <i>Cztery pory roku</i> (techniką dowolną) - zabawy muzyczno-ruchowe - zabawy ruchowe ze śpiewem 	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje dźwięki i nazywa instrumenty perkusyjne (<i>grzechotka, trójkąt, tamburyn</i>) - potrafi skupić uwagę na wysłuchaniu fragmentu muzyki klasycznej - przestrzega ustalonych zasad zabawy w kąciku tematycznym - próbuje odtworzyć prosty rytm na instrumencie wybranym przez siebie - wykonuje prace plastyczno-techniczne - zgodnie bawi się z innymi dziećmi - potrafi zaśpiewać poznane piosenki - reaguje na sygnały dźwiękowe - stara się wykazać inwencję ruchową podczas zabaw przy muzyce i ze śpiewem - rozróżnia i potrafi prawidłowo poruszać się przy wysokich i niskich dźwiękach muzyki - rozumie i wykonuje w zabawie polecenia nauczyciela, poruszając się we wskazanym kierunku (do przodu, do tyłu, w bok)

Temat kompleksowy: Na wiejskim podwórku

<ul style="list-style-type: none"> - rozumie i zawiera w wypowiedziach przyimki: <i>na, pod, do, w, przed, za, obok</i> - rozpoznaje i nazywa zdrowe produkty: warzywa, owoce, nabiał - wie, że zwierzęta są hodowane w wiejskich gospodarstwach w pomieszczeniach przeznaczonych dla nich <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i nazywa zwierzęta hodowane (np. <i>krowa, koza, świnia, indyk, kura, kaczka</i>) - umie opisać wygląd zwierząt hodowlanych <ul style="list-style-type: none"> • potrafi rozpoznać je po wydawanych przez nie odgłosach - śpiewa znane piosenki - potrafi porównać i określić liczebność dwóch zbiorów, używając określeń: <i>mniej, więcej, tyle samo</i> - umie liczyć, wymieniając liczebniki w poprawnej kolejności <ul style="list-style-type: none"> • potrafi policzyć 5 przedmiotów i więcej (w miarę potrzeby pomaga sobie, np. licząc na palcach) 	<ul style="list-style-type: none"> - zapoznanie z nazwami zwierząt hodowanych przez człowieka - oglądanie atlasów zwierząt hodowlanych na wiejskim podwórku - kolorowanie konturów zwierząt domowych - słuchanie piosenek o zwierzętach - zabawy słuchowe z rozpoznawaniem odgłosów zwierząt z nagrań - zabawy ortofoniczne - dźwiękonaśladowcze - słuchanie utworów literackich opowiadających o życiu zwierząt domowych - degustacja produktów pochodzących od zwierząt (mleko, biały ser, śmietana) - wykonywanie prac plastycznych techniką dowolną - praca z obrazkiem <ul style="list-style-type: none"> • swobodne wypowiedzi na podstawie ilustracji przedstawiających wiejskie podwórko • ustalanie miejsca zwierząt na obrazku (z użyciem przyimków <i>za, obok, na, przed</i>) - śpiewanie piosenek o zwierzętach - zabawy dydaktyczne z liczeniem zwierząt 	<ul style="list-style-type: none"> - nazywa i potrafi wskazać zwierzęta hodowlane - zna nazwy i potrafi wskazać domy zwierząt hodowlanych - wykonuje poprawnie ćwiczenia z naśladowaniem głosów zwierząt - stara się zachować czystość w miejscu pracy - rozpoznaje zwierzęta hodowane przez człowieka po odgłosach przez nie wydawanych - stara się słuchać uważnie wierszy i opowiadań wygłaszanych przez nauczyciela, - wie, że niektóre spożywane produkty pochodzą od zwierząt - zna i potrafi zaśpiewać piosenkę o kotkach, - określa położenie w przestrzeni, stosując ze zrozumieniem w wypowiedzi: <i>za, obok, na</i> - potrafi policzyć do 5 i w znanym sobie zakresie
---	---	---

Literatura:

H. Bechlerowa, *Jak kotek zwierzęta mlekiem częstował*

A. Frączek, *Przedszkolna orkiestra*

N. Usenko, *Trąba*

opracował:

/podpis nauczyciela/

ZAŁĄCZNIK NR 2

Przykładowy plan pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi starszymi (5-latkami)

Plan pracy wychowawczo-dydaktycznej

grupa ..... miesiąc ..... rok .....

Tematy kompleksowe:

1. W marcu jak w garncu
2. Zręczne ręce krawcowej
3. Rosną ja – rośniesz Ty
4. Malowana skrzynia

Edukacja matematyczna:

1. Ustalanie ilości płynów w naczyniach o różnych kształtach.
2. Mierzenie wspólną miarą.
3. Orientacja w schemacie ciała, wyprowadzanie kierunków od osi ciała.
4. Posługiwanie się liczbami porządkowymi.

Ćwiczenia poranne: ..... (należy podać 4 zestawy ćwiczeń ze wskazaniem autora i źródła, z którego je zaczerpnięto)

Ćwiczenia gimnastyczne: ..... (należy podać 2 zestawy wraz z pomocami oraz autora i źródła, z którego je zaczerpnięto)

Zabawy ruchowe:

- Zabawa z elementem toczenia „Pisanki”
- Zabawa z elementem podskoku „Zajęce do norki”
- Zabawa orientacyjno-porządkowa „Mijamy kałuże”
- Zabawa ruchowo-naśladowcza „Zgadnij, co robię?”
- Zabawa z elementem wspinania się „Kotek na płotek”
- Zabawa bieżna „Igła z nitką”

Temat kompleksowy: W marcu jak w garncu

Treści programowe	Sposób realizacji	Przewidywane osiągnięcia dzieci
<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje i nazywa zjawiska atmosferyczne, występujące w różnych porach roku – rozumie znaczenie określeń dotyczących pogody i zjawisk atmosferycznych – zapisuje za pomocą umownych znaków zaobserwowaną pogodę – rozumie wiadomości przekazywane w prognozie pogody i wie, co oznaczają znaki synoptyczne – umie skorzystać z informacji przekazywanych w prognozie pogody – potrafi zachować się odpowiednio do panujących warunków atmosferycznych, ubiera się stosownie do pogody – umie zasadzić cebulę, posiać nasiona, aby wyhodować roślinę – nazywa części roślin – zna etapy rozwoju niektórych roślin i umie wyodrębnić fazy rozwoju rośliny na podstawie założonej hodowli, np. fasoli – zna i rozumie popularne przysłowia polskie – potrafi ustalić za pomocą wspólnej miary ilość płynów i materiałów sypkich w naczyniach o różnej wielkości i różnym kształcie 	<ul style="list-style-type: none"> – obserwacja pogody i zmian zachodzących w otoczeniu wczesną wiosną – przypomnienie symboli oznaczających różne zjawiska atmosferyczne – systematyczne prowadzenie kalendarza pogody – słuchanie i oglądanie prognoz pogody i wyciąganie wniosków z podawanych informacji – wyjaśnienie znaczenia przysłowia <i>W marcu jak w garncu</i> – wprowadzenie do globalnego czytania wyrazów: <i>marzec, parasol, kalosze, kurtka, fasola, cebula, tulipan</i> – układanie historyjki obrazkowej z 3 elementów, próby układania zakończenia – założenie hodowli w kąciку przyrody (rzeżucha, cebula, fasola, tulipan) – porównywanie nasion rzeżuchy i fasoli – nazywanie części rośliny (korzenie, łodyga, liście) – dbanie o założoną hodowlę – obserwacja kiełkujących nasion i cebuli – układanie obrazków pociętych na części według umiejętności dzieci – zabawy badawcze z wodą: obserwacja zachowania się różnych przedmiotów i substancji w wodzie 	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje i nazywa zaobserwowane zjawiska atmosferyczne – rozumie znaczenie znaków synoptycznych i za ich pomocą zapisuje pogodę – wie, jakie znaczenie mają informacje przekazywane w prognozach pogody – zna znaczenie popularnych przysłów – rozwija myślenie przyczynowo-skutkowe – rozumie konieczność wkładania odpowiedniej odzieży w zależności od temperatury – umie założyć hodowlę rzeżuchy i fasoli – potrafi posadzić cebulę i tulipany w ziemi – opiekuje się roślinami w kąciку przyrody – wie, jakie czynniki mają wpływ na rozwój rośliny (temperatura, nasłonecznienie, podlewanie, nawożenie) – potrafi nazwać części rośliny: korzenie, łodyga, liście – prowadzi obserwacje i wyciąga wnioski z wykonywanych doświadczeń – próbuje wyciągać wnioski z przeprowadzonych doświadczeń

Temat kompleksowy: Zręczne ręce krawcowej

<ul style="list-style-type: none"> – interesuje się pracą ludzi wykonujących różne zawody <ul style="list-style-type: none"> • wie, do czego służą narzędzia i urządzenia przez nich wykorzystywane • podejmuje zabawy tematyczne, w których przyjmuje wybrane role społeczne • prowadzi dialog i naśladuje czynności zgodnie z podjętą rolą – dokonuje analizy i syntezy sylabowej wyrazów – wycina dowolne kształty i po zaznaczonej linii, sprawnie posługując się nożyczkami – łączy różnorodne materiały w czasie wykonywania prac technicznych, np. papier z tkaniną, glinę z surowcami wtórnymi – wie, w jaki sposób dokonuje się pomiaru długości <ul style="list-style-type: none"> • umie mierzyć, posługując się wspólną miarą, np. klokiem, skakanką, ołówkiem • wykorzystuje zdobyte umiejętności w praktycznym działaniu 	<ul style="list-style-type: none"> – obserwacja pracy krawcowej podczas wycieczki do zakładu krawieckiego – poznanie narzędzi pracy krawcowej: centymetr, nożyczki, igły, szpilki, nici, szpulki, mydło krawieckie, wykroje; określenie ich zastosowania – wprowadzenie do globalnego czytania wyrazów: <i>krawcowa, centymetr, guzik, materiał</i> – założenie kąciку krawieckiego: różne rodzaje tkanin, tasiemki, koronki, gumki, guziki, zatrzaski, szpulki, metr krawiecki, papierowe formy ubranek dla lalek, mydełko krawieckie – określanie kolejnych etapów szycia ubrania: projekt, zdejmowanie miary, wykonanie formy z papieru, krojenie według wzoru, fastrygowanie, przymiarka, szycie i wykańczanie – oglądanie różnych rodzajów tkanin, określanie ich cech, wykorzystanie lupy do oglądania splotu materiału, naradzanie się, jakie elementy garderoby można z nich wykonać – projektowanie strojów ze ścinków materiału – wykonywanie ćwiczeń oddechowych, np. dmuchanie na drobne kawałki materiałów – rysowanie szlaczków według własnego pomysłu z zachowaniem kierunku od strony lewej do prawej i z góry na dół – mierzenie wysokości i długości i szerokości za pomocą sznurka, patyka, klocka 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, na czym polega praca krawcowej, i rozumie znaczenie jej pracy – potrafi nazwać narzędzia i przybory, których krawcowa potrzebuje do wykonywania zawodu – korzysta z dostępnych rekwizytów w czasie zabaw tematycznych – potrafi odczytać całościowo wyrazy w powiązaniu z obrazkiem – zna etapy powstawania ubrania i potrafi je nazwać – rozpoznaje i określa grubość materiału (bawełna, wełna) przez dotyk – buduje zdania w czasie przyszłym – potrafi obrysować kolebę na arkuszu papieru pakunkowego – prawidłowo posługuje się nożyczkami – potrafi właściwie przykleić materiał, bibułę czy włóczkę – łączy różne materiały: tkaninę, sznurek, wełnę, papier, guziki – potrafi dokonać pomiaru wspólną miarą
--	--	--

Temat kompleksowy: *Rosnę ja – rośniesz Ty*

<ul style="list-style-type: none"> – umie opisać swój wygląd i wskazać różnice w wyglądzie kolegów – ma orientację w schemacie ciała – wie, jakie zmiany zachodzą w wyglądzie człowieka wraz z upływem czasu <ul style="list-style-type: none"> • umie określić etapy rozwoju człowieka od narodzin do starości • orientuje się, jakie czynności może wykonywać dziecko, a jakie – osoba dorosła – potrafi określić swoje zainteresowania i ocenić umiejętności – stosuje poprawne formy czasowników w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym – potrafi nazwać narządy zmysłów oraz określić ich funkcje <ul style="list-style-type: none"> • umie powiedzieć, które bodźce ze środowiska odbierane są przez poszczególne narządy zmysłów (np. dźwięki, zapachy) – buduje dłuższe wypowiedzi na określony temat – określa prawą i lewą stronę ciała – umie wymienić wszystkie części ciała – posługuje się pojęciami dotyczącymi położenia przedmiotów w odniesieniu do własnego ciała: <i>na prawo, na lewo, naprzeciw</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – oglądanie zdjęć przyniesionych przez dzieci z różnych okresów ich dzieciństwa, opowiadanie o tym, co pamiętają one z tamtego okresu – obserwowanie swojego odbicia w lustrze i nazywanie poszczególnych elementów twarzy oraz części ciała – opisywanie swojego wyglądu i porównywanie go z wyglądem kolegów ze wskazaniem na podobieństwa i różnice – rysowanie autoportretów i portretów kolegi – opowiadanie o swoich zainteresowaniach, umiejętnościach i upodobaniach – określanie na podstawie zdjęć etapu życia człowieka oraz wskazywanie ról, jakie pełnią ludzie w różnym wieku, np. małe dziecko uczy się samodzielności, przedszkolak bawi się z kolegami, starsze dziecko uczy się w szkole, dorośli ludzie pracują i opiekują się swoimi dziećmi – rozpoznawanie cech przedmiotów i substancji za pomocą różnych narządów zmysłu – określanie prawej i lewej strony ciała oraz wskazywanie kierunków od osi ciała na prawo i na lewo 	<ul style="list-style-type: none"> – określa swój wygląd na podstawie zdjęć oraz odbicia w lustrze – formułuje wypowiedzi w czasie przeszłym – nazywa części swojego ciała – dostrzega podobieństwa i różnice w wyglądzie zewnętrznym – zna określenia dotyczące cech fizycznych – rysuje swój portret – umie opowiedzieć o sobie – umie na podstawie zdjęcia określić przybliżony wiek człowieka (np. malutkie dziecko, przedszkolak, osoba dorosła) – wie, jakie czynności wykonują osoby w różnym wieku – nazywa narządy zmysłów i wie, jakie bodźce nimi odbiera (np. węch – zapach, słuch – dźwięki itd.) – różnicuje prawą i lewą stronę ciała, potrafi pokazać np. prawa nogę i lewą rękę – wskazuje poprawnie kierunki na prawo i na lewo
---	---	---

Temat kompleksowy: *Malowana skrzynia*

<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje wybrane piosenki ludowe, zwłaszcza z regionu, w którym mieszka – rozpoznaje sztukę ludową regionu, w którym mieszka – odtwarza w działalności plastycznej charakterystyczne cechy sztuki ludowej swojego regionu (np. wycinanki papierowe) – pomaga w przygotowaniach do świąt, np. maluje pisanki, wykonuje karty świąteczne – wie, jak nazywa się region, w którym mieszka <ul style="list-style-type: none"> • wie, jak wygląda krajobraz najbliższej okolicy • rozpoznaje tradycyjne stroje ludowe • wie, że w różnych regionach Polski są odmienne tradycje, język, stroje • zna popularne obrzędy i święta ludowe – posługuje się prawidłowo liczebnikami porządkowymi w znanym sobie zakresie <ul style="list-style-type: none"> • umie określić miejsce przedmiotu w szeregu, a także miejsce poprzedniego i następnego obiektu 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazywanie Niziny Mazowieckiej na mapie Polski – opisywanie na podstawie zdjęć wyglądu krajobrazu nizinnego – poznanie tradycyjnego wyglądu i wyposażenia izby w chacie wiejskiej – rozpoznawanie łowickiego stroju ludowego i sztuki ludowej okolic Łowicza – wycinanie papierowych serwetek – robienie kwiatów z kolorowej bibuły według wzoru, ozdabianie sali przedszkolnej – zapoznanie z symboliką i zwyczajami wielkanocnymi: malowanie jajek, śmigus-dyngus, chodzenie z kurkiem po dyngusie – wykonanie kart świątecznych inspirowanych elementami wycinanek ludowych – redagowanie życzeń świątecznych dla swoich bliskich – ozdabianie wydmsuszek: naklejanie kolorowych wycinanek – słuchanie piosenek ludowych w wykonaniu zespołu Mazowsze, np. <i>Przepióreczka, Łowiczanka, Gęś wodą</i> – liczenie przedmiotów i ustalanie ich miejsca w szeregu 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi wskazać Mazowsze na mapie Polski – umie wymienić cechy krajobrazu nizinnego – rozumie znaczenie słów: <i>izba, skrzynia, pająk, dzieża, tara</i> – potrafi rozpoznać łowicki strój ludowy i wyroby sztuki ludowej – umie wyciąć serwetkę z papieru według własnego pomysłu – potrafi wykonać pracę plastyczno-techniczną według wzoru – zna symbole i szanuje zwyczaje wielkanocne – odczuwa radosny nastrój oczekiwania na święta – czerpie przyjemność ze sprawiania radości członkom rodziny – potrafi ozdobić wydmsuszkę w konwencji sztuki ludowej – rozpoznaje mazowieckie piosenki ludowe – posługuje się prawidłowo liczebnikami porządkowymi
--	---	--

Literatura:

- J. Brzechwa, *Tańcowała igła z nitką*
 S. Grabowski i M. Nejman, *Jak ja wyglądam, Wielkanocne jajo*
 E. Szelburg-Zarembina, *Wesoła historia o śniegowym bałwanku, który przed wiosną uciekał do morza*

opracował:

/podpis nauczyciela/

(pieczętka przedszkola / szkoły)

INFORMACJA O GOTOWOŚCI DZIECKA DO PODJĘCIA NAUKI W SZKOLE PODSTAWOWEJ

Imię i nazwisko dziecka: .....

Rok szkolny ...../.....

Forma wychowania przedszkolnego* .....

Informacja o stanie przygotowania dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej

I. Opanowanie wymagań określonych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego w obszarze

1. Umiejętności społecznych i odporności emocjonalnej

- 1) mocne strony dziecka: *łatwo nawiązuje kontakty z rówieśnikami, jest chętna do pomocy, przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej*
- 2) zauważone trudności: *odczuwa stałą potrzebę wyróżniania i chwaleń za podejmowane działania, wykazuje brak wiary we własne możliwości i umiejętności*
- 3) podjęte lub potrzebne działania wspierające potrzeby dziecka: *organizowanie zabaw wymagających dłuższej koncentracji uwagi, wspieranie rozwoju emocjonalnego dziecka, uczenie wiary we własne siły poprzez podkreślanie mocnych stron dziecka, chwalenie osiągnięć oraz czynionych postępów*
- 4) wskazówki dla rodziców: *wyróżnianie pożądanych zachowań dziecka, wspieranie w trudnych sytuacjach.*

2. Umiejętności matematycznych i gotowości do nauki czytania i pisania

- 1) mocne strony dziecka: *poprawnie liczy, rozumie i stosuje treści z zakresu pojęć matematycznych, wykazuje zainteresowanie czytaniem i pisanem, czyta proste wyrazy*
- 2) zauważone trudności: *ma problemy z budowaniem zdań poprawnych gramatycznie, niewielki kłopot sprawia posługiwanie się liczebnikami porządkowymi*
- 3) podjęte lub potrzebne działania wspierające potrzeby dziecka: *opowiadanie historyjek obrazkowych w celu nauki poprawnego budowania wypowiedzi, ćwiczenia polegające na kończeniu zdania rozpoczętego przez nauczycielkę; w sytuacjach zadaniowych – nauka posługiwania się liczebnikami porządkowymi*
- 4) wskazówki dla rodziców: *zwracanie uwagi na poprawność gramatyczną wypowiedzi, zachęcanie do opowiadania na temat wspólnie obejrzanej bajki lub o zabawie z innymi dziećmi, dostarczanie książeczek z dużym drukiem do podejmowania samodzielnych prób czytania.*

* Wpisać odpowiednio: przedszkole, oddział przedszkolny w szkole podstawowej, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego.

3. Sprawności motorycznej i koordynacji wzrokowo-ruchowej

- 1) mocne strony dziecka: *sprawność fizyczna, sprawność manualna oraz prawidłowa koordynacja wzrokowo-ruchowa*
- 2) zauważone trudności: *nie wykazuje*
- 3) podjęte lub potrzebne działania wspierające potrzeby dziecka: *doskonalenie posiadanych sprawności w organizowanych grach i zabawach sportowych, stosowanie ciekawych ćwiczeń grafomotorycznych, dostosowanych do możliwości dziecka*
- 4) wskazówki dla rodziców: *stwarzanie okazji do zabaw na powietrzu w celu zaspokojenia dużej potrzeby ruchu.*

4. Samodzielności, w tym umiejętności wykonywania czynności samoobsługowych

- 1) mocne strony dziecka: *jest samodzielna, prawidłowo wykonuje czynności higieniczne, dba o własne rzeczy, chętnie zgłasza się do pełnienia dyżurów*
- 2) zauważone trudności: *ma trudności z wiązaniem sznurowadeł, potrzebuje zachęty do spożywania posiłków*
- 3) podjęte lub potrzebne działania wspierające potrzeby dziecka: *ćwiczenia w zapinaniu i rozpinaniu guzików, nauka wiązania sznurowadeł, zachęcanie do próbowania nowych potraw*
- 4) wskazówki dla rodziców: *wykorzystywanie (w codziennych sytuacjach) okazji do nauki wiązania na kokardkę i chwalenie za podjęte (nawet nieudolne) próby.*

II. Potrzeby rozwojowe dziecka, w tym zauważone predyspozycje, uzdolnienia i zainteresowania

- 1) opis: *dziecko wykazuje uzdolnienia artystyczne, dużo i chętnie rysuje oraz śpiewa, bardzo lubi zajęcia plastyczne, interesuje się tańcem*
- 2) podjęte lub potrzebne działania służące ich rozwijaniu: *angażowanie do wspólnego wykonywania dekoracji w celu pokazania umiejętności dziecka, dostarczanie różnorodnych materiałów do swobodnego wyboru technik w podejmowanej indywidualnie działalności plastyczno-technicznej*
- 3) wskazówki dla rodziców: *dostarczanie różnorodnych przyborów i materiałów rozwijających umiejętności plastyczne, zapisanie na dodatkowe zajęcia plastyczne.*

III. Dodatkowe spostrzeżenia o dziecku

Dziewczynka jest pogodna, aktywna, dokładna i staranna, prezentuje dobry poziom rozwoju intelektualnego. Wskazane jest poszerzanie zasobu wiadomości o otaczającym świecie. Łatwo nawiązuje kontakty z rówieśnikami. Chętnie niesie pomoc innym. Jest lubiana przez dzieci.

.....
(data i podpis nauczyciela)

.....
(pieczęć i podpis dyrektora)

